

POLAR BOKEN

2003 – 2004

POLARBOKEN

2003 – 2004

Utgitt av
NORSK POLARKLUBB
*Med bidrag fra Komiteen til Bevarelse av
Polarskipet «Fram».*

OSLO 2004

Redaksjonskomité:

SUSAN BARR

FRIDTJOF MEHLUM

ODD LØNØ

Omslagsbildet:

Fra Ringnes-Sverdrup-ekspedisjonen. Det var to hundespenn, og hvert lag bestod av to mann og åtte hunder. På grunn av dårlig motiverte hunder måtte alltid en mann gå foran hundespennet. Hensikten var å lede og yte trekraft. Foto: Kjetil Steine.

ISSN 0332-7620 Polarboken

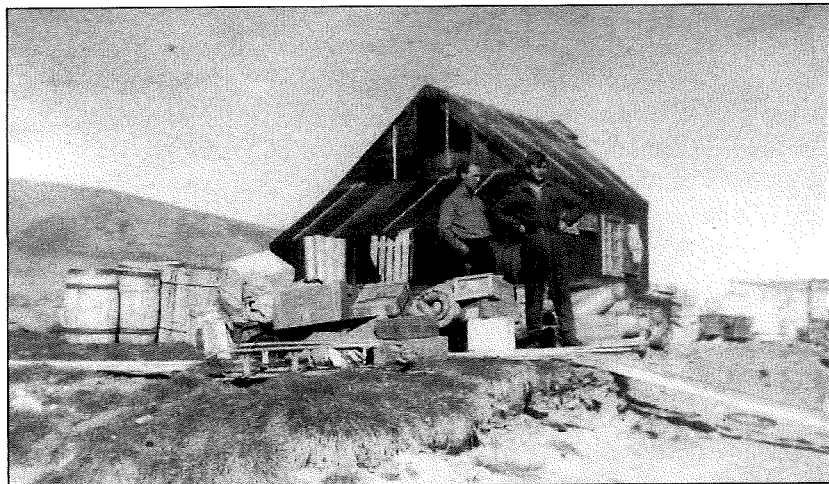
Trykk: Kristiansen & Berg ANS, Oslo

Innhold

Knud Bavngaard: En Medalje til Kapp Herschell	5
Øyvind Leivestad: Longyear City Hospital. Del 10. Helsetjenesten på Svalbard under krigen 1940-1945	9
Roald Kvammen: Overvintringen i Stormbukta siste krigsår 1944-45	28
Kjetil Steine: Ringnes-Sverdrup ekspedisjonen 2002	32
Olav Orheim: Den utvidede fiskerigrensen	38
Anton Zahl Meyer: Andy Bahr og verdens lengste reinsdyrtrekk	42
Jan Sundet: Kongekrabben	46
Eva Fuglei, Sissel Aarvik og Torill Mørk: Rabies på Svalbard	50
Einar Sverre Pedersen: Et 50-årsjubileum. Nordvest- passasjen med fly	58
Odd Lønø: Norske fangstmenns overvintringer. Del 8, 1930-1935	60
Fra Polarfronten	150
Norsk Polarklubb	162

En Medalje til Kap Herschell

Af Knud Bavngaard

Kap. Herschell fangerstation 1. august 1946. Fangerne 1946-48 Odd Lindhjem og Ivar Ytreland med to års udrustning. Stationen var sidst i brug 1938-39. Is og hav havde spist af landet og truede nu stationen som de flyttede 60 m længre ind på land i juni 1947.

Det er fotografiet, der kalder erindringen frem. Det viser den gamle fangststation, som i løbet af mange års ensomhed er blevet til en tildels sammen-sunken ruin med en brun fjeldrygs evighedskontur på baggrund af en livs-glad, blå augusthimmel, et billede der rummer stilhed, vildmark og lidt ve-mod.

Kap Herschell.

I erindringen er det ganske anderledes. for mig er det et vidunder af red-ning, varme, mad og drikke, venlighed som slutscene i et iskoldt drama.

For at give en forklaring herpå, må man tænke sig tilbage til sommeren 1939. En nordøstgrønlandsk fjord med Kgl. Grønlandske Handels gode skib *Gustav Holm* liggende for anker på det stille vand. En robåd med to

norske fangstmænd dukker vinkende op og kommer ombord. Det er deres første møde med et skib i denne sommer og de vil gerne have en spand kartofler og naturligvis snakke lidt og høre nyt. *Gustav Holm* besejler kysten og vi som ansatte i Nordøstgrønlandsk Fangstkompani Nanok pasagerer og tager mod nordmændene.

Men skibets kaptajn viser sig ikke, de øvrige officerer heller ikke. Kontroversen med Norge om rettighederne i Nordøstgrønland er åbenbart stadig i erindring.

Det er den eneste gang i mit lange liv, jeg har været flov over at være dansker. I tolvmandslukafet beværtede vi de to gæster med rom og venlig snak. Kartofler fik de ingen af.

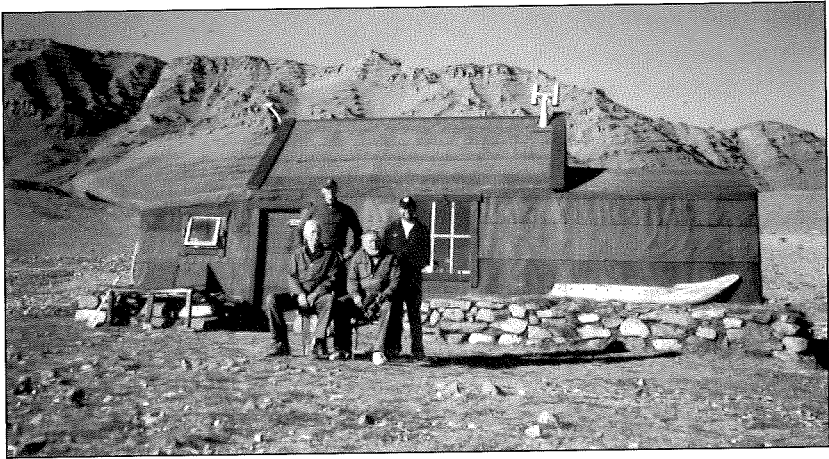
Tænk hvilken national arrogance: To mænd som efter en lang vinters ensomhed gerne ville hygge sig lidt og tale med andre end hinanden. Det var en pinlig oplevelse for os andre, som jeg altid vil huske.

Tilbage til Kap Herschell.

Den 10. august 1939. To dage tidligere var Nanoks direktør, Jennov, og jeg lidt før midnat afsejlet fra Zackenberg i magsvejrg og medvind med kurs mod fangststationen Sandodden (ved det nuværende Daneborg), lidt trætte fordi vi den foregående nat ikke havde sovet på grund af losningsarbejde. Undervejs blev magsvejret til kuling og derpå til storm. Vi kunne ikke lægge ind til Sandodden, men drev ud i det åbne hav. Mens Jennov passede roret, sad jeg med en stump foksejl viklet om motorkassen for at holde liv i motoren og med ryggen dække den mod de bestandige overhalinger. I det forrygende uvejr lå den åbne båd konstant med en faretruende styrbords hældning, tynget af vand, som vi ikke havde mulighed for at øse. Proviant havde vi ikke, vand heller ikke. Opgaven bestod i en kamp for at slippe uden om de høje, gyngende iskosser.

Sidst på dagen løjede stormen af. Vi var langt til havs, gennemblødte og stive af kulde. Årer havde vi ikke, men fik lavet en ved at hamre det sømbesatte bundstykke af en lille trækasse på yderste ende af en 16 fods bådshage. Den følgende nat roede vi, skiftevis ved den ene og den anden side. Jennov var 56, jeg selv 23, så det var efterhånden mest mig, der roede. Det var som en evighed, men fire timer senere nåede vi land.

I min elendige forfatning turde jeg ikke regne med at kunne svømme helt ind med en fortøjning, men et lodskud viste efter flere forgæves forsøg, at vandet nåede mig til midt på brystet, så det gik. Vi lagde os på maven

Kap. Herschell fangerstation 19. august 2002 efter restaurering sommeren 2002 af NANOK's Nordhold. Deltagerne foran fra venstre Otto M. Martens, Ivar Ytreland, og bag fra venstre Anders Bjerregaard og Knut Ytreland.

over hver sin lille rislende strøm og drag af smeltevandet. Så stavrede vi afsted i den retning, som Jennov mente var den rigtige.

Kl. godt 5 nåede vi Kap Herschell. Vækket af slædehundene stod den norske stations leder, Andresen i døren og tog imod os, mens han uden at spørge om nog angående vor forfatning bød os indenfor.

Bedst af alt var den vidunderlige varme i stationen. Vi blev beværtet med rom, sigtebrød med kogt laks og kaffe. Andresen åbnede en kasse julecigarer, og jeg fik ild på én, tog et par drag - og gik så i gulvet. Kl. 6 om aftenen vågnede jeg i Andresens seng. Jennov lå i den anden seng, tilhørende Andresens makker hvis navn jeg ikke husker. De venlige nordmænd havde trukket os af det gennemblødt kluns og anbragt os til hvilens sødme. Nordmændene, der skulle hjem den sommer, havde trukket deres store båd på land, men de tog en jolle og roede de 12 km ind til Sandodden hvorfra vi senere blev hendt.

Derinde havde man afskrevet os og forsøgt at kalde *Gustav Holm* med den sørgelige meddelelse, men heldigvis var Sandoddens radiosender i uorden, så skibet, der befandt sig nede i nærheden af Eskimonæs fik ingen besked.

Gang på gang har jeg sammenlignet den modtagelse, de to ukendte nordmænd fik et andet sted ca. 1000 km nord for Polarcirklen med den modtagelse vi selv fik på Kap Herschell.

Gode gamle Norge.

Mange gange siden har jeg gæstet Dovregubbens rige, og hver gang tænker jeg på Andresen og hans makker.

Et af de sommerhold fra det nuværende Nanok-kompagni, der hvert år drager op på Nordøstkysten for at istandsætte danske og norske fangststationer, tæller naturligvis også nordmænd, sidst bl.a. Ivar og Knut Ytreland. Kap Herschell blev smukt istandsat, men på et nyt sted længere fra havet.

Fotoet viser den oprindelige, den med gæstfrihed, varme, mad, venlighed og beundringsværdig hjælpsomhed.

Den burde have en medalje.

Longyear City Hospital

Del 10. Helsetjenesten på Svalbard under krigen 1940-1945

Av Øyvind Leivestad

Krigshandlingene på Svalbard fra 9. april 1940 til 8. mai 1945 er omtalt i en rekke bøker. Polarboken har siden 1979-80 hatt en serie jeg har kalt «Longyear City Hospital». Denne gangen er det helse/legetjenesten under siste verdenskrig for vel 60 år siden som er tema. Polarbokens lesere har tidligere kunnet lese legenes egne beretninger om krigsutbruddet i Polarboken 1987-1988, der dr Johan K. Lindquist skrev om tiden frem til sommeren 1940, da dr Hilmar Myrhaug overtok (Polarboken 1983-1984).

Operasjon «Gauntlet» - høsten 1941

Sommeren og høsten 1941 var en urolig tid i Longyearbyen, ikke pga. direkte krigshandlinger, men desto mer usikkerhet og bekymring for familiene nede på fastlandet. Noen unge norske patrioter ville slutte seg til norske styrker ute. De kapret isbryteren «Isbjørn» i Longyearbyen og gikk mot Island, men ble motarbeidet av kapteinen om bord. Den ene (av de seks som senere ble skutt på Håøya) var medisinstudent, men i følge Myrhaug hadde han ikke kontakt med helsetjenesten i Longyearbyen. I juli 1941 dukket allierte styrker opp og Svalbard ble underlagt militærguvernør Tamber som med hæren (én mann) overtok styringen som Distriktskommando Svalbard. Befolkningen skulle evakueres, men direktør Einar Sverdrup telegraferte 21. august 1941 til Spitsbergkul i Oslo: *Trenger særlig grønnsaker, smør, melk og poteter men ingen øyeblikkelig mangel stopp Se forholdene litt an foreløpig. Hils mine. Hilsen Sverdrup**. Og 26. august 1941 i brev til militærguvernøren på Svalbard ble det oppgitt at lagrene i Longyearbyen og i Sveagruva var ca 465 000 kg proviant og 17 000 kg tøyvarer (vesentlig arbeidsklær). I skriv av 27. august 1941 åpnet Distriktskommandoen for at 20 personer kunne bli igjen i Longyear-

* Dette for å villede tyskerne

byen for vedlikehold. Store Norske Spitsbergen Kullkompani (SNSK) sendte en liste over 16 personer som var villige til å bli igjen for å ta vare på selskapets herværende eiendeler, med formann Petter Pettersen som sjef. Men Longyearbyen Arbeiderforening skrev til Distriktskommandoen at et masse møte samme dag: ... *uttaler seg enstemmig for evakuering av alle. Som grunn herfor er alle De som før er reist, «De frivillige» som det vil bli tatt represalier overfor deres pårørende i Norge, såfremt Tyskerne kommer hit. Å det anser vi som helt sikkert...* Dagen etter kom kontraordre fra sjefen for det allierte ekspedisjonskorps: Alle norske innbyggere vil bli flyttet (evakuert). Bare en mann gjemte seg bort og ble senere tatt i forvaring av tyskerne. Evakueringen av Svalbard 3. september 1941 hadde kodenavn „Gauntlet“ og skjedde i løpet av 36 timer med lekter - uten kai eller kraner. Kullagrene i Longyearbyen og Barentsburg ble stukket i brann og enkelte strategiske bygninger og maskiner ble ødelagt for at tyskerne ikke skulle kunne komme til dekket bord. Vel fremme i Glasgow tok lossingen 12 dager tross kai og kraner, med atskillig svinn i fremmede lommer ... Store Norske Spitsbergen Kullkompani A/S sendte en regning til Hærens Overkommando pålydende kr 13.238,49 for hatte utgifter. HOK ba 16. sept. under *punkt 2 Ad Sykehuset: Det må nærmere angis hvorledes beløpet er fremkommet og hvorledes disse utgifter er bevirket ved den militære rekvisisjon.* Hver reisende kunne ta med inntil 50 kg bagasje, dvs. det meste måtte bli igjen. (Vi skal se senere at dette reddet livet på flere av nordmennene som deltok i kampene som fulgte ca ni måneder senere). Nordmennene ble evakuert til England og russerne til Murmansk.

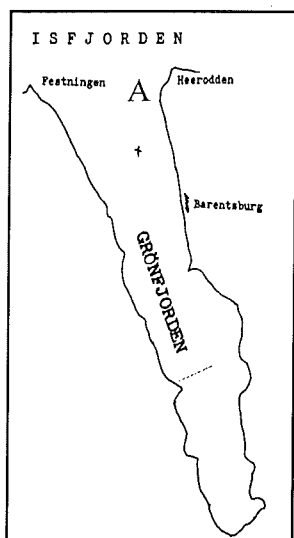
I mai 1942 dro «Frithamn»-ekspedisjonen fra Island; 82 mann fordelt på to små ishavsfartøy; isbryteren «Isbjørn» (nevnt ovenfor) og selfangstskuta «Selis». Den norske styrken fikk ikke vite noe om oppdraget før de så skutene med ski og vinterutstyr. De fleste kjente hverandre fra nettopp Longyearbyen så de begynte å ane hva som ventet. Målet var Kvadehuku, men pga. isforholdene valgte de å gå inn Isfjorden til Finneset i Grønfjorden like syd for Barentsburg. Oppdraget var i følge avisintervju med dr Hønningstad etter krigen å *1. besette stedet (Longyearbyen) - 2. ivareta Store Norske Kullkompani gruber - 3. opprette værvarslingsstasjon for de allierte.* Ombord var den første norske militærlege på Svalbard. Ovennevnte Per Hønningstad var 34 år gammel, født på Hamar, ferdig lege i 1938. Den 9. april 1940 var han fangstlege på det flytende hvalkokeri «Pelagos» som med god fangst befant seg utenfor Afrika på vei hjem til Norge. Etter hvert ble «Pelagos» omdirigert til Canada hvor legen

mønstreret av og meldte seg for de norske styrkene. Etter et år i Canada ble han overført til en norsk avdeling i England. Det var hans første møte med Nordishavet der han sikkert sto på dekk som de andre og speidet innover Isfjorden. Men Frithamn-ekspedisjonen visste ikke hva som ventet dem. Et rekognoseringsfly fra Island til Svalbard før ekspedisjonens avreise måtte snu pga. av dårlig vær. Den 12. mai fløy et alliert Catalinafly over Longyearbyen og oppdaget atskillig uventet tysk aktivitet på bakken. De så et tysk fly Junkers 88 på den nylagde flystripen på isen utenfor den forlatte byen. Dette tyske flyet ble beskutt, men ble ikke verre skadet enn at det kunne vende tilbake til Banak samme dag. Denne allierte krigshandlingen kan kanskje ha trigget tyskerne til ekstra vaktomhet om at noe var på gang? Admiralty prøvde iherdig å formidle disse avgjørende opplysningene. Ombord i «Isbjørn» hadde de radio bare for fiskeribølge - og denne radioen virket ikke.

Tragedien

Den 14. mai hadde de vært seks dager i sjøen fra Island. Det var en solblank morgen der de stevnet inn Isfjorden. Sammen med legen var sykekorporal Larsen.

Disse to utgjorde den medisinske delen av ekspedisjonen. Skutene traff iskanten langt ute i Isfjorden/Grønfjorden og stanget seg vei inn over. Plut-

Kartskisse av åstedet hvor "Isbjørn" og "Selis" ble angrepet og senket den 14. mai 1942. Posisjonen er bestemt av Forsvarsmuseet på grunnlag av informasjon fra tre personer som var med fartøyene da de ble senket.

selig kom det før omtalte Ju 88 flyet på vei mot Longyearbyen til den nærliggende tyske meteorologistasjonen «Bansø» med fire manns avløsning. Flyet så de to skipene i isen i Grøn fjorden, og trodde de var russiske. De rapporterte til den tyske ledelsen som straks beordret fire Focke Wulf Kondorfly fra Banak til Isfjorden. Men den norske ekspedisjonen været ingen farer fra luften. Noen hundre meter fra land ble det for andre gang beordret stans for speiding og rekognosering. Noen gikk til lands i Barentsburg, andre til Kapp Heer for å rekognosere. Hønningstad kunne prise seg lykkelig for at han gikk med første pulje over isen til Barentsburg. Like over midnatt med midnattssolen i ryggen stupte fire tyske Focke Wulf inn over Grøn fjorden i lav høyde. Atle Gresli ombord på «Selis» fortalte senere: *«Motorduren økte, men vi kunne ikke se noe da de kom foran solen. Så fikk vi se 2 fly knapt hundre meter over isen. Jeg så en bombe fra det ene flyet ble droppet og traff isen like foran bauen på «Isbjørn» og et sekund senere så det ut som skipet ble løftet opp i luften. De to tykke stålmastene knakk som fyrstikker»* «Isbjørn» sank på sekunder med 11 mann og nesten alle hundene fastbundet på dekk. En hund kom seg ut på isen, hylet fra de gjenværende hundene ombord er det siste man hørte fra «Isbjørn». «Selis» ble skutt i brann, men sank ikke før neste dag. De fleste soldatene reddet seg ut på isen, men hadde ikke noe sted å søke dekning. De ble levende blinkskiver for flyene som angrep igjen og igjen. Hans Iversen fortalte senere at han følte seg som sel der han lå på isen uten dekning. Først etter en halv time vendte flyene tilbake til Norge. (Det fjerde ble, ifølge noen beretninger, skutt ned av Nils Langbakk med en 20 mm Oerlikon-kanon fra «Selis».) Lederen Sverdrup og mange av soldatene gikk ned med «Isbjørn», flere på isen hadde livstruende skader. Noen ble også reddet opp fra isvannet i råken. Den ene var kun iført singlet og hadde et kulehull gjennom bryst og rygg.

Etterpå

Lt Roll Lund overtok kommandoen. De overlevende kom seg på land med de sårede og noen døde og restene av det utstyret de greide å redde før også «Selis» sank. De fleste likene ble aldri funnet.

Etter hvert fikk man oversikt over tapene: 11 døde ute på isen/ned med «Isbjørn», den tolvte døde før de nådde land. Den 13. døde like etter at de fikk ham på land. Likene ble lagt i et betonglager nede ved kaia. Sanitetsløytnant Per Hønningstads verste mareritt var blitt virkelighet. Han hadde vel knapt nok tid til å kjenne etter i dette fullstendige kaos. Oppgavene som

Sanitetskorporal Larsen sittende med sanitetsløytnant Hønningstad stående bak.

hvilte på ham som eneste lege var uoverkommelige. Dr Hønningstad opererte de mest skadede mens sykekorporalen forbandt de andre. Denne sykekorporalen ble kalt doktor Larsen og var en faglig dyktig kar. Hva legen og korporalen hadde å hjelpe seg med av bedøvelse/narkose og kirurgiske instrumenter kan man jo lure på. Ingen ting av det sanitetsutstyret de hadde med ble berget. *Ekspedisjonens lege, sanitetsløytnant P. Hønningstad, fikk høve til å gi de sårede en tilfredsstillende førstehjelp* leser vi i Forsvarets hovedverk Norges sjøkrig - bd 7 og videre *Ved sin rolige og bestemte opptreden bidro han i høy grad til å høyne folkenes moral.* Angivelig ble det første lasarettet innredet i bakeriet hvor romslige bakerovner var intakte. Mennene som ble reddet i live fra råken fikk lungebetennelse. Også den lettkledd (bare singlet) alvorlig sårede soldaten overlevde. Han hadde et års hospitalopphold i England foran seg. Noen hus i Barentsburg var ikke ødelagt og mennene fant etter hvert magasinene med sengeklær, ved og kull. De fant også te, sigaretter, kondensert melk, sukker, sukkertøy i mengder, saltet fisk, mel, og utmerket svine-

kjøtt fra griser slaktet ni måneder tidligere. Og mange brød. Dessverre hadde hvert eneste brød også en egen mus. Men når man skar vekk svalbardmusas irrganger, var resten av brødet spiselig. Stuert Johansen fikk kokt te og delte ut brødet og kjeks. Ut på morgensiden den 15. roet situasjonen seg. Det ble organisert vaktthold og rekognoseringer i alle retninger.

Barentsburg

Sanitetsløytnant Hønningstad ble tilbake i Barentsburg med de sårede og hadde også kommandoen over en liten vaktstyrke. Etter hvert fant man mer medisinsk utstyr på sykehuset, men lite kirurgiske instrumenter. De fant bare en pappeske med noen pinsetter og noen tener. Men man fant store lagre av russiske medisiner. Dessverre kunne ingen forstå den russiske merkingen på etikettene, men enkelte varer var lett gjenkjennelige på lukt og smak, f.eks. vodka, hostesaft mm. Kjelleren i sykehuset ble tatt i bruk som lasarett, rengjort, fyrt opp og forsynt med rene sengeskit. To av de sårede var så dårlige at de ikke kunne flyttes. Den ene av de gjenværende 8-10 sårede døde etter tre døgn, den 17. mai, av store smertefulle skader. Det var svalbardveteranen John B. Lund, som også mistet sin sønn Olav Lund på «Isbjørn». Faren ble senket i Grønfjorden. Sønnen Olav ble aldri funnet. Noen kreative telegrafister fant russiske klær og rigget til

Sykehuset i Barentsburg

menneskedukker som de spredte utover isen der tragedien fant sted. Da-
gen etter kom som ventet et tysk rekognoseringsfly for å inspisere og evt.
fotografere resultatet. Flyet vippet med vingene som honnør og forsvant.
Barentsburg hadde deretter daglige tyske flyangrep. Sykehuset lå høyt og
fritt og var et godt synlig mål for flyene. En morgen fant de en ikke-eksplodert
tysk 50 kg bombe helt inn til veggen. Hønningstad besluttet å flytte
lasarettet til et mindre hus nær kaien. Karene hadde ikke noe luftvern, bare
litt håndvåpen. De stadige tyske flyangrepene med stadige eksplosjoner og
nye hus som ble satt i brann ble en stor psykisk belastning for de forsvars-
løse mennene. Utendørs og i fjøs fant de en rekke dyrekadavre av hest, ku
og ca. 200 griser. Disse ble skutt ved evakueringen året før. Kullhaugene
som ble antent året før brant fortsatt. Kadavrene ble trukket sammen i
haug og påtent. En emmen ubehagelig lukt blandet seg med kullrøyken i
mange uker fremover. Men en ting fant de ikke i de russiske lagrene:
koksalt. Noen av karene trakk bokstaver ute i sneen. Budskapet var lett
leselig for de tyske flyene: «SALTZ». Neste dag kom de vanlige luftangrepene
samt en sekk som traff bakken uten å eksplodere. Sekken inneholdt salt.

De skibbrudne

De hadde ennå ikke fått kontakt med sine allierte, som ikke ante hva som
hadde skjedd med «Frithamn-ekspedisjonen». Kommandørkaptein Ullring
uttalte seg meget kritisk til evakueringen i 1941 og betegnet restene av
Frithamn som «skibbrudne».

«Robinson Crusoe-tilværelse» kalte Hønningstad de to månedene som
fulgte. Enkelte av mennene fikk såpass store problemer med nerver at de
sluttet å fungere. Dels lå de bare apatiske i køya. Men de trengte tilsyn og
pleie. Det var fortsatt mange sårede etter angrepene ute på isen. Først den
26. mai fikk de gitt lyssignaler til et britisk Catalinafly som hadde rekognosert
og var på vei tilbake til Shetland; *«fartøyene senket - overlevende og
sårede i land i nærheten av Grønffjorden - intet utstyr reddet - mat og
medisin nødvendig»*. I dagene som fulgte kom flyet tilbake med mat,
medisiner, våpen og utstyr i bytte mot seks sårede samt mer inngående
rapporter. Disse pasientene kom på sykehus i Edinburgh der de møtte den
neste legen i denne artikkelen. Ved flyving den 15. juni ble to offiserer med
tilbake fra Svalbard for fullstendig rapportering. En av de psykiatriske
pasientene fikk også bli med.

Gearbox

Først 2. juli kom endelig redningsekspedisjonen «Frithamn 2» omdøpt til «Gearbox» ombord på den britiske krysseren «Manchester». Av frykt for tyske fly ble det et meget kort opphold ved kai i Barentsburg. 50 nye soldater med 130 tonn utstyr ble losset på rekordtid og krysseren forlot Svalbard. Blant de nye soldatene var Thorolv Lund, den senere kjente redaktør, velferdssjef, forfatter og svalbardveteran. Han var sønn av John og bror av Olav som var med "Frithamn". Han hadde ikke fått vite noe om deres skjebne før han steg i land på kaia i Barentsburg som første mann og gledet seg til å treffe begge to. Men far og bror sto ikke på kaia. Thorolv spurte en gammel bekjent om hvor faren var. «*Han er nok gått med, far din*». «*Og kor e bror min?*» - «*Han gikk med bror din òg*». Roll Lund tilbød Thorolv at han ble med krysseren tilbake. Thorolv ble sint og sa «jeg er kommet hit, og her blir jeg». Men han fikk forståelig nok en spesiell status i den norske styrken. Han kom godt ut av det med dr Hønningstad og fikk jobb som sykekorporal da han også hadde sanitetskurs fra tidligere militærtjeneste. Kommandørkaptein Ullring hadde nu kommandoen med økede militære ambisjoner. Lund beskriver han *som en handlingens mann, typisk kriger; han nøt den største respekt hos alle*. Lund ble holdt i aktivitet av Ullring. Blant annet ble han alltid beordret til å delta når den eneste motorbåten skulle ut på tokt. Ullring hadde nok sine baktanker ved å holde Thorolv beskjeftiget. Ingen andre hadde hatt et slikt tap av nærmeste familie.

Nerver - og vær

Svea-garnisonen meldte om nerveproblem hos en av soldatene. Ullring, Lund og båtfører Sverre Skoglund dro av sted. Pasienten var stiger og hadde vært kollega og venn av faren til Thorolv Lund. På vei tilbake i den lille motorbåten så pasienten ustanselig fiendtlige ubåter og fly. Senere var det bare Thorolv som kunne ha med denne karen å gjøre. Pasienten følte seg mest trygg når han ble forvart innestengt i et avlukke ved gruveinngangen. En annen stiger ble også sinnssyk og måtte passes på natt og dag. Begge pasientene hadde spesiell angst for visse ting, som f.eks. ville russerhunder. Eystein Fjærli skriver: *Et par av dem har «tørna». De kan ikke være sammen med andre..... De må passes, pleies rent psykisk - og hvem gjør det? Jo, Thorolv Lund, den unge gutten som fikk vite at både far og bror har gått med...*

Doktorboligen «Mushøgg»

Longyearbyen

Også tyske soldater ble psykotiske i isødet. Derfor ble det regelmessige utskiftninger av personell via fly eller ubåt. Men tyskerne i Longyearbyen og «Bansø» ga seg i denne omgang. Tyskerne ble evakuert per fly med noe tap, dels pga. flyplassen på isen som tinte opp, dels norske angrep. Dette hjalp på stemningen i den norske garnisonen. Det ble opprettet garnison i Longyeardalen med sykesersjant T. Kaupang som helsesjef. Han var en meget anvendelig mann med mulighet for radiokontakt til Barentsburg og doktor om nødvendig.

Garnisonen

På det meste var det 172 mann i garnisonen på Svalbard.

Dr Hønningstad skrev en meget innsiktsfull rapport om soldatenes tarv og hvordan trivsel og kampmoral kunne styrkes. Han avsluttet med en sterk hyldest til Ullring som var en meget respektert og avholdt leder. Men ledelsen hadde også sine problemer. Ullring var marineoffiser med solid heltestatus etter sine meritter med jageren «Sleipner». Han hadde påfallende stor respekt for gammel britisk marinetradisjon i sin omgang med rom. Det kunne gå flere dager uten at han viste seg. Roll Lund, som var forfremmet til kaptein, var en helhjertet avholdsmann og mislikte sterkt romtradisjonene til sjefen. Den 15. oktober 1942 gikk følgende telegram til admiralitetet i

London: *Capt. Lund does not seem fit to continue here during the Winter, among other things on account of the doctor's report.* Det var også militærfaglige konflikter mellom gruvefolk og militære. Svartelegrammet fra London kom dagen etter og lød: *Capt. Lund og Lt. Løvaas har ikke fått ordre om å stille med Norske interesser på Svalbard. Ullring vil avgjøre om Capt. Lund skal tilbake til UK eller ikke.* Ullring beholdt Roll Lund på Svalbard vinteren over, men han ble overført til Longyearbyen. I Barentsburg var kullagrene brent opp og dette var første gang det var problemer med kullforsyningen på Svalbard. Garnisonen fikk nye forsyninger og utskiftning av noe mannskap utover høsten, kalt «Gearbox 2 og 3». Ullring ville holde tyske fly og ubåter utenfor skuddhold, og han reiste til London og fikk tak i tre 10 cm kanoner fra den havarerte «Sleipner». Disse fikk han brakt til Isfjorden med ”Gearbox 3” (tross Londons uttrykte mening at ekspedisjonen ikke skulle *deny Spitsbergen to the enemy*). Ledelsen i London sendte en norsk oberstløytnant til Barentsburg som militærguvernør i Ullrings fravær. Han skrev *instruks for stationskommandanten*, stemplet *HEMMELIG - Maa ikke falde i fiendehaand*. Pkt 6: *Sundhetsforskrifter skal nøie befølges*. Denne mannen oppnådde liten respekt blant soldatene og ryktet gikk at ledelsen i England bare ønsket å bli kvitt ham.

Gleder, sorger og sykdommer

Dr Hønningstad sendte oversikt over lasarettets pasienter, sykedager og diagnoser: bronchitis chron. (bronkitt) - distorsio genu (forstuet kne) - lumbago - panaritium (verkefinger). Alle skulle ha ascorbic acid x 2 (C-vitamin-tabletter) hver dag. Han rekvirerte remedier mot Lues (syfilis - en mann hadde Ulcus Durum Syfiliticum), gonorrhoea, scabies (skabb), pediculosis (lus) og unguentae for eczema (eksemsalve). En mann hadde Plevrit, som antagelig skyldtes tuberkulose, og måtte sendes ned.

Etter hvert som mørketiden og Ullrings kanoner holdt fiendtlige fly og ubåter borte, falt garnisonen til ro med rutinemessig vakthold og patruljeturer, vedlikehold, kursing og reparasjoner. Lund skriver: *Mørketiden virket sterkt inn på mange, og gav seg utslag i søvnløshet, irritasjon og distraksjon. Savnet av kvinner gjorde sitt. Oppsamlet irritasjon kunne gi utslag i krangel og kjefibruk...men konflikter var av kort varighet. Kameratskap og samhold hadde siste ord. ... Det var verre om grubling tok overhånd, og med tungsinn til følge. En av karene gjorde ende på seg utpå vårparten. En annen slo følge noe senere. .. det er*

ingen feltprest i garnisonen. Dr Hømmingstad skrev en medisinsk rapport og pekte på at hyppig avløsning var ønskelig.

På uværst dager kunne det ofte være spill, med bridge, sjakk og poker med ofte store pengepotter på bordet. Hvem visste hvor lenge man kunne beholde livet? «Gearbox» kom også med whisky og cognac som offiserene hadde krav på. Alkoholproblemene omskriver Fjærli slik: *Det har vært en del klabb og babb, sogar på toppen, om retten til å fortære disse edle produkter fra Skottlands byggåkre eller Frankrikes vinmarker.* Tyskerne var nu borte fra Svalbard (trodde man) og folkene kunne bevege seg fritt i terrenget. Sledeturer med hundespann og hyttebygging var populære innslag, samt pelsdyrfangst med feller. En soldat med bombe-sjokk sprang opp i fjellet til et gjemmested hver gang flyalarmen gikk. Her ble han etter hvert kjent med en rev som regelmessig ruslet sammen med ham ned etter endt flyangrep. Man prøvde seg på rever i bur, men slapp dem ut da revene åpenbart mistrivdes. På en tur ble soldatene overrasket av storm før de kom i hus. En mann ble syk og ble senere liggende i sykestua inntil han kunne sendes til Skottland, hvor han døde etter et års sykeleie. Ellers var det engelskkurs, skihopping, kurs i flykjenning, håndskreven avis «Polposten», Martin Ullsteins og andres revyinnslag fra scenen i forsamlingsalen, og omsider en grammofon til et lite, ofte overfylt musikkrom. Mange sparte den daglige romrasjonen på feltflasken til lørdagskvelden. To karer på isen på snaddjakt, drev av på et isflak omgitt av issørpe. Etter en lang og våt natt reddet de seg endelig tilbake. En varm snømåkende soldat under mørketiden la den varme tunge frakken fra seg, men kunne ikke finne den igjen. Først til våren, da snøsmeltingen satte inn, kom den igjen til syne. I matveien hadde man snaddkjøtt i brun saus, isbjørnbiff, reinsdyrstek, moskuskjøtt (noe tungt fordøyelig), rype og gås. Et telegram 1. april 1943 til Admiralty fra «Gearbox» lyder: ... *3 Health and discipline good ... 7 Hunting: a few seals, two reindeers, one Musk Ox and one Polar Bear have been shot. ... saw 21 Musks in one herd.*

«Chulmleigh»

Konvoifarten fra USA og England var tragedie i tap av mennesker og materiell. Av 826 skip kom bare 727 skip frem til Murmansk og Arkhangelsk - «The road to Hell». 63 skip senket, 36 måtte snu pga. været og 30 satt ut av spill i russiske havner. Kåre Nygård og Albert Lorentzen var en tur til Kapp Linné for å se til revefellene sine. De synes de hørte livstegn fra en liten hytte og forberedte seg på å møte tyskere. De tok seg til slutt

Begravelse av omkomne engelske sjømenn på Kapp Linné (senere overført til England)

inn i hytta og fant etter hvert 9 britiske skibbrudne sjøfolk. Det var restene av besetningen på «Chulmleigh» av London på 5000 tonn - som med 58 mann ombord – og lastet med tanks og ammunisjon - gikk på et skjær ved Sørkapp den 6. november 1942. Av de 28 mann i den ene livbåten kom ca 20 ennå levende til den lille hytta. I løpet av de ca to måneder uten mat, drikke og varme i ekstrem kulde og stummende mørke var det knapt liv i ni mann da de ble funnet. Hønningstad organiserte en redningsaksjon hvor de ni ble transportert til Barentsburg. Styrkene i Barentsburg lette etter flere spor etter «Chulmleigh» langs kysten, men fant ingenting. Ved god behandling, bl.a. amputasjoner av diverse fingre og tær pga. frostskafer og koldbrann, godt stell og pleie kunne alle ni forlate Svalbard i live ut på sommeren 1943. For denne innsatsen mottok Hønningstad *Order of the British Empire for your outstanding devotion to duty and skill in tending the nine survivors of the British Merchantman lost in the Arctic.*

1943

Den 25. mars 1943 skrev Roll Lund i Longyearbyen hemmeligstemplet brev til stasjonskommandanten i Barentsburg: Det var blitt løsnest skudd i militærguvernørens hus og Roll Lund stilte straks radioen under sin kontroll og brennevinslageret i Blåhuset blev beslaglagt. *Hvilken utvikling saken videre vil ta er ennå uklart, sikkert er det imidlertid at renere forhold skal tilveiebringes da forholdene ikke kan utvikle sig som de har*

gjordt hidtil. I juni kom «Gearbox 4» med den nye kommandør Peter Bredsdorff og avløste Ullring. Han hadde med seg den nye sanitetssjefen dr Olav Farnes. Hønningstad ble endelig avløst etter 14 mdr sammenhengende tjeneste. (Det gikk riktignok noen telegrammer høsten 1942 og våren 1943 om en avløser for Hønningstad ved en norsk lege stasjonert på Island). Hønningstad deltok deretter i konvoitjenesten på jageren «Lincoln» til september da han ble overført til den norske klinikken i London. Her traff han en skotsk sykepleierske som fulgte ham til Norge i 1945. Dr Hønningstad åpnet etter hvert privatpraksis i sin fødeby Hamar hvor han døde i 1975, 69 år gammel.

Signehamna

Ullring hadde fått nyss om mulige tyskere i Signehamna og dro avgårde med ni mann uten Bredsdorffs velsignelse. Den nye garnisonslegen Olav Farnes var med på dette. Ullring beskrev Farnes som *Ny, ung, veltrenet ivrig lege*. Andre av de 9 deltagerne beskrives som: *Beskjeden, dyktig, solid kriger - fagmann - fangstmann, rolig og sterk - viljesterk kriger; kokk - fjellmann, haukeøyne, utholdene - selvstendig kriger mm*. Tyskerne unnslopp via en ubåt som etterpå senket den norske ekspedisjonsbåten slik at en norsk soldat druknet. Den tyske sjefen Køhler rakk ikke ubåten og ble oppdaget og forfulgt av nordmennene, som hørte et skudd og fant mannen selvskutt. Tyske offiserer skulle ikke overgi seg levende. Den norske soldaten ble begravet i Signehamna med kors og arktiske blomster på graven. Ullring forrettet. Farnes skriver: *Ullring had been greatly depressed by the incident, blaming himself for the death of one of his men, and for a time kept very much to himself*. Ullring selv skrev: *Da begravelsen var ferdig følte jeg trang til å være alene med mine tanker. Andersen var den første jeg hadde mistet på alle de turene jeg selv hadde ledet. Hvilke feilvurderinger kunne det sies at jeg hadde gjort?Passiaren i hytta virket forstyrrende, og det var trangt om plassen. Jeg tok derfor soveposen og la meg i et telt for å være alene og søke de råd en trenger av og til*. Ullring forlot Svalbard etter dette. Olav Farnes var prestesønn fra Voss, 36 år gammel og ferdig lege i 1934. I januar 1940 dro han til et finsk feltsykehus for å være med i vinterkrigen mot russerne. Dr Farnes var en ivrig fotograf og hans fotografier ble senere brukt i finske publikasjoner om krigen. Han kom seg etter hvert tilbake til det okkuperte Norge og over Nordsjøen til England. Farnes traff Ullring som norsk øverstkommanderende på Island og skrev: *Ullring was*

a sociable but somewhat unusual character; with very decided views on various subjects. We were always made welcome in the mess, where Ullring had placed by his seat an empty shell-case from one of Sleipner's four guns. This served as a gong, to be struck when anybody wanted a drink which we certainly did! Farnes hadde også møtt syv norske hemmelighetsfulle sårede på sykehus i Edinburgh. Disse ville ikke fortelle noe om hva som hadde skjedd og hvor pga. pålagt streng taushet. Først senere fikk Farnes vite at disse pasientene var overlevende sårede fra «Frithamn». Farnes var eldre enn soldatene i garnisonen. Han hadde en del kirurgisk erfaring og ikke minst krigserfaring fra Finland. Han nøt derfor stor respekt blant mennene.

«Zitronella»

Bredsdorff hadde laget instruks for stasjonskommandantene i Adventfjorden og Barentsburg som inkluderte: bl.a. ...*fiendtlige fly beskytes.... Overlegne fartøyer (kryssere og større) beskytes først etter guvernørens ordre.....* Det var også mannskaper ved Finneset, Kapp Heer, Hotelneset, Sverdrupbyen, Moskushamn og Sveagruva, og mange av offiserene (som ofte var gruveingeniører) planla helt andre ting. Det langtrukne vaktholdet og beredskapen uten fiender fikk Store Norskes ledere til å arbeide for et skifte fra militærgarnison til forberedelse av gruvedrift. Men natten til 7. september 1943 stod slagskipene «Tirpitz» og «Scharnhorst» samt ni torpedojagere ut Altafjorden. Den allierte etterretning oppdaget dem ikke (Admiralty i London hadde lovet Bredsdorff at de ville varsle han på forhånd om ethvert større tysk angrep), og to døgn senere fosset tyskerne inn Isfjorden. Vaktposten på Kapp Heer varslet, men fikk ordre om ikke å skyte før Barentsburg åpnet ild. Man fikk ikke radiokontakt med England, men fikk gitt en kort melding til Island før støysendere fra «Tirpitz» overtok. Longyearbyen hadde radiokontakt til bestemte tider og det var ikke nå. Snart var Barentsburg skutt til pinneved fra «Tirpitz» og tyskerne gjorde landing med en overlegen styrke. Farnes hadde sengeliggende pasienter som han prøvde å få i sikkerhet. Gruvegangene måtte være et egnet sted. Men åpningen var delvis plagget igjen med is. Omsider fikk de også en mann på bære forbi og inn i sikkerhet. Legen hadde fått en granatsplint gjennom stålhjelmen (denne hjelmen er fortsatt et klenodium hos en av sønnene i Oslo). Farnes skrev: *Blood is dripping in to my hand, I get up and walk around quite unaffected by all the shooting. I am in a state of euphoria.*

A piece of shrapnel has passed through my helmet, ploughing a furrow across my scalp and splitting it.

A-1084 Thyvold traff doktor Farnes i kaoset og skrev i en rapport; *såret i hodet av en granatsplint som hadde gått gjennom stålhjelmen. Såret var en stygg flenge på venstre side over øyet og blødde sterkt. Jeg la en kompress på og tilbød meg å bandasjere såret, dette ble imidlertid avslått av Farnes selv som sa det ikke var nødvendig. Vel inne i graven var de 22 mennene trygge for tyskerne. Medical Corporal Kristiansen did a fine job looking after the sick and wounded. He stitched my head wound, proceeding under my directions as I supervised via a mirror, skrev Farnes. Nordmennene forsvarte seg tappert og fenrik Breidablikk rakk å fyre av ca 150 skudd med en 40 mm Bofors kanon før han måtte trekke seg tilbake. Farnes berømmet ham sterkt: *Det var fenrik Breidablikk med mannskap som behandlet Boforskanonen mesterlig så fienden ikke fikk bemannet skipskanonen på de nærmeste jagerne. Han visste å sette seg i respekt hos fienden.* Den ovennevnte korporal Thyvold bemannet en mitraljøse og skøt ned (usikkert) et av flere katapulterte sjøfly med maskingevær fra slagskipene, samt flere av de landsatte mange hundre tyske soldater. Han ble hardt såret og ført ombord i en tysk jager som krigsfange, men med honnør fra den tyske kapteinen for utvist mot og tapperhet. Tyskerne stakk til sjøs med 28 norske fanger hvorav tre så hardt skadet at de døde på vei til fangenskap. Bredsdorff var såret blant fangene. Etter 6-7 timer våget Farnes seg ut av graven og fikk se den tyske flåtestyrken i stor fart ut Isfjorden. *One of the dead had been shot right through the middle of the heart, by a bullet that had passed through a cigarette packet in his breast pocket. As he had no other wounds it looked uncommonly like an execution. In the heat of warfare mercy killing can only be accepted in the case of personal wounded beyond hope of recovery,* skrev Farnes. Den 10. september var det full militær honnør ved begravelsen av fem døde. Håndgranater ble brukt for å slå hull på permafrosten. Breidablikk skrev 60 år senere: *Legen Olav Farnes, som selv var såret - gjorde en imponerende innsats. Han reddet livet til Kristoffer Nore (tysk maskingeværkule gjennom hjelmen, skadet hodet og det ene øre og kulen stoppet opp i brystveggen fortil). Farnes hadde vært forutseende nok til å gjemme bort et lite lager medisiner mm. under en kullkran. Det var også lagret proviant rundt om i såkalte tilfluktshytter...**

Longyearbyen hadde en sovende vakt og rakk ikke å bemanne 10 cm og 40 mm kanoner før de var under ild fra "Scharnhorst", som med skyts

fra 38 cm og nedover la alt øde. Kaptein Vigtel var sjef i Longyearbyen og sprang fortvilet ned mot en kanonstilling ved havnen. Han traff så vidt Løvaas underveis. Vigtel hadde uniformen utenpå pyjamasen og var barbert i støvlene. Vigtel ble senere funnet skutt død nær kanonen han prøvde å nå. Løvaas husker senere hvordan han selv reagerte på farene som truet ham på livet: *først en uimotståelig trang til å lense urinblæren - så blytungt ben da jeg begynte å gå*. Tyskerne forlot Longyearbyen med vel 40 fanger hvorav fire briter. Samlede tyske tap var antagelig ni drepte og 49 sårede av de ombord og 75 drepte av landgangsstyrken. Vel 100 norske soldater gjemte seg vekk i gruveganger eller trakk opp i fjellene. To dager etter angrepet tok Farnes seg frem til Longyearbyen. Han fikk også høre om sersjant S. Thorsen som med en Brengun forsinket tyskernes fremrykning så folkene kom seg i dekning i Sverdrupbyen. Thorsen ble skutt gjennom hjelmen og lå blodig og bevistløs på bakken da tyskerne fant ham. Farnes: *When he came to his senses he lay doggo, and the Germans, assuming he was dead, refrained from taking him prisoner. ...Medical Sergeant T.Kaupang had made a perfect job of sewing Thorsen's wounds*. Kaptein Vigtel, den eneste som ble drept i Longyearbyen, ble begravet her på kirkegården den 12. september. Farnes: *Despite the misfortunes we had endured, morale was high. On his return to the scene of action, our dentist, an ardent football fan, surveying the burnt-out buildings, declared that the match appeared to have been played mainly in our half. We tried in fact to look at the bright side*. Tannlegen het Arvid Egil Syrrist og var 38 år gammel. I løpet av krigen hadde han en meget omfattende innsats på mange frontavsnitt. Han døde i 1998, 93 år gammel.

London

Flere allierte Catalinafly kunne ikke observere tegn til liv i de brennende gruvebyene Barentsburg og Longyearbyen. Radiostasjonene var tause etter tyskernes bomber og landgang. Tyske ubåter var stadig observert med gjensidig ildgivning. London bestemte seg for å sende en rekogniserings-ekspedisjon til Svalbard for å finne ut hva som hadde skjedd. I siste liten ble det bestemt at man måtte ha med en doktor hvis de eventuelle overlevende nu var uten lege. Valget falt på Gunnar Finsen, 36 år gammel, sønn av en minister og født i Hamburg. Han hadde allerede en mangslungen erfaring med deltagelse i den spanske borgerkrigen i 1937 og den finske vinterkrigen i 1940 og senere samme år var han på Hegra festning. Etter en tid

i Little Norway i Toronto var han adjutant hos den norske sanitetssjefen i London da ordren kom. I 1946 holdt han to radioforedrag i NRK om denne turen som fulgte. Det var foruten Finsen åtte veteraner fra «Frithamn» som ankom Scapa Flow på Orknøyene hvor de gikk ombord i ubåten «Seadog». Også Finsen så frem til et gjensyn med Svalbard. Sommeren 1928 bar han på instrumenter for en topograf i Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser. Isfjorden var for farlig for en ensom britisk ubåt. De seilte derfor inn Bellsund til Svea. Her losset de ni tonn utstyr før de vinket farvel til «Seadog» etter atskillige ankerdrammer. De kom etter hvert i kontakt med Longyearbyen og Barentsburg. Radiostasjonene var ikke ødelagt, men tyskerne hadde tatt en norsk telegrafist til fange som hadde de hemmelige kodene i lommen. Derfor turte man ikke bruke radiostasjonene. Men Finsens ekspedisjon hadde med seg nye koder. Den nedbrente Longyearbyen gjorde et sterkt inntrykk på Finsen. Han antok at Sverdrupbyen slapp unna fordi tyskerne ikke kunne se husene pga. ild og røyk fra byen nedenfor. Finsen oppholdt seg i Longyearbyen i tre uker og var daglig utsatt for tyske ubåter og fly.

«Locomotive»

I oktober 1943 kom avløsningen for mannskapene som hadde overlevd det tyske angrepet vel en måned tidligere. Dr Finsen og hans menn fikk skyss tilbake. Men også dr Farnes forlot Svalbard. Han giftet seg med en irsk flyvelederinne og utga sine erindringer både på norsk og senere på engelsk. Han døde i 1990, 83 år gammel. Den nye legen var Haakon Leonard Sæther, 36 år gammel fra Sarpsborg. Han kom også fra Little Norway og hadde et urolig liv foran seg. Den nye garnisonssjefen var kapt. Roll Lund og vi kan tenke oss hvordan det nu gikk med romdepotet til Ullring. Den 24. februar 1944 gikk følgende telegram fra «Locomotive» til Admiralty i London: *Number 40 operated today Monday for reason Appendicitis (blindtarmbetennelse) All well.* (Soldatene hadde et løpenummer som var mest praktisk i de kortfattede telegrammene til og fra London). Mørketiden la igjen en effektiv demper på tysk fly- og ubåtaktivitet. Men nordmennene i de nedbrente gruvebyene hadde mer enn nok å gripe fatt i. Med våren og lyset kom også tyske ubåter, men lite fly.

«Ploughshare»

I juni 1944 ble Roll Lund avløst av kapt. Johannes Etterlid. Den nye legen i garnisonen var Gunnar Sverre Neset, 31 år gammel og sønn av en han-

delsmann i Sogn. Tyske fly ble en sjeldenhet, men en tysk ubåt «U-307» dukket opp, skjøt og brente ned installasjoner på land. Denne innsatsen forårsaket det siste norske dødsoffer på Svalbard; sersjant Langfeldt-Jensen. I oktober kom siste mannskapsfornyelse under denne krigen. Garnisonen var da på 56 mann, 17 mann under ltn/gruveingeniør Gunnar Løvaas for å slukke brannen ved gruve 3. Tyskere så man ikke noe mere til.

Fred

Den siste legen i den lille restgarnisonen i Hiorthhamn høsten 1945 het Johan Grøn. Han var der og tok imot den første sivile verkslegen i SNSK, dr Edward Smith (som skrev sin beretning i Polarboken 1989-1990). Kvinnene vendte tilbake til Svalbard etter nesten fire års fravær. Kona til verkslegen var en institusjon gjennom mange år, da det var få kvinner på Svalbard i den tiden. «Legekone i LYR» ved Unni Smith i Polarboken 1991-1992 er hennes historie. Etter krigen ble Roll Lund driftsbestyrer i Ny-Ålesund. I august 1946 ble han skutt ned bakfra av en sinnsforvirret arbeider i alkoholrus, angivelig etter en irettesettelse. Roll Lund døde neste morgen på sykehuset i Ny-Ålesund. Verkslegen der den vinteren var Haakon Leonard Sæther som var garnisonslege på Svalbard i 1943-44.

Det var nok flere av de nordmenn som opplevde og overlevde de dramatiske hendingene som mistet noe av sin sjelefred. To nordmenn begikk selvmord kort tid etter at de kom tilbake til England. Hvor mange som fikk nerveproblemer og kanskje ble vel tunge på flasken eller piller har vi ingen oversikt over. De legene som fikk de verste krigshendingene i fanget, Hønningstad og Farnes, løste sine oppgaver på en beundringsverdig god måte. Alle legene som tjenestegjorde ved garnisonen på Svalbard mottok i ettertid en rekke ordener, medaljer og andre utmerkelser. Navnene på disse nordligste krigshandlinger var mange: *Krigen i kulden - Den glemte krigen - Værtjenestekrigen - Den ukjente krigen - The war for the weather*. Etter krigen ble de jordiske levninger av både norske, britiske og tyske falne flyttet til Norge og England. Bare kaptein Vigtel ligger fortsatt begravet på den lille kirkegården i Longyearbyen.

Referanser

- 1945 - Riksarkivet i Oslo - diverse
- 1943 - Gunnar Løvaas - Rapport om 8 september
- 1946 - Gunnar Finsen - radioforedrag
- 1949 - E. Ullring - På langtur på Svalbard under krigen (Polarboken 1949)
- 1960 - E.A. Steen - Norges sjøkrig 1940-45, bd 7

- 1965 - Svein Jensen – 2. verdenskrig (Svalbardposten)
 1967 - Adolf Hoel, Svalbards Historie bd 1-3
 1975 - Longyearbyen Arbeiderforening 50 år
 1979 - Eystein Fjærli - Krigens Svalbard
 1983 - Hilmar Peder Berg Myrhaug - Longyear City Hospital 1940-1941, del 3 – (Polarboken 1983-1984)
 1983 - Bygd og By i Norge - Svalbard og havområdene
 1987 - Olav Farnes - Lege på mange fronter
 1987 - Johan Kr. Lindqvist - Longyear City Hospital 1938-1940, del 4 – (Polarboken 1987-1988)
 1990 - Edward Smith - Longyear City Hospital 1945-1946, del 5 – (Polarboken 1989-1990)
 1990 - Thorolv Lund - Kalde krigsår
 1991 - Olav Farnes - War in the Arctic
 1991 - Unni Smith - Longyear City Hospital 1945-1946, del 5b – (Polarboken 1991-1992)
 1992 - Herman Ziegler - Longyear City Hospital 1946-1947, del 6 – (Polarboken 1991-1992)
 1993 - Rolf Hanao - Kings Bay Kull Comp a/s 1917-1992
 1995 - Fritt Norge
 1995 - Norges Forsvar
 1995 - Norsk krigsleksikon
 1995 - Anders Chr. Gogstad - Slange og sverd
 1996 - Thorolv Lund - Det hendte på Svalbard - 1
 1996 - Thor B. Arlov - Svalbards historie
 1997 - Thorolv Lund - Det hendte på Svalbard - 2
 1998 - Tim Jordan - Isemen
 1999 - Det Norske Svalbardselskap - Svalbard vårt nordligste Norge
 2000 - Thorolv Lund - Det hendte på Svalbard - 3
 2000 - Thorolv Lund - Det hendte på Svalbard - 4
 2001 - Rasmus Breidablikk - Svalbard i krig og fred - Veteran avisen N3.3-4 2001 7.årgang
 2002 - Dagny Ziegler - Longyear City Hospital 1945-1946, del 9 – (Polarboken 2001-2002)

Min takk til

Gerd Hønningstad som lånte meg farens fotoalbum (alle bildene i denne artikkelen)

Carl Fredrik Tiedemann for noen av hans historier

Jan Sommerfeldt Pettersen med opplysninger om marinelegene

Thorolv Lund som min mangeårige hovedkontakt

Odd Lønø som presset meg til denne artikkelen og mange flere.

Overvintringen i Stormbukta siste krigsåret 1944-45

Av en av deltagerne

Bakgrunn

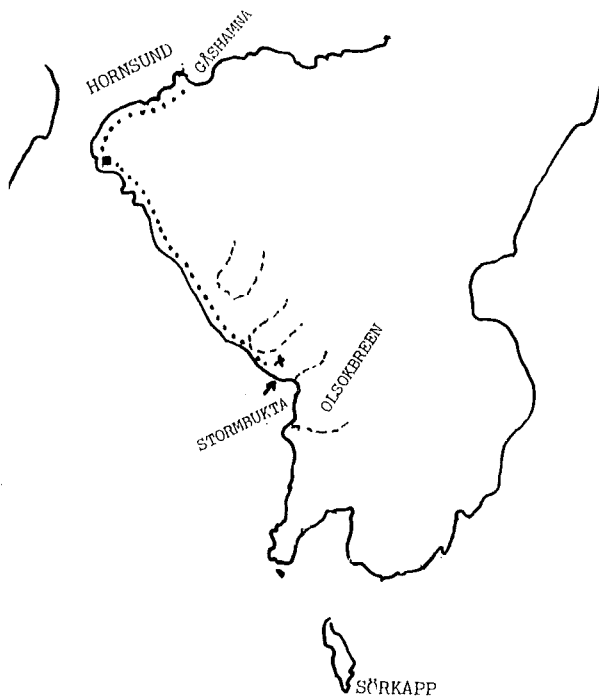
Min kamerat hadde tysk-polsk bakgrunn. Hans far var under første verdenskrig i den tyske marinen. Han deserterte, og han klarte å komme til Danmark og senere til Norge. I 1940 da tyskerne okkuperte Norge fikk han panikk. Han ble redd for den tyske grundighet, og som desertør visste han hva han kunne vente seg av represalier fra den tyske militærmakt. Familien ble enig om at en av sønnene skulle melde seg til tysk tjeneste og loddet falt på min kamerat. På den måten kunne faren gå fri for alle ubehageligheter fra tysk side.

Men min kamerat fikk en ubehagelig tid i den tyske tjenesten. Han forstod snart at han holdt på å komme i Gestapo sine klør. Han prøvde på mange måter å komme vekk fra tyskerne, og det lyktes ham tilslutt. Han fikk et tilbud: Dersom han kunne skaffe en mann til som var villig til å være med på et oppdrag, ville han bli plassert utenfor Norges fastland; nærmere bestemt på Svalbard. Han kom til meg og spurte om jeg kunne tenke meg å være med på et slikt oppdrag. Han så i dette muligheten for oss å komme utenfor tysk innflytelse. På Svalbard kunne vi være våre egne herrer. Ingen tyskere kunne kontrollere oss, og vi kunne jakte og leve et villmarksliv. Og krigen gikk så likevel mot slutten, så tyskerne kunne ikke nå oss. Jeg ble litt fascinert av disse planene og tok imot tilbudet.

Vi skulle utdannes til meteorolog-assistenten og telegrafister. Dette foregikk i Oslo høsten 1944.

Landsettingen

Den 15. oktober 1944 ble vi satt i land i Stormbukta nord for Sørkapp av en tysk ubåt. Mannskapet på ubåten bar på plass materialene til hytta som vi skulle sette opp omkring en kilometer lenger inne på land. Endel proviantkasser med mat ble også båret på plass av mannskapet. Resten av provianten og alt utstyret til radiosendere, ladeaggregat, batterier m.m. ble liggende bare 20 meter fra stranda. Bare en liten radiosender ble tatt med til der hvor stasjonen skulle ligge. Denne ble tatt med for å kontrollere at

Pilen viser hvor ubåten satte oss i land og krysset viser hvor vi satte opp hytta. Den prikkete linjen viser veien jeg gikk til Gåshamna hvor jeg traff på en fangstskute sommeren 1945.

radioforbindelsen var OK fra det stedet som ble utpekt til å sette opp hytta. Hytta bestod av vanlig reisverk med vannfast huntonitt utvendig og vanlig hard huntonitt innvendig. Mellom disse to lag ble det lagt isolasjon som bestod av aluminiumsfolie. Hytta reiste vi opp sjøl etter at ubåten hadde forlatt oss. Dette tok noen dager. Om nettene lå vi under åpen himmel mellom proviantkassene nede ved stranda. Etter at vi hadde fått opp hytta flyttet vi inn i den. Det gikk en tid før vi tenkte på å hente resten av utstyret. Vi håpet på at det skulle komme snø så vi kunne dra utstyret på slede.

Stormen

Ei natt kom det et forferdelig uvær fra vest. Etter stormen hadde lagt seg gikk vi ned til utstyret vårt. Vi fant omtrent ingen ting igjen, alt var enten skyllet til havs eller gravd ned i sand. Mat hadde vi i hytta fram til jul, men alt radioutstyr var forsvunnet. Med den lille senderen prøvde vi å få kon-

takt med Tromsø, men det lyktes ikke. Strøm til senderen fikk vi fra en trådynamo. Den lignet på en sykkel. Jeg trådde på den mens min kamerat prøvde å få kontakt. Vi prøvde Bjørnøya. Der lå to mann, en polakk og en nordmann (nordmannen omkom seinere på vinteren under en fisketur i robåt). — Det lyktes oss ikke å få kontakt med Bjørnøya. Vi prøvde da Hopen hvor det lå fire tyskere. Etter flere dagers forsøk fikk vi kontakt. Vi meldte fra om situasjonen vår og via Hopen fikk vi seinere melding om at det ville komme en ubåt med nytt utstyr. Denne ubåten kom like oppunder jul, og vi fikk nå et par dagers arbeid med å dra utstyret på plass. Ubåten kom i kamp på heimturen og ble senket. Det er i dag vondt å tenke på alle de menneskene på begge sider av frontene som måtte late livet på grunn av en fanatisk Hitler.

Oppdraget

Vi skulle sende værmeldinger til den meteorologiske stasjonen på Bardufoss. Det gikk likevel lang tid før vi fikk startsignal for å begynne. Tyskerne var redde for at stasjonene på Svalbard skulle bli avlyttet og peilet inn. Derfor fikk vi ordre om «Funkstille». Det vil si at vi skulle være i ro og ikke bruke senderne. Dersom jeg ikke husker feil så fikk vi ikke ordre om å begynne sendingene før ut i januar 1945.

Sendingene foregikk fire-fem ganger i døgnet. Når dagene ble lysere ut i februar, gikk vi på lange jaktturen. Det var helst rypejakt vi var interessert i. Vi hadde fått med to mausegeværer og to hagler. Isbjørner var ofte nærgående og lette å jakte på. Vi skjøt bare noen få. På godværsdager stengte vi sendingene og gikk lange skiturer. Ofte sendte vi ingen meldinger på et par dager av gangen. Etter slike opphold i sendingene sendte vi kodemelding som betød atmosfæriske forstyrrelser e.l. De kunne jo ikke kontrollere oss så vi hadde på mange måter et fritt villmarksliv.

Krigen slutter

Den 8. eller 9. mai fikk vi melding om at krigen var slutt. Vi spurte da om hvordan vi skulle forholde oss. Beskjeden fra den tyske stasjonen i Troms var at vi skulle fortsette sendingene som før. Det gikk flere uker. Vi hørte ingen ting fra verken tyske eller allierte kommandoer. Vi ble etter hvert engstelige for at vi var uteglemt. Etter noen dagers rådslagning mellom oss, ble vi enige om at jeg skulle prøve å gå nordover mot Hornsund for å se om

jeg kunne treffe norske styrker. Vi visste ingenting om disse utenom at det lå norske styrker i Longyearbyen.

Jeg rustet meg ut med mat for noen dager og begynte på turen. Om kvelden fant jeg en tom fangsthytte og overnattet der. Neste dag gikk jeg videre. Etter noen timer så jeg spor av mennesker i sanden i fjæra. Det var med blandede følelser jeg gikk videre. Var det russere eller nordmenn? Jeg hadde ikke lyst til å bli tatt til fange av russerne. Nysgjerrigheten fikk meg til å gå videre, men med forsiktighet.

Jeg hadde kikkert med slik at jeg kunne orientere meg på avstand. Da jeg nærmet meg Gåshamna i Hornsund fikk jeg øye på ei skute som lå helt i fjæresteinene. Det så ut som om mannskapet holdt på med å velte skuta over på siden. Jeg forstod at det var en fangstskute og gikk helt fram og gjorde meg tilkjenne. Jeg fikk da vite at de holdt på å kjølhale* skuta for å reparere ishuden. Noen eikeplanker var skadet i isen. Jeg avtalte med skipperen at han skulle melde fra til de norske styrkene hvor vi lå. Jeg sa også fra om den tyske stasjonen på Hopen.

Dagen etter gikk jeg tilbake til Stormbukta. Vi ventet omkring en uke før vi ble hentet. Vi ble godt behandlet og ble internert i ei hytte nær Longyearbyen sammen med de fire tyskerne fra Hopen. Nå fikk vi høre at de norske militære hadde forsøkt gjennom tyskerne i Troms å finne ut hvor de tyske værvarslingsstasjonene lå. Men tyskerne oppga ukjente navn og det var derfor vanskelig å vite sikkert hvor stasjonene lå.

Tyskerne på Hopen hadde ingen interesse av å bli hentet. De ville helst overvintre en vinter til. De håpet da på at det verste hatet mot dem ville ha roet seg.

Rettsak

Under rettsaken hadde jeg ingen vanskeligheter med å erkjenne meg skyldig til tross for at de fleste i fengelet oppfordret meg til ikke å erkjenne meg skyldig. Jeg fikk 2 år og min kamerat fikk 4 år.

Her er hva vi skjød på overvintringen:

4 bjørn, 5-6 hvitrev, ca 20 ryper, 10-15 gås, 10-12 ærfugl og 2 lom.

*Kjølhale er å legge skuta med siden til land hvor den flyter helt inn på flo sjø. Ved å sette fast tauer i masta og i land bendes skuta over med taljer. Er det en egnet strand kan hele bunnen på den ene siden ligge tørr ved fjæra sjø.

Ringnes-Sverdrup-ekspedisjonen 2002

Tre leger, en rørlegger og 16 grønlandshunder i
Den 2. «Fram»-ferds fotspor fra Gåsefjord til Amund
og Ellef Ringnes Islands.

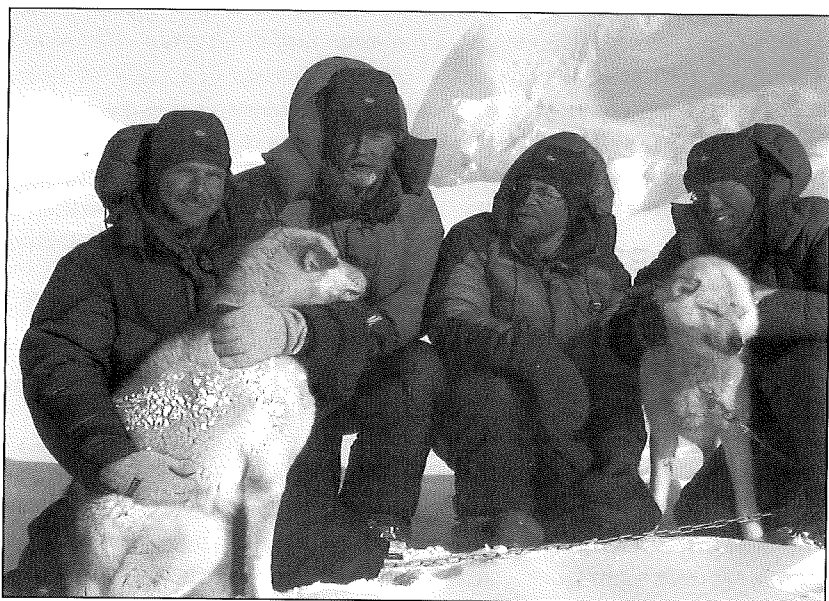
Av Kjetil Steine

Våren 1901 dro Sverre Hassel og Gunerius Isachsen, to av 16 deltagere på Otto Sverdrups andre Fram-ekspedisjon, på en lang sledetur, ca 1400 km rundt Amund og Ellef Ringnesøyene og tilbake til Gåsefjord og Fram (1,2). Vårt mål med denne ekspedisjonen var å forsøke å gjøre denne turen om igjen som en historisk markering, også vi med grønlandshunder. Siden Den 2. "Fram"-ferd først og fremst var en vitenskapelig ekspedisjon, var det viktig også for vår ekspedisjon å ha et vitenskapelig formål. Dette området kan bli svært kaldt. Årsaken til dette er at store områder ikke begünstiges av selve Polhavet, hvor åpne havstrekninger er med på å øke lufttemperaturen.

Ekspedisjonen besto av Lars Moxheim (41), Gunnar Sandbæk (42), Arne Røseth (46) og Kjetil Steine (50), med 16 grønlandshunder. Alle var habile og erfarne skiløpere. Tre av deltagerne hadde gått på ski over Grønland i 1996.

I Egedesminde overtok vi 16 grønlandshunder fra Kathinka Mossin, som hadde kjøpt, trent og brukt disse under en to måneders ekspedisjon på vestkysten av Grønland. Som en kuriositet kan det nevnes, at også Otto Sverdrup hentet mange av sine grønlandshunder i Egedesminde (1). Den 29. mars 2002 dro vi sammen med hundene i en Twin Otter til Resolute Bay, som ligger på Cornwall Island i Nord-Canada litt under 75°N. Vi kom til Gåsefjord, som var Frams vinterkvarter i to vintre, den 31. mars.

Temperaturen viste -35°C midt på dagen, og vi la merke til at vi fort fikk hvite flekker på kinnene, dersom de ikke ble dekket til. Om kvelden noterte vi -40°C. Som seg hør og bør på en slik ekspedisjon, må man jo ha en dram for å markere mål, begivenheter og høydepunkter, og drammen bør også ha et visst polart preg. Nansen konjakk var derfor et naturlig valg. Men hva opplevde vi da denne skulle fortæres? Jo, den var bunnfrosset. Vi

Ekspedisjonsdeltagerne, her sammen med grønlandshundene, brødrene Knoll og Tott. Fra venstre: Lars Moxheim, Kjetil Steine, Arne Roseth og Gunnar Sandbæk.

husket da at både Otto Sverdrup (1) og Ivar Fosheim (5) beskrev det samme som en morsom kuriositet. Her var vi med andre ord på trygg historisk grunn. Men tilbake til år 2002: vi måtte ty til heptanbrenneren for å få konjakken flytende, og det greide vi, akkurat som våre forbilder.

Hundene ble delt i to hundespann med åtte hunder og to mann på hver slede. Ekspedisjonen ble gjennomført i tidsrommet 31. mars – 3. mai 2002, og den gikk fra Gåsefjord, som ligger sydvest på Ellesmere Island i det arktiske Canada på 76° 45' N og 88° 20' V, til Ellef Ringnes Island.

Som innledningen indikerer, ble de første tre ukene preget av svært streng kulde med temperaturer mellom -30°C og -40°C. Sammen med kulden var vinden en konstant trussel, som til tider gjorde det umulig å bevege seg ute. De moderne Goretex ytterklærne fungerte dårlig under - 25°C, med isdannelse på innsiden. Vi frøs også om natten, selv om alle benyttet tre-fire lag med klær og soveposer som skulle tåle temperaturer ned til -55°C. Lavest målte dagtemperatur var -42°C. Minimumstemperaturer om natten ble ikke målt. Følgende utsagn fra ekspedisjonsboken illustrerer noe av problemet: *"Dag 15, og vi skrev 14. april i år 2002. Det hadde blåst*

ytterligere opp. Ute var det -37°C , og vi satt fortsatt i soveposene. Det sved godt i den høyre øreflippen. På tre av fingertuppen hadde jeg fått store frostblemmer, og det samme hadde Gunnar. Alle mann hadde vært så nær "frysepunktet" under frammarsjen i går at noen ytterligere provosering ikke var tilrådelig. Da kunne vi risikere å måtte avbryte hele ekspedisjonen. Vi ble derfor enige om å vente og se" (6).

Det viste seg snart at hundene ikke var trent til å trekke så tunge lass som ekspedisjonen hadde. Deltagerne måtte derfor hele tiden være med å dra sledene. Området hadde dessuten mer skruis enn normalt, og meiene skar igjennom snølaget på isen. På grunn av den sterkt reduserte framdriften ble 350 kg proviant og annet utstyr sendt tilbake til Resolute etter seks dager. Etter dette hadde hver hund 44 kg å dra, ekspedisjonsdeltagernes trekk-kraft ikke medregnet. Hver dag ble vekten per hund redusert med 0,6 kg som følge av brennstoff, fôr og matforbruk. Hundenes motivasjon til å arbeide bedret seg ikke, selv om sledene ble lettere. Ekspedisjonen hadde nå blitt avhengig av etterforsyninger, og diskusjonene gikk livlig. Hovedproblemet var og ble framdriften. Selv med drahjelp fra to personer, som skulle tilsi at sledevekten nå var langt under 40 kg per hund, var det ikke mulig å komme fortere fram. Det eneste som vi kunne gjøre noe med, var veien og lasten. Hva veien angikk, var diskusjonen nå om vi skulle gå direkte til Amund Ringnes Island syd for Cornwall Island for å korte ruten, i stedet for å gå omveien til Kapp Sydvest og deretter vestover til Amund Ringnes Island slik som Isachsen og Hassel hadde gjort for 100 år siden (2). Når sant skal sies, hadde vi «*tygget*» på dette et døgn allerede, og alle var etter hvert blitt enige om at den eneste løsningen måtte være å gå korteste veien til Amund Ringnes Island. Vårt opprinnelige estimat med 30 km om dagen holdt jo ikke på langt nær. Målet fikk være det viktigste, og ikke veien, selv om det brøt aldri så mye med våre opprinnelige historiske intensjoner.

Natt til 23. april fikk en av tispene syv valper. Det var da -35°C ute. Denne begivenheten var sentral for alle deltagerne, og et utklipp fra ekspedisjonsboken beskriver det blant annet slik: "*Gul og valpene hennes skapte noe helt ubeskrivelig, et tillegg til alt det øvrige som vi hadde opplevd, og som vi senere skulle oppleve på denne ekspedisjonen. Den ga et følelsesmessig tilskudd til en ekspedisjon og dens medlemmer; som til denne tiden hadde vært mest opptatt av å overleve i den ekstreme kulden, ekspedisjonens framdrift og seg selv. Egosentrisitet kan i seg selv være en drivkraft, og er det vel også. Den var kanskje nødt til å være det, for at vi i det tatt skulle kunne gjennomføre en slik ekspedisjon. Med en oppriktig takk til deg, Gul, for*

Ruten til Ringnes-Sverdrup-ekspedisjonen i 2002. Datoene viser leiren i Gåsefjord (31.3.-3.4), ankomst Nordstrand (7.4), da ruten ble endret (9.4), valpefødsel (21.4), ankomst Amund Ringnes Island, to isbjørnkontakter (25.4), da ekspedisjonen kom til Ellef Ringnes Island (30.4.) og avslutningen på ekspedisjonen (3.5.).

at du ga oss alle en viktig motvekt, og skapte en bedre balanse" (6). Ulikt historiske sledeferder med hund, men også polferder i moderne tid, ble de syv valpene tatt vare på og fraktet videre av ekspedisjonen. Da turen ble avsluttet, var samtlige valper i god kondisjon og hold.

Ekspedisjonen hadde isbjørnkontakt fire ganger. På det nærmeste var bjørnen 30 m unna. Det skjedde tidlig på morgenen den 26. april, da vi hadde leir inntil Amund Ringnes Island. Hundene lagde et fryktelig leven, men bjørnen, som var en skikkelig kjempe, ville absolutt ikke forlate oss før

den hadde fått varselskudd rundt ørene. Det kan ikke understrekes nok hvilke inntrykk et slikt møte gjør. Selv om det dreier seg om verdens største rovpattedyr på land, og det faktisk at den lett kunne tatt livet av oss, så er ikke redsel det som er mest fremtredende, snarere beundring og en slags forunderlig samhørighet der og da.

Den 30. april fikk ekspedisjonen flydropp med den provianten vi tidligere hadde sendt tilbake. Været var nå blitt atskillig bedre med varierende vind, og med temperaturer om dagen mellom -15 og -20°C . Om kvelden var vi kommet fram til området sør for Cape MacMillan, det sydøstlige punktet av Ellef Ringnes Island på $77^{\circ} 52' 40'' \text{N}$ og $98^{\circ} 59' 20'' \text{V}$. 23 km framme lå Cape Nathorst, det sydligste punktet på Ellef Ringnes Island. Vi følte at nå var vi riktig på den ruten til de som hadde gått her for 100 år siden, Sverre Hassel og Gunerius Isachsen. Vi dro mot Cape Nathorst i dårlig sikt. Ved lunsjtider kom vi på nytt inn i et skruisområde, som voldt oss mye besvær. Begge spennene strevde svært et par steder. Vi hadde to stopp på tjue–tretti minutter hver. Det var rett og slett ikke mulig å få rikket på sledene. På ett av stedene måtte vi tilslutt grave oss gjennom en fonn. Slik traversering tok selvsagt mye tid og var et slit, og vi prøvde derfor så godt vi kunne å unngå disse områdene, men det var ofte ikke mulig. Selv om skruisen er fryktet, så var den et fantastisk skue med alle blåfargene som solen var med på å lage, og de uttallige isfigurene som naturen hadde skapt. Når sant skal sies så tror jeg ikke at vi ville ha vært dem foruten. De skapte tross alt avveksling og var utfordrende.

De neste dagene ble på mange måter like, men med bedre vær, sol og fortsatt behaglig temperatur. Den 1. mai kom vi til den sydøstlige spissen av Ellef Ringnes Island. Den 3. mai ble ekspedisjonen avbrutt, etter at en av deltagerne hadde fått melding om sin fars bortgang. Ekspedisjonen befant seg da på $77^{\circ} 49' 25'' \text{N}$ og $100^{\circ} 18' 6'' \text{V}$.

Ekspedisjonen greide 340 km i luftlinje før den måtte avslutte. Vi gikk fra seks til åtte timer om dagene. Skigåingen foregikk stort sett under 40 % nivå av maksimal ytelse. Flere ganger om dagen måtte imidlertid deltagerne rykke i, eller skyve på sledene i områder med skruis. Ytelsene lå da på maksimalnivå. Distansene varierte fra 5 til 23 km om dagen, i gjennomsnitt 14 km, når 7 dager i ro grunnet uvær og valpefødsel ikke regnes med. Den reelt avgåtte distansen var klart lenger, da ekspedisjonen ofte måtte gjøre store omveier for å unngå skruisen. Det daglige energi-inntaket var på ca 4900 kcal., og 85 % av kaloribehovet ble dekket fra frysetørrede retter (kjøtt, fisk, pasta) tilsatt ernæringskonsentrat, frokostblandinger med helmelkpulver, sjokolade og diverse sportsdrikker.

Referanser

1. Sverdrup O. Nyt land. Kristiania: Aschehoug, 1903.
2. Hassel S. Dagbok. 1898 – 1902. Norsk sjøfartsmuseums bibliotek.
3. Polarboken 1999 – 2000: 95-96
4. Steine K, Røseth AG, Sandbæk G. Tre legers skiferd over Grønland. Tidsskr Nor Lægeforen 1996;116:3663-7.
5. Fosheim I. Sturvilt, is og nytt land. Med polarskuta "Fram" til Nordvest-Grønland 1898-1902. Redigert av Susan Barr: Aschehoug, 1994.
6. Steine K. Ringnes-Sverdrupekspedisjonen, Lars Moxheim, Arne Røseth, Gunnar Sandbæk, Kjetil Steine og 16 grønlandshunder i den 2. Fram ekspedisjonens fotspor fra Gåsefjord til Amund og Ellef Ringnes Island. Asker 2002

PS.

Det er publisert to vitenskapelige artikler fra ekspedisjonen:

Økt kortisolnivå, frostskafer og påvirkning av muskler og skjelett under ekstreme polarforhold. [Increased cortisol levels, frostbites and influence of the muscle and skeletal system during extreme polar conditions.] Steine K, Røseth AG, Sandbæk G, Murison R, Slagsvold CE, Keller A, Falch JA. Tidsskr Nor Lægeforen. 2003 Dec 23;123(24):3529-3532.

En polarekspedisjon i motbør – Opplevelser og psykiske reaksjoner [A polar expedition in challenging circumstances: experiences and reactions.] Steine S, Steine K, Sandbæk G, Røseth AG. Tidsskr Nor Lægeforen. 2003 Dec 23;123(24):3524-3528.

Særtrykk av artiklene kan fås ved henvendelse til Kjetil Steine, Kirkevn. 169C, 1384 Asker.

Utvidelse av territorialgrensen rundt Svalbard.

Av Olav Orheim

Som kjent ble Norges territorialfarvann utvidet fra 4 til 12 nautiske mil fra 1. januar 2004. Utvidelsen gjelder for fastlands-Norge, Svalbard og Jan Mayen, mens iverksettelse for våre biland ble utsatt. Den norske territorialgrensen på fire mil hadde stått fast siden 1812, og inntil Stortinget gjorde sitt vedtak i mai 2003 var Norge ett av relativt få land som fortsatt hadde en slik territorialgrense. Begrunnelse for vedtaket var bl.a. hensynet til miljøvern og sjøsikkerhet langs vår kyst, men utvidelsen vil også bidra til bedre å kunne møte nye utfordringer knyttet til terrorisme og internasjonal kriminalitet.

For Svalbards vedkommende betyr dette en betydelig utvidelse av arealet som omfattes av Svalbardtraktaten. Hav- og landarealet innenfor grunnlinjen som gjaldt fra 1.7.2001 (vedtatt av regjeringen 1.6.2001), var på 97 160 km², herav er landområdene 61 020 km². Arealet fra grunnlinjen til 4 mil er på 16 402 km², i sum 113 562 km². Utvidelsen fra 4 til 12 mil la på ytterligere 38 158 km² til i alt 151 720 km², som vist i figur 1. Områdene der personer og selskaper fra nasjoner som er tilsluttet Svalbardtrakten kan drive virksomhet økte altså med 34%. Som det heter i artikkel 3 i Svalbardtraktaten: "Alle de høie kontraherende parters undersätter ... skal ha samme like adgang til å drive og utnytte alle maritime, industri-, bergverks- og handelsforetagender både til lands og i de territoriale farvann, ...". Utvidelsen betyr samtidig at det ble en tilsvarende reduksjon i arealet for fiskevernsone rundt Svalbard.

Utvidelsen av territorialfarvannet betyr også at yttergrensene for eksisterende verneområder måtte harmoniseres med de nye grensene for territorialfarvannet rundt Svalbard. For disse ble det marine arealet utvidet med til sammen 41 000 km², som vist i følgende tabell og figur 2. Arealet for utvidelse kan ikke direkte sammenlignes med de første tallene for utvidelse av sjøterritoriet, fordi gamle areal for verneområdene ikke er knyttet til grunnlinjen av 2001.

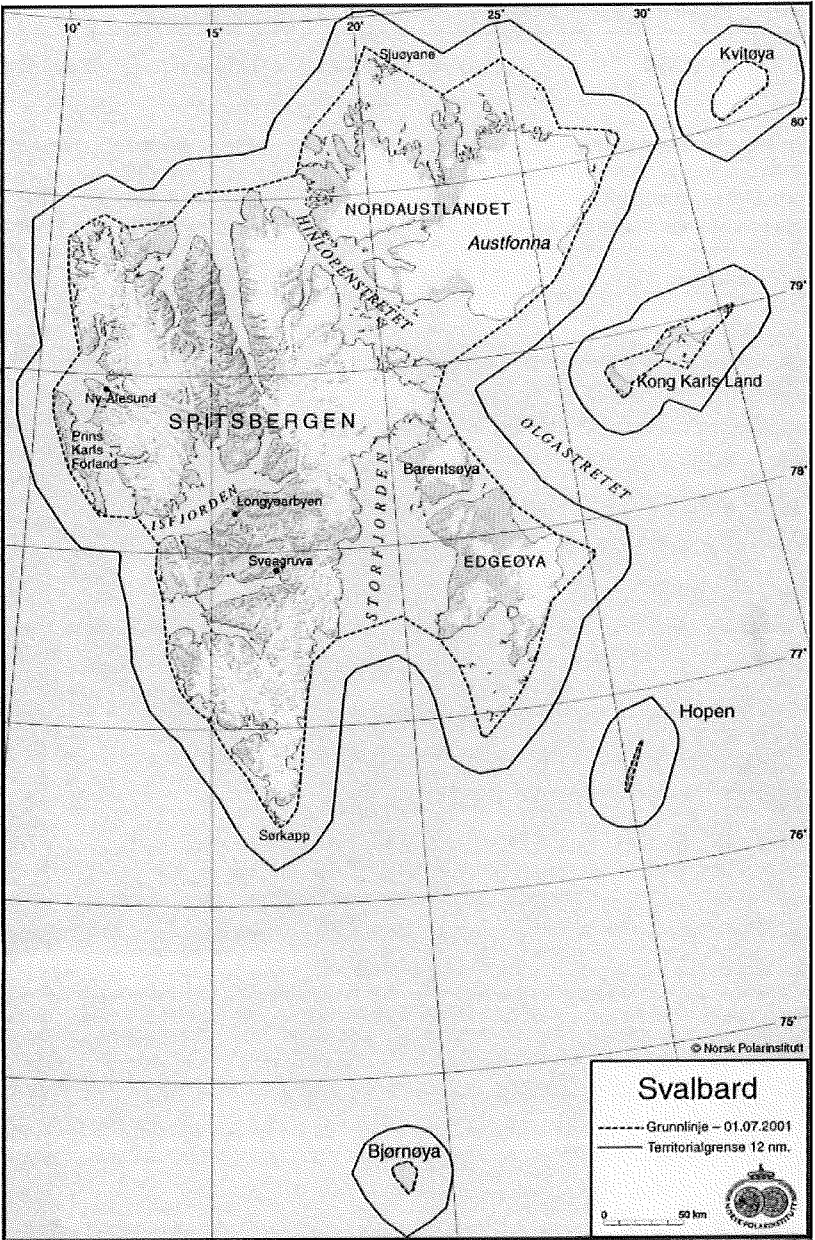

Fig. 1

Tabell 1. Endringer i marint areal etter utvidelsen til 12 n.m. Alle tall i km².

VERNEOMRÅDE	Landareal	Marint areal	Marin utvidelse	Sum nytt marint
Nordøst-Svalbard naturreservat	18 995	16 086	20 805	36 891
Nordvest-Spitsbergen nasjonalpark	3 661	3 145	3 086	6 231
Forlandet nasjonalpark	622	1 607	2 424	4031
Sørøst-Svalbard naturreservat	6 579	7 704	7 770	15 474
Sør-Spitsbergen nasjonalpark	5 141	3 549	4 708	8 257
Hopen naturreservat	46	738	2 470	3 208
SAMLET		32 829	41 263	74 092

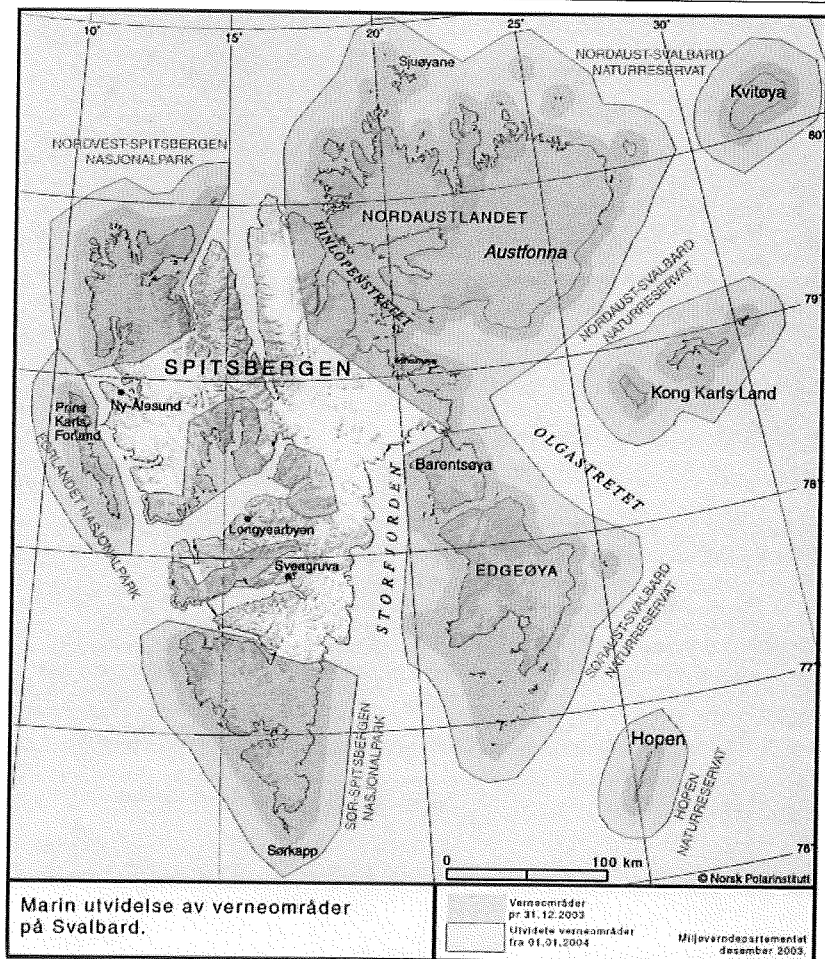

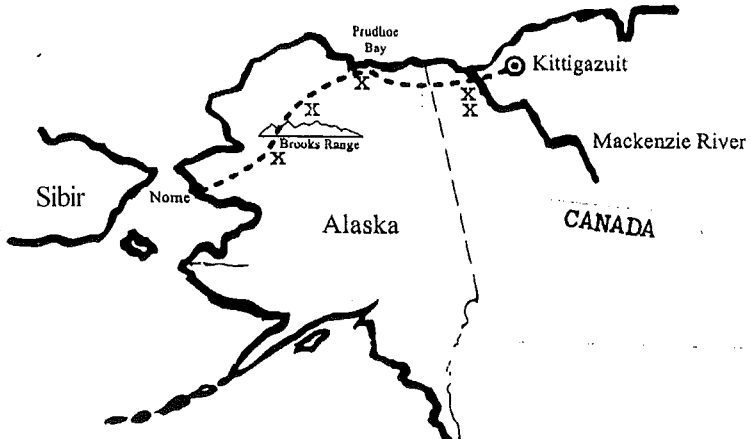
Fig. 2

Som det fremgår, representerer denne harmoniseringen mellom yttergrensen for verneområdene og den nye yttergrensen for territorialfarvannet en mer enn dobling av de vernete marine områdene. Det biologiske mangfoldet på og rundt Svalbard er sterkt knyttet til omkringliggende havområder, og harmoniseringen bidrar slik til å bevare Svalbards særegne villmarksnatur. Det er som kjent et av hovedmålene med norsk Svalbardpolitikk.

For Bjørnøya er ikke harmonisering av verneområdet fra 4 til 12 mil ennå foretatt, men såvidt kjent planlegges dette gjennomført i løpet av 2004.

Andy Bahr og verdens lengste reinsdyrtrekk

Av Anton Zahl Meyer

Kartet viser trekkveien fra Nome i Alaska til Kittigazuitt i Canada. Kryssene viser de fem kalvingsplassene de hadde på veien.

For å lære opp eskimoene i Alaska til tamreinsdrift tok amerikanerne kontakt med samer i Finnmark. Første gruppe på 18 samer kom til Alaska i april 1894. Den andre gruppen på 113 samer kom fire år senere og hadde med seg 529 reinsdyr. Flere dyr ble kjøpt inn fra Sibir. En av samene som kom over var Samuel Balto som hadde vært med Fridtjof Nansen over Grønland i 1888. De aller fleste samene tok også del i gullgravingen.

Det hele startet bra og reinen formerte seg til flere hundretusen dyr. Da eskimoene overtok driften i 1940 reiste en del av samene tilbake til Finnmark. Noen bosatte seg andre steder i Statene, men de fleste ble igjen i Alaska. Den andre generasjon giftet seg inn i alaskafamilier, de fleste blant den innfødte befolkning.

Forårsaket av mangelfull gjetervirksomhet og nye trekkveier til villreinen i Alaska, har mesteparten av tamreinen nå blandet seg med villreinen (caribouen) og gått tapt. I dag består tamreinflokkene av bare ca. 25000 dyr. Organisasjonen SAAMI BAIKI

FOUNDATION og konsul Anton Zahl Meyer er nå engasjert i å gjenopplive og fremheve de norske samers innsats i alaskasamfunnet.

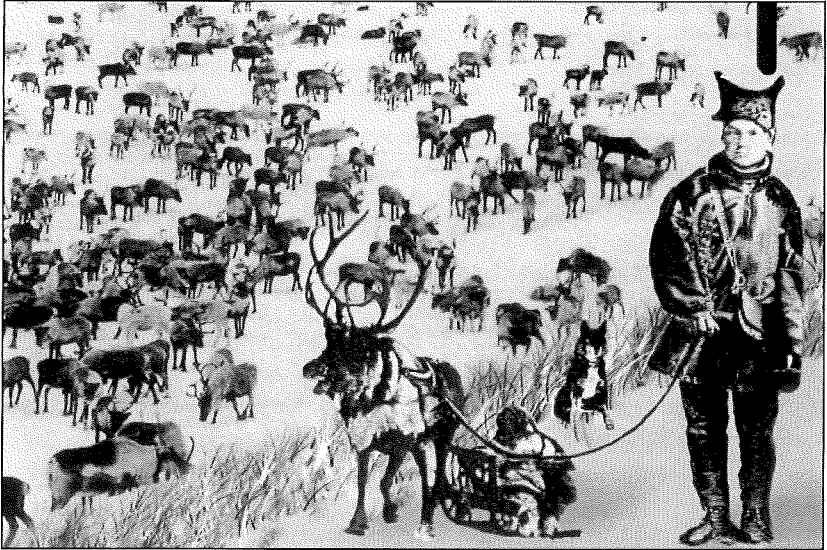
Solen skinte varmt over den lille landsbyen Poulso utenfor Seattle, hvor det var mange norske, da Andy Bahr kom dit julaften 1928. I en alder av seksti år og med mer enn tretti år som reingjeter og gullgraver i området rundt Nome i Alaska bak seg, så han fram til sin pensjonisttilværelse i Poulso. Han hadde nylig giftet seg, og med seksti tusen dollar i banken så framtiden lys og bekymringsfri ut.

Denne eventyrlystne samer var født i Kautokeino i Finnmark annen juledag 1871. Foreldrene, som var flyttsamer, gav ham navnet Andreas Aslaksen Bar. Da han i 1897 kom til Nome i Alaska sammen med andre samer og en flokk reinsdyr, forandret han med en gang navnet til Andy Bahr, og bestemte seg for å bli amerikaner og starte et nytt liv der nord i Alaska.

I de følgende år ble han en av lederne i å bygge opp en reinsdyrnæring til å bli den største sådan som verden noen gang hadde sett. Dette basert på en start med 529 tamrein som kom fra Alta i Finnmark til Alaska i 1897. Mot slutten av 1920-tallet hadde antallet kommet opp i nesten 700000 dyr. Reindriften kom også de innfødte, eskimoene (inuittene) til gode, som nå hadde fått muligheter til ekstraintekter og et nytt livsgrunnlag for seg og sine familier.

Etter at den nye næringen med tamrein ble kjent i nabolandet Canada, ville myndighetene der gjenta suksessen for sine innfødte langs kysten av Polhavet (Beauforthavet). Tre tusen tamrein ble følgelig kjøpt i Nome som canadierne ville flytte til området ved Mackenzie-floden i Nordvest-Territoriet i Canada, ca. 2 000 miles (3 200 km) fra Nome. Men hvem kunne ta på seg jobben med å drive reinflokken dit?

Nede i Poulso hadde Andy for lengst fått nok av sin pensjonisttilværelse og lengtet tilbake til livet i Arktis. Han sto fram og erklærte: «Jeg tar jobben». Etter måneder med forberedelser startet det store reindrevet den 26. desember 1929. Sammen med seg hadde Andy fire andre samer fra Finnmark og fire eskimoer fra kysten av Beringstredet. Hver mann hadde en hund og en rein som dro en slede lastet med proviant og utstyr. En av eskimoene kjørte et hundespann. Framfor dem lå 3200 km med noen av Alaskas høyeste og villeste fjell og den endeløse tundraen langs Ishavskysten. De måtte være forberedt på vintrer med bitende kulde og heftige snøstormer verre enn det de hadde opplevd tidligere. Om sommeren ville

tundraen bli som et vannfylt svampaktig teppe med millioner av mygg som plaget dyr og mennesker.

Den første sommeren nådde ekspedisjonen de første høydedragene opp mot den store fjellkjeden Brooks Range som går i øst-vestlig retning gjennom Alaska. Andy utnyttet ventetiden under kalvingen til en tre ukers tur i fjellene for å lete etter et pass han kunne gå gjennom på veien nordover. Om høsten drev de reinen inn i fjellene på veien mot nord. Ingen hørte noe fra ekspedisjonen den første vinteren. De kom gjennom. For den andre kalvingssesongen opprettet de en leir ved Colville-elven på nordsiden av Brooks Range. I løpet av vinteren hadde 300 rein dødd av utmattelse. Nå ville det ta to kalvingssesonger til for å få flokken opp i 3000 dyr igjen. Det var et stadig strev for å hente inn dyr som rømte, likeledes å holde ulv, bjørn og villrein vekk fra flokken.

Ved en anledning mistet de flere hundre simler som hadde innledet romantiske forhold til de mektige, staselige villrein-bukkene. Da villreinen vandret videre, fulgte de kjærlighetssyke simlene med. Simlene ble aldri sett igjen.

I tid for den tredje kalvesesongen hadde ekspedisjonen kommet fram til Ishavskysten. Matforsyningen var nå prekær. For å bedre situasjonen dro eskimoene ut over isen for å jakte på sel til mat og fyringsolje. Ironisk nok hendte dette i Prudhoe Bay, hvor amerikanerne i dag har sitt største oljefelt. Herfra var det fremdeles 600 miles (900 km) igjen før de var ved grensen til Canada.

Det var nå gått tre år. Samene som var hyret for to år, forlot ekspedisjonen og reiste tilbake til Finnmark. Eskimoene ble urolige og ville ha med seg konene sine videre på veien. Dette gikk i orden, og konene ble til stor hjelp under ferden videre. Eskimokonene var flinke til å lage mat og sy mukluks (fottøy laget av reinskinn eller selskinn, eller begge deler) til gjeterne. I løpet av året fikk to av eskimokonene barn. Andy gjorde jobben som jordmor.

Trekket fortsatte, men mangelen på mat og utstyr var stadig et problem. Andy bygget da en båt av rekved og reinsdyrskinn og tok seg fram til handelsstasjonene langs Nordvestpassasjen. Ved den fjerde kalvingssesongen, i 1933, hadde de drevet flokken over grensen til Canada og frem til vestbredden av den mektige Mackenzie-floden.

I løpet av de følgende to år ble det gjort en rekke mislykkede forsøk på å få dyrene over til den andre siden. Men til slutt var været og føreforholdene så gode at det ble mulig. Den 25. februar 1935 drev Andy Bahr flokken inn til den ventende reinstasjonen i landsbyen Kittigazuitt. Da Andy sto foran agenten for de canadiske myndigheter ga han følgende uttalelse: «Vi beklager forsinkelsen. Vi hadde visse problemer underveis. Men her har du de tre tusen reinsdyrene som vi lovet.»

I mer enn fem år hadde Andy Bahr vært ved reinflokken og hele tiden drevet den mot det fjerne målet. Han ga aldri opp. Han tok seg aldri et avbrekk fra dette rekordlange drevet. Bare ti prosent av de tre tusen reinsdyrene som kom til endestasjonen i Canada var fra den opprinnelige flokken som startet i Nome.

Merket av anstrengelsene, men i god form og stolt av sin bragd etter å ha klart å gjennomføre det lengste drevet som noensinne var foretatt, satte han kursen sydover mot sivilisasjonen som han hadde forlatt mange år tidligere.

Byen Seattle proklamerte en "Andy Bahr Day" og hedret ham med taler, parader og avisartikler.

Da det hele var over dro han i stillhet tilbake til Poulsbo for å leve resten av livet der. Et liv av forskertrang og eventyrlige opplevelser i god norsk tradisjon.

PS. Året 1961-62 var jeg i Alaska. En dag i eskimolandsbyen Kotzebue, hvor jeg bodde, ble jeg en dag stanset av en eldre mann som presenterte seg: "jeg halv norsk". Han var etterkommer av en av samene fra Finnmark. Han hadde en stor tamrein flokk et stykke sør for Kotzebue.

Odd Lønø

Kongekrabben i Barentshavet

Jan H. Sundet*

Innledning

Den første kongekrabben som ble fanget i norske farvann ble tatt i Varangerfjorden i 1977 og det hadde da tatt ca 16 år fra de første krabbene ble satt ut i Murmanskfjorden, ca 100 sjømil lenger øst. I alt ble 3340 voksne og 10 000 juvenile krabber samt ca 1,6 millioner larver satt ut i Barentshavet av russiske forskere i tidsrommet 1961-69, og krabben har tilpasset seg forholdene godt. Fram til 2003 har krabben spredt seg til ca 46° E i russisk sone, og til noe vest om Hammerfest i norsk sone. Det er tatt noen enkelt-eksemplarer vest for Hammerfest, blant annet i Lofoten. Det er imidlertid mye som tyder på at disse er satt ut fra båter som har tatt dem fra Varangerfjorden.

Biologi

Rød kongekrabbe (*Paralithodes camtschaticus*), som er den arten vi har i Barentshavet, har sin naturlige utbredelse på begge sider av Beringhavet og de nordlige delene av Stillehavet. De fleste krabbene som er satt ut i Barentshavet er hentet fra Det japanske hav utenfor Vladivostok, som tilhører den sørlige delen av utbredelsesområdet langs den asiatiske kystlinjen. Langs det amerikanske kontinentet finnes krabben fra Norton Sound i nord til omtrent ved Vancouver Island i sør.

I likhet med alle andre krepsdyr må krabben skifte det ytre skallet for å vokse. Hos små krabber skjer skallskiftet flere ganger i året og etter hvert som den vokser, skiftes skallet en gang pr år. Voksne hannkrabber vil i økende grad hoppe over skallskifte og det kan hos riktig gamle krabber sannsynligvis gå både tre og fire år mellom hvert skallskifte. Hunnkrabber må skifte skall hvert år for å kunne gyte eggene. Dette skjer tidlig på våren (april/mai) og da samles hele den kjønnsmodne delen av krabbebestanden på grunne områder for å klekke eggene fra foregående års gyting, foreta ny gyting og parring. Hannkrabbene skifter skall tidlig på vinteren i februar-mars.

* Jan H. Sundet er seniorforsker ved Havforskningsinstituttet i Bergen.

I Varanger er tilveksten i ryggskjoldlengde ved hvert skallskifte hos hannkrabber over 70 mm i gjennomsnitt 17 mm. Hos hunnene reduseres denne tilveksten ved kjønnsmodning, fra ca 15 mm til mindre enn 5 mm.

Både hunn- og hannkrabber blir kjønnsmodne ved ryggskjoldlengde på ca 100 mm, noe som tilsvarer en alder på ca 5 – 6 år. Små hunnkrabber gyter ca 100 000 egg ved hver gyting, mens de store kan ha inntil 500 000 egg. Etter klekkingen gjennomgår larvene flere stadier og lever i de øvre vannlagene 2-3 måneder før de slår seg ned på bunnen på grunt vann. Fram til de oppnår en lengde på ryggskjoldet på ca 50 mm (ca 2 år) lever krabbene på grunne områder. Etter hvert som krabben blir større, vandrer den ned på dypere vann og i Alaska er det observert en årstidsvariasjon i dybdefordelingen av krabbe. Etter at krabben er ferdig med gyting og parring på grunt vann på våren, vandrer den ned på ca 100-200 m dyp og oppholder seg der til ut på høsten. Seinhøstes vandrer den ned på enda dypere vann og overvintrer gjerne på dyp på ca 300-400 m. Det er noe usikkert om krabben i våre farvann følger denne års-syklusen i vandring, men en er rimelig sikker på at klekking, gyting og parring foregår på grunne områder.

Undersøkelser av kongekrabbens fødevaner i Varangerfjorden viser at den er nærmest altetende, men at enkelte byttedyrgrupper dominerer i magene. Børstemark og små muslinger dominerer sammen med alger i de magene en har undersøkt fra dette området, men alle typer fastsittende bunndyr ser ut til å bli spist av krabben, i tillegg til død fisk og egg som legges på bunnen. Det er blant annet undersøkelser i gang for å studere hvor mye lodde- og rognkjeksegg krabben spiser. Krabben selv er også bytte for andre. Krabbelarver spises av planktonetende fisk som sild og lodde, mens småkrabber spises i store mengder av torsk, steinbit og en rekke andre bunnspisende fisk. Store krabber er først og fremst utsatt for predasjon like etter at de har skiftet skall. Det myke skallet like etter skallskiftet gjør krabben lite bevegelig og svært forsvarsløs.

Fiskeri og bifangst

I likhet med alle andre kommersielle fiskebestander i Barentshavet forvalter Norge bestanden av kongekrabbe sammen med Russland, gjennom Den blandede norsk-russiske Fiskerikommisjonen. Ved innføringen av et kommersielt kongekrabbefiske i norsk sone i 2002 ble man enig med russerne om en felles beskatningsgrad på 20% av den fangstbare bestanden i de to sonene. I dette fisket er det kun tillatt å fange hannkrabber med en

skjoldlengde større enn 137 mm i norsk sone og 132 mm i russisk sone. Fra oppstarten av kongekrabbefisket i 1994 til og med i 2001 var dette fisket organisert som et forskningsfiske. Bakgrunnen var et ønske om å innhente biologiske data på denne nye arten, så raskt som mulig. Kvoten for begge land var i oppstartåret på beskjedne 11 000 krabber, noe som har økt til 200 000 og 600 000 for henholdsvis Norge og Russland i 2003. For 2004 er den norske fangstkvoten satt til 280 000 krabber samtidig med at en er blitt enig om å sette en vestlig grense for utbredelsen og fellesforvaltningen med russerne, ved Nordkapp (26° E). På grunn av kvaliteten foregår kongekrabbefisket sent på høsten med spesielle teiner, og høsten 2003 deltok i alt 197 fartøyer i dette fisket. Det meste av krabben blir eksportert til Japan som kokt og frosset produkt. Kongekrabben er blant de best betalte fiskeproduktene vi har og prisen til fisker i 2003 varierte fra kr. 74,50 til kr. 69,50. Dette gjør krabbefisket til en svært lukrativ aktivitet, spesielt når kvoten med en totalverdi på ca kr. 280 000 kan tas i løpet av noen få dager. Likevel er det en generell skepsis blant fiskerne til kongekrabben. Det skyldes blant annet bifangstproblemene krabben skaper i det kystnære garn og linefisket. Krabben tas som bifangst i alle typer garnfiske, men det er først og fremst i torsk og rognkjeksfisket problemene er størst. Garnenes beskaffenhet gjør at krabben vikler seg lett inn i dem og det er svært arbeidskrevende å få den løs. Som regel må krabben ødelegges og i noen tilfeller må garna tas på land for å renskes for krabbe. I tillegg skader krabben en del av fisken som er gått i garna. Totalt sett reduserer krabben fangsteffektiviteten både ved økt tidsbruk på havet, ødelagt bruk og skader på fangsten.

På line er hovedproblemet at krabben spiser av agnet og dermed reduseres fangsteffektiviteten. I tillegg har bifangstproblemene medført at de lokale fiskerne i Varangerfjorden har vært nødt til å slutte å fiske med garn på en del tradisjonelle fiskefelt med den følge at de må gå lengre fra hjemnehavnen for å fiske.

Problemer med bifangst av kongekrabbe i annet fiske er også det viktigste kriteriet for å kunne delta i fisket etter krabben. Dermed blir krabbefisket en slags kompensasjon for ulempene den fører med seg for fiskerne i disse områdene.

Det er også gjennomført betydelig forskning for å utvikle alternative redskaper til garn i torskefisket samt å modifisere garna. For å unngå krabben har en gjort lovende forsøk med å løfte garna opp fra bunnen, såkalte stolpegarn.

Framtiden

Bestanden av kongekrabbe har økt mye raskere enn det en så for seg da vi startet forskningen på denne arten på norsk side av grensen i 1993. Den har stadig inntatt nye områder langs kysten av Øst-Finnmark hvor den ser ut til å etablere nye lokale populasjoner. Grensen som er satt for utbredelsen ved Nordkapp er ment å stanse videre utbredelse vestover gjennom at det her skal iverksettes tiltak. Erfaringer med andre introduserte arter viser at slike tiltak i beste fall kan bidra til at en videre spredning reduseres, men at det vil være vanskelig å stanse den helt. Det er også uvisst i hvor stor grad kongekrabben vil spre seg nordover i Barentshavet. Ut fra kunnskap om krabben fra Alaska er det rimelig å anta at krabben vil kunne leve og formere seg både i områdene rundt Bjørnøya og langs vestkysten av Svalbard.

Det store, og foreløpig ubesvarte spørsmålet er imidlertid hvilke effekter kongekrabben som introdusert art har på det eksisterende økosystemet. Det har vært fremlagt mange spekulasjoner om dette temaet i media uten at en i dag verken har indikasjoner på slike effekter og på langt nær noen beviser. Havforskningsinstituttet har derfor i 2003 initiert et program for forskning og overvåking av eventuelle økologiske effekter av kongekrabben. Dette programmet inneholder elementer som tar for seg både spredningen av krabben og effekter på spesielt bunnfaunaen. Programmet har en foreløpig tidsramme på ti år, men det er mulig at enkelte forskningsoppgaver tar lengre tid for å gi fullgode resultater. Fremover vil derfor hovedfokuset når det gjelder forskningen på kongekrabben være at dette er en fremmed introdusert art som i utgangspunktet ikke burde vært i Barentshavet.

Rabies på Svalbard

Av Eva Fuglei, Sissel Aarvik og Torill Mørk*

«En rev kom inn i selve Longyearbyen. Den angrep flere ganger en mann, som måtte forsvare seg med en planke. Reven gikk så til angrep på to trekkhunder og ble på kort tid drept av disse. Reveskrotten ble sendt Veterinærinstituttet, og diagnosen rabies ble der bekreftet 11. mars 1980. Dette var det første dyr med positiv rabiesdiagnose. En stund etter kampen ble eieren av trekkhundene sliktet i ansiktet av sine triumferende dyr» (Flatla og Bjorvatn 1980).

Rabies hva er nå det - hundegalskap - virussykdom - og hva har rabies med vannskrekk å gjøre?

Rabies er en av de eldste sykdommene man kjenner til, faktisk finnes det beskrivelser av en rabieslignende sykdom hos hund så langt tilbake som til 2000 år f.Kr. Rabies, eller hundegalskap som sykdommen også kalles, er en dødelig virussykdom som finnes utbredt over store deler av verden. Sykdommen er en zoonose, dvs. at den kan overføres fra dyr til mennesker. En rabieslignende sykdom hos hund ble rapportert fra Arktis i siste halvdel av 1800-tallet, men viruset ble for første gang diagnostisert i 1947 (Williams 1949). I denne forbindelse kan det nevnes at det i følge Bjørn Kjos-Hanssen (1981-82) var nordmannen dosent Olav Berg ved Norges Veterinærhøgskole som først påviste rabiesviruset hos hund i Alaska i 1949. Men resultatene ble publisert av kanadieren Williams i 1949 og han ble følgelig historisk ved å være den "første" forsker som påviste rabiesviruset i Alaska.

Rabiesviruset tilhører familien *Rhabdoviridae* og slekten *Lyssavirus*. Alle pattedyr synes å være mottakelige for rabies, men viruset finnes hovedsakelig hos hundedyr og mårdyr samt flaggermus. Rabies hos hund representerer den største smitterisikoen for mennesker, og er fortsatt utbredt i Asia, Afrika og Latin-Amerika. På den nordlige halvkule er rabies i dag relativt sjelden hos hund p.g.a. vaksinerings, og sykdommen finnes ho-

* E. Fuglei, forsker, Norsk Polarinstitutt; S. Aarvik, naturvernrådgiver, Sysselmannen på Svalbard; og T. Mørk, laboratorieveterinær, Veterinærinstituttet, Tromsø.

vedsakelig hos ville dyr som rev, mårhund og skunk. Likhetstrekkene for disse artene er en vid geografisk utbredelse, stor evne til å tilpasse seg menneskelig aktivitet og bosetninger, og at bestandene kan opptre med høye tettheter. For at rabiesviruset skal overleve i en dyrebestand må ett infisert dyr overføre viruset til minst ett annet mottakelig dyr, og forekomsten vil øke ved tettere bestander. Mottakeligheten for sykdommen varierer også hos ulike dyrearter. Rev regnes for å være ekstremt mottakelig for rabies og utvikler sykdommen ved lavere virusdoser enn flere andre arter som fungerer som reservoar for viruset.

Selve overføring av rabiesmitte skjer gjerne via spytt i et bittsår fra et rabid dyr. Utviklingen av rabies skjer ved at viruset oppholder seg i muskulaturen rundt såret en kort periode, og muligens skjer det her en begrenset oppformering. Deretter går viruset inn i nervebanene og følger disse opp til sentralnervesystemet i hjernen hvor det meste av oppformeringen av viruset skjer. Viruset føres så fra hjernen via nervebaner ut til hele kroppen. I første del av infeksjonsprosessen oppholder rabiesviruset seg i nervebanene og er derfor ikke tilgjengelig for immunsystemet. Først etter at viruset er oppformert i hjernen dannes det antistoffer mot viruset, men da er det som regel for sent.

Man deler ofte sykdomsforløpet til rabies inn i 3 faser. Den innledende fasen er hos dyr karakterisert av en viss adferdsendring og kan lett overses. Hos mennesker er det beskrevet en irritasjon rundt bittstedet og influensaliknende symptomer. Den neste fasen betegnes som den aggressive fasen. Spesielt hunde- og kattedyr kan her vise dramatiske og skremmende symptomer som umotivert aggressivitet, ekstrem oppspilthet og overdreven respons på stimuli. Uttrykkene «rabiati» og «hundegalskap» kommer fra observasjoner av hunder med slike symptomer. Svelglammelse og sikling er også typiske symptomer. Det er hovedsakelig i denne fasen at smitteoverføring skjer. Som et eksempel kan nevnes en rabid hund på Filipinene som i løpet av 4 timer bet 40 mennesker og 9 andre hunder før den ble avlivet. Mennesker får også dramatiske symptomer som overdrevne reaksjoner, angst og voldsomme kramper som utløses av det minste stimuli. Vannskrekk er spesielt for rabies og kommer av at vann i munnhulen kan utløse en overdreven pusterefleks og kramper som antagelig oppleves svært skremmende. I den siste og avsluttende fasen opptrer lammelser og død.

Det har lenge vært antatt at rabies er 100% dødelig. Men det finnes imidlertid eksempler på hunder som har overlevd en infeksjon og enkelt dyr som har skilt ut virus i spytt i lang tid etter infeksjonen. I Serengeti nasjonal-

park i Øst-Afrika finnes en hyenebestand med friske smittebærere av rabiesvirus. I Alaska er det påvist fjellrev med antistoffer mot rabies, noe som tyder på at de har gjennomgått en rabiesinfeksjon, men overlevd.

Rabies i Arktis

Rabiesviruset er utbredt rundt hele Arktis med flere utbrudd de siste 50-60 årene (Prestrud et al. 1992). Med unntak av Kolahalvøya, er den nordlige del av Fennoskandia den eneste del av Arktis hvor rabiesviruset ennå ikke er påvist. Ulike varianter av rabiesviruset synes å sirkulere i dyrebestandene. Den virusvarianten som sirkulerer hos rødrev i Europa er således en annen variant enn den som finnes hos fjellrev. Over hele Arktis er det funnet en virusvariant hos fjellrev som betegnes som en arktisk variant. Fjellrev, eller polarrev som den gjerne kalles i polare områder, er hovedsmittespreder og smittereservoar for arktisk rabies. Under rabiesepizootier (epizootier betyr masseopptreden av sykdommer hos dyr), overføres fra tid til annen sykdommen til sledehunder fra rabies-infiserte fjellrev. Dette har medført store problemer i mange arktiske områder, med drastiske reduksjoner i antall sledehunder.

Til tross for at rabiesviruset er spredt rundt i hele Arktis er det relativt få tilfeller hos mennesker, og det har vært hevdet at den arktiske virusvarianten er mindre farlig for mennesker. Det kan også være andre forklaringer, f.eks. at folk vanligvis er godt kledd om vinteren når de fleste tilfeller av rabies forekommer, samt at det synes som om hunder med arktisk rabies sjeldnere viser aggressive symptomer og dermed er mindre smittefarlige for mennesker. Det er imidlertid rapportert om noen tilfeller hos mennesker, f.eks. døde en 4 år gammel jente på Grønland av rabies i 1960 etter et bitt av en rabid hund. I 1998 døde en mann i Norilsk i russisk Arktis av den arktiske virusvarianten etter å ha blitt bitt av en ulv. Videre er det i russisk Arktis nylig rapportert om ett tilfelle av rabies hos menneske i et område nær utløpet av Kvitsjøen på Arkhangelsk-siden. Rabies rapporteres å øke i de fleste deler av Russland i samsvar med økende bestander av ville rovdyr, samt eierløse hunder og katter som ikke er vaksinert mot sykdommen.

Inkubasjonstiden, dvs. tiden det tar fra smitte til utbrudd av sykdommen, kan variere hos fjellrev fra 10 dager til 6 måneder. Selve utbruddet kan vare fra noen timer til en dag eller to. Symptomene på rabies viser seg ofte innledningsvis ved at ville dyr mister sin naturlige skyhet og blir tamme. Nå er ikke dette så uvanlig adferd hos fjellrev, som når den blir tilbudt mat ofte

kan bli veldig tam. Det som kan være betegnende på rabiesadferd hos fjellrev er at den blir aggressiv, glefser og biter og kan gå til angrep på en angivelig mye større «fiende». Sikling eller skumming rundt munnen er også symptomer. Vanlig søk etter mat avtar, og de slutter å ta til seg mat. Etter som sykdommen utvikler seg blir alle bevegelser mer og mer ukoordinerte og til slutt inntreffer lammelse og død.

Forekomst av rabies på Svalbard

I løpet av fire måneder (mars-juni) i 1980 ble 12 fjellrev, 3 svalbardrein og 1 ringselunge diagnostisert positive for rabies. Dette er første gang rabies ble diagnostisert på Svalbard. Hele 3 publikasjoner rapporterer om disse rabiesfunnene (Flatla og Bjorvatn 1980; Ødegaard og Krogsrud 1981; Kjos-Hanssen 1981-82). Det kom enda ett tilfelle av rabies i rev i 1980, denne gangen fra desember måned (Krogsrud et al. 1981), og ett tilfelle i 1981 (Kjos-Hansen 1981-82). Senere gjennomførte Prestrud et al. (1992) rabiesanalyser på 29 fjellrev, 5 ringsel, 2 hunder og en katt, de fleste ble funnet døde og noen ble skutt p.g.a. unormal adferd. I dette materialet ble det gjort positive funn på 1 rev i 1981 (tidligere rapportert i Kjos-Hansen (1981-82)), 2 rever i 1987 og 1 i 1990, pluss et tilfelle hos svalbardrein i 1987 (Tabell 1). I det samme arbeidet ble det for perioden 1980-1981 og 1983-1989 gjennomført rabiesanalyser fra et fangstmateriale på 817 fjellrev fra Svalbard. Her ble det imidlertid ikke diagnostisert noen rabiestilfeller. I 1992 ble det fra veterinærmyndighetene rapportert inn ett rabiestilfelle hos rev (Tabell 1). I 1995 og 1996 ble det gjennomført rabiesdiagnostikk på til sammen 13 fjellrev som ble funnet døde på Brøggerhalvøya i Kongsfjorden på Svalbard. Samtlige testet negativt på rabies (Tabell 1; Fuglei et al. 2003). Med hensikt å få til en mer sammenhengende forsknings- og overvåkningsaktivitet blant annet på rabies på Svalbard, startet prosjektet "Polarrev fra Svalbard – rabies diagnostikk og kartlegging av aktuelle infeksjøs agens" i 2002. I forbindelse med fjellrevforskningen til Norsk Polarinstitutt, er det siden 1996 i samarbeide med Sysselmannen samlet inn fjellrevskrotter fra den ordinære fangsten som drives på Svalbard. Frem til 2004 ble dette materialet, nesten 500 fjellrev, obdusert og analysert for rabies ved Veterinærinstituttet i Tromsø. Her ble det påvist rabies hos en rev funnet død i 1999, samt hos en fellefanget rev fra 1998 (Mørk og Fuglei, upubliserte data).

De fleste tilfellene av rabies er oppdaget hos dyr i området mellom van Mijenfjorden og Isfjorden, dvs. i nærheten av de største bosetningene på

Svalbard hvor sjansen for å oppdage syke dyr er større enn i områder langt fra bosetninger og mennesker. I tillegg ble en rev med rabies funnet ved Isfjord Radio, en ved Ny-Ålesund, en fra Austfjorden og en ble skutt på Kongsøya (Kong Karls Land) (Flatla og Bjorvatn 1980; Krogsrud et al. 1981; Kjos-Hanssen 1981-82).

Det er ikke kjent hvordan eller når rabiessmitten kom til øygruppen Svalbard for første gang. Etter siste verdenskrig raste den kraftigste og mest aggressive rabiesbølgen på 100 år over Europa. På Svalbard kom det ikke restriksjoner på innførsel av levende dyr før i 1978 (Kjos-Hanssen 1981-82). Det er kjent at fjellrev vandrer over enormt store avstander, og rabies-infisert fjellrev kan også komme over havisen fra Grønland, kanadisk eller russisk Arktis til Svalbard. En ny undersøkelse viser at fjellrev i hele dens utbredelsesområde er genetisk lik, dvs. det finnes ingen isolerte bestander, noe som tyder på at den kan vandre på kryss og tvers over polisen som knytter sammen de arktiske kontinentene (Dalén et al. under publisering). Det er også sannsynlig at bendelmarken *Echinococcus multilocularis*, som nylig ble oppdaget på øyriket Svalbard, har spredt seg til Svalbard gjennom innvandrende fjellrev fra Sibir.

Tabell 1. Oppsummering av ulike rabiestilfeller på Svalbard

Årstall	Fjellrev	Svalbardrein	Ringsel
1980	1 ^g +12 ^{abc}	3 ^{abcg}	1 ^{abcg}
1981	1 ^{ad}		
1987	2 ^d	1 ^d	
1990	1 ^d		
1992	1		
1995	0 ^e		
1996	0 ^{ef}		
1997	0 ^f		
1998	1 ^f		
1999	1 ^f		
2000	0 ^f		
2001	0 ^f		
2002	0 ^f		
a)	Kjos-Hanssen 1980-81		
b)	Ødegaard og Krogsrud 1981		
c)	Flatla og Bjorvatn 1980		
d)	Prestrud et al. 1992		
e)	Fuglei et al. 2003		
f)	Mørk og Fuglei, upubliserte data		
g)	Krogsrud et al. 1981		

Hvorvidt rabiesviruset eksisterte på Svalbard før det første diagnostiserte utbruddet i 1980, er usikkert. Prestrud og medarbeidere (1992) konkluderer med at rabiesviruset mest sannsynlig ikke var tilstede på Svalbard før 1980. Kjos-Hanssen (1981-82) argumenterer på den annen side for at rabies kan ha opptrådt på Svalbard før 1980, men at det ikke har forekommet noen rabiesepizooti før 1980. Ødegaard og Krogsrud (1992) mener også at tilfeller av rabies kan ha opptrådt andre steder på Svalbard. Flere beretninger fra Svalbard gir indikasjoner på at rabies fantes på øygruppa før den første diagnostiseringen i 1980. Fangstmannen Normann Andersen forteller om en episode med fjellrev fra 1936:

«I 1936 overvintret jeg på Prins Karls Forland, Svalbard. Det kom en lurvete sommerrev til huset en formiddag og den var aggressiv. Den fløy direkte på meg så snart jeg viste meg utenfor døren. Jeg ville nødigg bli bitt av den og gikk til motangrep med beksomstøvelen og hadde mange fulltreffere. Den var en stund helt groggy og lå nede, men når den kviknet til, sprang den på meg igjen. Den gav seg ikke. Var jeg inne, lusket den rundt i nærheten, og med en gang jeg viste meg ute, så hadde jeg den på meg. Jeg la meg om kvelden som den tapende part med et flerret bukselår – uten å være blitt bitt. Neste dag jeg arbeidet ute, kom reven igjen, og da måtte jeg skyte den. Jeg har spurt mange fangstfolk om de har opplevd noe lignende, men alltid fått negativt svar» (sitert i Kjos-Hansen 1981-82).

Lønø (1965-66) beskriver en rabiesliknende sykdom hos sine sledehunder på Svalbard, men noen sikker diagnose ble ikke gjort. I følge Kjos-Hansen (1981-82) var dette lite trolig rabies. På slutten av femtitallet ble det avlivet flere hunder på Isfjord Radio grunnet mulige symptomer på rabies, det samme skjedde på Bjørnøya og Isfjord Radio i 1979. Det finnes også beretninger om aggressive rever fra 1978 og 1979 uten at det ble foretatt noen diagnose, men Kjos-Hanssen (1981-82) tolket dette som et mulig signal om at en rabiesepizooti var på vei. Siden det ikke ble gjort noen rabiesdiagnose før 1980 blir dette kun spekulasjoner rundt når sykdommen dukket opp første gang på Svalbard. Det er også vanskelig å vite hvordan sykdommen kom til øygruppen, men mest sannsynlig ble den introdusert av immigrerende fjellrev.

Fjellrevens rolle som reservoarart for rabies

Der fjellrev i hovedsak livnærer seg av lemen, viser de store 3-5 års bestandsvigninger i takt med lemenårene. I sammenheng med disse bestandsvigningene er det fra russisk Arktis rapportert om sykliske rabiesepizootier hos fjellrev. Utbruddene starter ofte tidlig på våren (sen-

vinteren), gjerne etter en topp i revebestanden, og varer i ca. ett år for så å reduseres. De fleste tilfellene registreres i februar-april, og under epizootiene kan rabiesforekomsten i fjellrevbestanden være så høy som opptil 70-80%. I perioder mellom disse utbruddene er forekomsten av rabies i fjellrevbestanden ofte mindre enn 1%. Disse periodene med lav forekomst kan vare opptil 6-10 år. Når smånagertoppene kollapser og tilgangen av bytte- dyr for fjellrev avtar, foretar fjellreven lange vandringer på søk etter mat. Ved høye fjellrevtettheter etterfulgt av stor utvandring antar man at kontaktraten mellom dyr øker og sjansen for overføring av sykdom er stor (Mørk og Prestrud 2001). Kontaktraten er således avhengig av tetthet og utvandring. Sjansen for høy kontaktrate øker også når fjellreven kommer i brunst og rever søker sammen før parringstiden som starter i mars. Kadavre på tundraen eller ute på isen vinterstid kan også trekke til seg mange individer og kan således være et samlingssted som øker sjansen for kontakt og overføring av sykdomssmitte.

Svalbard har bare en liten lokal smånagerbestand, og denne har ingen viktig økologisk betydning for fjellrevbestanden på øygruppa. Mattilgangen er derfor relativt stabil og forutsigbar dvs. overskudd av mat om sommeren og lite mat om vinteren. Undersøkelser har antydnet at fjellrevbestanden på Svalbard er relativt stabil (Prestrud 1992) og tettheten er vesentlig lavere enn i toppårene for fjellrev i områder med lemen. Imidlertid er det registrert lokale svingninger i fjellrevbestanden også på Svalbard, men hva dette skyldes er foreløpig ikke kjent (Fuglei et al. 2003). I følge Kjos-Hanssen (1980-81) og Ødegård og Krogsrud (1981) kan utbruddet av rabies på Svalbard i 1980 ha sammenheng med en uvanlig tallrik fjellrevbestand i 1979. Det kan nevnes at det ble forbudt å bruke den effektive svanehalssaksen (grellsaksene) i fangsten av fjellrev i 1978, og man måtte gå over til å bruke de mindre effektive lemfellene, ”4-tallsfellene”. Dette illustreres i Kjos-Hanssen (1980-81): *”En representant for Longyearbyen Jeger og Fiskerforening, Vik Solheim, fortalte meg at så lenge svanehalssaksene var i bruk, var det et belte på flere mil rundt Longyearbyen hvor det ikke fantes rev. Men etter at saksene ble forbudt, rykket revene helt inn på bebyggelsen”*. Etter det første store rabiesutbruddet på Svalbard i 1980, med tilfellene i 1981, tok det 6 år før rabies igjen ble registrert på Svalbard (2 stk i 1987, 1 i 1990 og 1 i 1992; Tabell 1). Deretter gikk det 6 år før rabies for tredje gang ble registrert.

Rabiesviruset behøver nødvendigvis ikke å ha eksistert kontinuerlig på Svalbard siden 1980. Det kan like gjerne ha blitt reintrodusert med innvandrede fjellrev. Det er mange ubesvarte spørsmål omkring rabies i Arktis,

bl.a. hvordan viruset kan opprettholdes i en revebestand når bestandstettheten er lav. Lang inkubasjonstid, lengre perioder med virusutskillelse og oral smitte via frosne kadavre, hvor viruset kan opprettholde smitteevnen i lang tid, er nevnt som mulige forklaringer av flere forfattere.

I informasjon til fastboende og turister peker Sysselmannen på at det er rabies på Svalbard. Folk oppfordres til ikke å ta i selvdøde dyr, men å melde fra om funn av selvdød rev. De oppfordres også til å melde fra om dyr med unormal oppførsel, f.eks. dyr som er spesielt aggressive, sosiale eller innpåslitne.

«En åpenbart syk rev ble funnet 2 mil sør for Longyearbyen. Den sjanglet omkring og falt iblant overende, men bet i støvlene til scooterførere som stoppet for å se på den. En mann tok reven med hjem og ga den mat og medisin. Reven var vekslende sløv og vill. Den døde etter ett døgn, og ble siden flådd. Etter en tid ble kadaveret sendt til Veterinærinstituttet hvor rabies ble påvist 14. mars 1980» (Flatla og Bjorvatn 1980).

Litteratur

- Flatla, T. og Bjorvatn, B. 1980. Rabiessmitte på Svalbard. Bakgrunn, hendelsesforløp og humanmedisinske konsekvenser. *Tidsskr. Nor. Lægeforen* nr. 2 101: 145-147.
- Fuglei, E., Øritsland, N. A. and Prestrud, P. 2003. Local variation in arctic fox abundance on Svalbard, Norway. *Polar Biology* 26: 93-98.
- Kjos-Hansen, B. 1981-82. Rabies i Arktis. *Polarboken* 1981-82, Oslo. Pp. 28-40.
- Krogstrup, J., Ødegaard, Ø. A., Aabakken, R., Børset, A. 1981. Rabies på Svalbard 1980. Infeksjonen diagnostisert på polarrev, reinsdyr og ringsel. *Norsk Veterinærtidsskrift* 93: 5-10.
- Lønø, O. 1965-66. En ukjent sykdom på sledehundene. *Polarboken* 1965-66. Oslo. Pp. 124-128.
- Mørk, T. og Prestrud, P. 2001. Rabies i arktiske områder. Aktualitet for Norge. *Norsk Veterinærtidsskrift* 113: 361-367.
- Prestrud, P. 1992. Arctic fox in Svalbard: population ecology and rabies. PhD Thesis, University of Oslo, Norway.
- Prestrud, P., Krogstrup, J. and Gjertz, I. 1992. The occurrence of rabies in the Svalbard islands of Norway. *Journal of Wildlife Diseases* 28(1): 57-63.
- Williams, R. B. 1949. Epizootic of rabies in interior Alaska. *Can J Comp Med* 13: 136-143.
- Ødegaard, Ø. A., Krogstrup, J. 1981. Rabies in Svalbard: infection diagnosed in arctic fox, reindeer and seal. *Vet Rec* 109: 141-142.

Et 50-årsjubileum, Nordvestpassasjen med fly

Av Einar Sverre Pedersen

Den 24. mai 1954, nøyaktig på årsdagen for åpningen av Nordvestpassasjen gjennom luften til Japan, var vi igjen på vingene med kurs for Tokyo med flykaptein Michael Aschim som sjefpilot. Det var *Leif Viking*, oppkalt etter Amerikas oppdager, som denne gang skulle bære SAS-fargene over Polhavet.

På Fornebu hentet vi 35 mann som skulle til felthospitalet i Korea, og fire mann fra SAS-ledelsen med direktør Per M. Backe i spissen. Etter en vakker tur landet vi i Bodø. Da vi hadde fått en glimrende værbriefing over været i Arktis før starten fra Fornebu, var det ikke meget nytt å legge til i Bodø. Vi besluttet å legge ruten over den geografiske nordpol som en spesiell attraksjon for våre passasjerer. Riktignok forlenget vi dermed strekningen Bodø-Fairbanks med ca. 40 nautiske mil, men vindene var så gunstige langs denne ruten at vi ikke regnet med å tape noe tid på det. Med toppfulle bensintanker startet vi fra Bodø og satte kurs mot nord. Avstanden mellom Bodø og Fairbanks over Nordpolen er ca. 2880 nautiske mil og derav går ca. 1800 n. mil over det isdekte Polhavet.

Isfjord Radio på Svalbard ga oss god hjelp i navigeringen, men vi var ikke før kommet ut over Polhavet, før signalene ble så svake at vi ikke kunne bruke dem. Vi brukte nå bare solen og driftsiktet på de neste 1800 n. milene. Forholdene var ideelle så vi hadde ingen vanskeligheter med å finne Nordpolen til fastsatt tid. Der var det +5 °C og regn.

Flygingen over Polhavet med bare is ble ensformig for alle unntatt navigatørene, som hele tiden måtte bestemme posisjon, hastighet og drift over isen samt gyroens presisjon hver halvtime. Over Nordpolen ble, tradisjonen tro, SAS-flagget med de tre nasjoners symboler kastet ned av direktør Per M. Backe. Jeg måtte tenke på alt slitet tidligere polfarere hadde hatt for å nå dette mål. Videre gikk tankene til Roald Amundsen som 28 år tidligere hadde funnet veien over Polhavet fra kontinent til kontinent, og som la grunnlaget for den trans-arktiske flygingen som vi nå bygget videre på. Endelig passerte vi over Barterøya, 12 timer og 40 min. etter starten fra Bodø. Det var en sann hvile for øynene å se de knivskarpe fjellformasjo-

nene i Brooks Range etter å ha stirret ut over drivis i 10 timer. Fjellrekke etter fjellrekke dukket opp og ble passert inntil landet etter hvert gikk over i bølgende skoglandskap, og så var vi med ett over Fairbanks.

Etter en natts søvn gikk ferden til Shemya i Aleutene. Som vanlig var det tåke og regn her, så vi startet snart på veien til Tokyo. Vi hadde til nå fløyet i solskinn, men så ble det plutselig svart natt inntil millioner av små lys brøt nattermørket og fortalte at vi var over Tokyo. Vi landet med total flytid fra Oslo på 33 timer og 55 min.

I motsetning til *Hjalmar Viking* som hadde fortsatt jorden rundt etter å ha fløyet Oslo-Tokyo via Nordvestpassasjen i mai 1953, skulle *Leif Viking* også legge hjemveien over Arktis. Etter å ha krysset Stillehavet landet vi på Adak i Aleutene som er en alternativ flyplass for Shemya. Vi som hadde vært stasjonert på Shetlandsøyene under krigen følte oss hjemme her hvor lave Nissen-hytter og gulbrune myrer med vissent gras var alt som fantes utenfor flyplassen. Folk var hyggelige og vi ble invitert på frokost i Marinens messe. Adak er nemlig den amerikanske marinens viktigste støttepunkt på Aleutene. Her ble harde kamper utkjempet under krigen. Japanerne var jo på god vei til å ta Alaska i krigens første fase.

Neste stopp var Cold Bay på Alaska-halvøya. Derfra gikk ferden til Anchorage hvor vi skulle overnatte. På flyplassen ble vi møtt av den samme hyggelige flokken av nordmenn som også hadde tatt i mot *Hjalmar Viking* i 1953. Gjensynet var meget hjertelig og invitasjonene veltet inn over oss. Men vi måtte skuffe dem og gikk rett til køys for å være utvilt til neste etappe. På Ladd flyplass ved Fairbanks fant vi ut at værforholdene var så gode at vi kunne planlegge turen direkte til Stockholm i 15000 fots høyde. Magnetkompassene ble ubrukelige straks vi kom over Polhavet, men vi koplet inn vår velprøvde «Polar Path»-gyro, som hele tiden kontrollerte den automatiske piloten. Vi passerte mellom Ellesmereøya og Nordpolen hvor Peary mente å ha sett land som han kalte Crocker Land, og i samme området hvor Dr. Cook påsto å ha sett en øy som han kalte Bradley Land. Til tross for våre anstrengelser kunne vi ikke få det til å bli annet enn drivis, selv med vår beste vilje.

Etter å ha passert Peary Land fikk vi kontakt med Isfjord Radio og Bjørnøya som begge ga oss god hjelp. På 12 timer og 25 min. etter Fairbanks fløy vi inn over Bodø som var stengt pga. tåke. Men 2 timer og 12 min. senere landet vi på Bromma i strålende vær.

Norske fangstmenns overvintringer*

Del 8, 1930-1935

Av Odd Lønø

Følgende ekspedisjon var uteglemt i del 7, 1925-30:

Russekeila 1929-30

Ole Mortensen brukte, som fire år tidligere, huset i Russekeila som hovedstasjon. Han fanget innover Grønfjorden og sørover langs kysten til Bellsund. Vinteren var preget av mye mildvær. I september så han noe drivis. Hele vinteren ellers var det ikke drivis å se. Isen i Grønfjorden la seg sent, og etter midten av desember var fjorden åpen i korte perioder.

Dette ble den siste overvintring for Mortensen. Sommeren 1931 ledet han en ekspedisjon på tre mann fra Sunnmøre til Sørøstgrønland. Den 2. februar druknet han. Han gikk gjennom isen da han var ute på seljakt.

Fangst: ingen opplysninger.

Kilder:

Trømsø, 16.03.1930 og 9.08.1932.

Giæver, John 1939: Den norske Fangstvirksomheten på Østgrønland.

Calypso 1930-31

Som vanlig var Ole Iver Blomli å finne på Calypso, og denne vinteren sammen med Harald Wallum og Schönning Hansen.

Fotnote:

* Tidligere er det utgitt om fangsthistorien:

Del 1: 1795-1892, Polarboken 1971-72

Del 2: Jan Mayen, Polarboken 1973-74

Del 3: 1892-1905, Polarboken 1975-76

Del 4: 1905-1910, Polarboken 1993-94

Del 5: 1910-1920, Polarboken 1997-98

Del 6: 1920-1925, Polarboken 1999-00

Del 7: 1925-1930, Polarboken 2001-02

Om høsten hadde de funnet store mengder med torskeyngel som sjøen hadde skylt opp på stranden. Noe lignende har ikke vært observert tidligere.

I motsetning til de andre på vestkysten, gjorde de en god fangst av rev. I tillegg må de ha fått mange kobber og snadd for de sendte ned med *Maiblomsten* 25 tønner spekk.

Fangst: 53 hvite- og 2 blårev og 25 tønner spekk.

Kilder:

Nordlys 1931, 16 sept.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Tromsø 1931, 14. august.

Svea 1930-31

To mann vintret som vaktmenn.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Lågneset 1930-31

De to erfarne overvintreerne fra Ålesund, Johan Laine og Albert Solvik, valgte dette året å tilbringe vinteren på Lågneset. De var vaktmenn for N.E.C.

Fangst: 17 hvitrev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Colesbukta 1930-31

Estlenderen Alex Jürgens og russeren Lawrenski Koronosoff lå som vakter i Colesbukta. De drev litt fangst.

Fangst: 4 hvitrev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Sassen 1930-31

Sommeren 1930 var Hilmar Nøis bare en snau måned på fastlandet. Tiden gikk for det meste med til å ruste seg ut for en ny vinter. Den 22. august reiste han nordover og hadde med seg som fangstmenn sine to brødre Julius og Johan Nilsen Nøis.

Denne vinteren valgte Hilmar å bo i Fredheim, den gode hytten han hadde i Sassen. De fanget på et, for Hilmar, beskjedent terreng – fra De Geerdalen og inn til Von Postbreen.

I slutten av april reiste Hilmar med hundene nordover til Krosspynten. Her hadde han en avtale om å hente de tre karene som hadde hovedstasjon på Gråhuken.

Fangst: 23 hvit- og 8 blårev.

Kilder:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut

Hoel, Adolf: Dagbok 1936, Norsk Polarinstitut

Bjonahamna 1930-31

August Stenersen var høsten 1930 igjen å finne i Bjonahamna, men denne vinteren hadde han med seg sine to sønner Helge og Arne. Arne var bare 15 år gammel og dette var hans første vinter på fangst.

Sent på høsten, etter at mørketiden hadde begynt, så de fra hytta at ute på en isfløe som drev ut Tempelfjorden løp det to hunder. De antok at det var to av hundene til Nøiskarene i Sassen. August rodde ut sammen med Arne for å berge dem. Arne forteller om dette:

Da vi kom til flora hoppet jeg på isen og løp etter hundene. I mørket så jeg ikke at det var et stort hull midt på flaket som var dekket med issørpe. Jeg løp rett ut i sørpa og forsvant helt under. Med fulle klær, kikkert om halsen og lommene fulle av patroner var jeg ganske godt lastet. Far som sto og holdt i båten så det hele, men han kunne ikke komme til hjelp for han hadde ikke noe å feste båten til. Og slapp han båten ville den drive av og vi ville være redningsløst fortapt begge to på denne glatte isflora.

Jeg klarte i imidlertid å få hodet over sørpa og karret meg bort til iskanten. Det var bare et par meter, men langt nok når en lå dyvåt og kavet i issørpa.

Etter å ha vridd ut det meste av isvannet av klærne løp jeg igjen etter hundene, og klarte å fange dem ved å kaste lasso over hodene på dem.

Videre forteller Arne om en hendelse de tre aldri kom til å glemme:

Det var i mørketida, og vi lå alle tre i køyene. Plutselig hører vi et forferdelig brak, og vi hoppet alle ut av køyene. Det som hadde hendt var at i mildværet hadde en stor stein på

mange tonn løsnet oppe i Tempelfjellet og kom rullende nedover og ut på flata der hytta sto og gått rett i veggen. Heldigvis var braket større enn ødeleggelsen for bare fem-seks bord i veggen var knust.

I mars måned fikk de besøk av Schmutzler som lå på Alkhornet på fangst. Han hadde vært i Longyearbyen på besøk, og nå var han på vei tilbake. Det var å gå rundt hele Isfjorden. Han hadde vært uheldig da han skulle ta en snarvei over isen og dumpet ned i. Han hadde forfrosset seg og særlig var fingrene ille ute. De var stygge å se på. Han trengte hjelp for å komme videre. Han lovet god mat og en mille sigaretter hvis en av dem ville følge ham. August var ikke hjemme da. Helge ble med enda han visste at faren ikke ville være blid på ham når han ydet Schmutzler hjelp.

Første stopp var Kapp Boheman som Schmutzler brukte som bistasjon. De fyrte i ovnen og spiste før de trøtte og slitne velte seg opp i køyene. Neste dag ventet Helge at Schmutzler skulle diske opp med noe av all den gode maten han hadde snakket om i Bjonahamna. Men alt som kom på bordet var en gryte med kokt havhest, intet annet. Helge forstod da at matbeholdningen ikke var så rikelig likevel.

Da nå Helge om en stund slo fram på om de sigarettene han skulle få, tok situasjonen brått en annen vending. Schmutzler dro fram en stor revolver, ladet den og viftet faretruende med den. Helge forsto nå meningen – han ville nok ikke få noen sigaretter, og kom seg raskt på vei tilbake til Bjonahamna.

Fangst: 10 blå- og 20 hvitrev, 6 kobber og ca. 200 snadd.

Kilde:

Stenersen, Arne: pers. med.

Alkhornet 1930-31

Sommeren 1930 flyttet Ewald Schmutzler tvers over Isfjorden til sitt kjente terreng ved Alkhornet.

Senvinteren tok Schmutzler seg en tur til Longyearbyen. Da det var lite is måtte han gå hele Isfjorden rundt. På veien tilbake var han innom og besøkte karene som lå i Bjonahamna. Besøket er beskrevet der.

Fangst: 6 hvitrev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Forlandet 1930-31

Denne vinteren hadde Bergeton Johansen med seg Sverre Hansen som fangstkamerat. De slo seg ned på Forlandet med hovedstasjon i Selvågen. De brukte seks bistasjoner og fanget langsmet det meste av ytterkysten. Den nordligste hytta var Fuglehuk og den sørligste ved Forlandsøyene. Alle disse hyttene sto fra tidligere, og de fleste var brukt av Karl Bengtssen året før. De hadde også en avtale med Peder Ulsfjording at han skulle ha retten til egg og dun på Forlandsøyene mot at de fikk bruke et par av hans hytter. Som om ikke dette var nok så rodde de over sundet og satte opp feller sør for Hornbækbukta.

Det var Hansen som ivret for å sette opp feller på østsiden. Han mente at landet mellom Sarstangen og St. Jonsfjorden ville være et godt fangstfelt da det er bra med kobbe, snadd og fugl der.

På den første turen over sundet dro de båten opp i fjæra en kilometer sør for Hornbækbreen. De gikk sørover og satte opp feller. Mens de holdt på å spikre sammen rammen til revefellene hørte de et kraftig bulder fra Hornbækbreen. Det var ikke uvanlig at breene kalvet så de tenkte ikke mer på det. Men da de gikk mot båten for å ro tilbake til Selvågen fikk de se båten drive et godt stykke fra land. Den store bølgen kalvingen fra breen hadde satt i gang, hadde slitt båten løs og dradd den utpå. Sverre fikk nærmest panikk og mente de måtte med en gang gå til Ny-Ålesund. Sverre hadde en robåt i Kings Bay og de hadde noe proviant i en hytte på veien. Bergeton roet ham ned, og mente de burde se det litt an. Veien til Kongsfjorden gikk over flere farlige breer. Bergeton hadde vært borte i en verre situasjon tidligere da han seilte i Wijdefjorden på et isflak.

Bergeton fant frem en stor stokk i fjæra og fikk hjelp av Sverre til å få den på sjøen. Sverre spurte hva fanden han skulle med den. Jo, lage båt sa Bergeton, og lette i nærheten etter brukbare materialer. Øks, sag, hammer og spiker hadde de med. Bergeton spikret på utriggere som ble laget av noen mindre stokker. Så laget han tolleganger og noen primitive årer. Sverre så tvilende på det hele, men hjalp til. Så skjøv de stokken ut og Bergeton satte seg skrevs over den og begynte å ro. Stokken var så rank at bare han snudde på hodet for å se etter båten holdt den på å tippe rundt. Føttene ble kalde for han måtte ofte ha dem hengende ned i vannet på hver side av stokken. Han nådde igjen båten etter en times roing, da var han omtrent halvveis i sundet. Heldigvis var det nesten vindstille ellers hadde det ikke vært mulig.

Da Bergeton klatret opp i båten og så mot land oppførte Sverre den

rene krigsdans. Han hoppet rundt, skrek og viftet med armene. I fjæra ble Bergeton mottatt med jubelrop.

Det var ikke drivis å se hele vinteren, men i Forlandssundet la det seg is. Det var god tilgang på mat for reven denne vinteren. På utsiden var det fugl å se hele vinteren og dette, sammen med restene av den døde hvalen som hadde drevet i land et par år tidligere, gjorde at det var godt med rev. I november, første dagen de så over fellene, fikk de 29 rev.

Midtvinters, mens de lå i hytta på Fuglehuken, fikk de en voldsom storm. Sverre ble engstelig og sa til Bergeton at de måtte holde seg klare til å berge seg, for hytta ristet så mye at han mente den kunne blåse på havet når som helst. Bergeton svarte at i så fall ville han dø mett og rigget seg til og steikte pannekaker.

En dag ut på vinteren holdt det på å gå galt. De hadde gått på isen over sundet for å se etter fellene på fastlandet da det skyet over. De måtte se å komme seg raskt tilbake. De fikk kuling fra søraust med snøføyke. Midt utpå, de kunne ikke se land noen steder, møtte de en sprekk. Sverre ville gå langs sprekken, men Bergeton mente de måtte komme seg over. Retningen var over sprekken. De hoppet over, og kom seg omsider til hovedstasjonen. Etter at de hadde vært inne i hytta en times tid, gikk Sverre ut for å hente is til kaffekjelen. Han ble forbauset stående en stund å se ut mot sundet. Isen var borte. Den var brutt helt nord til revet. Hadde de vært noe senere ute så hadde de rakt til havs uten noen mulighet til å berge seg.

Revefangsten på Forlandet var meget god, men på fastlandet innenfor fikk de ikke en eneste rev. Bjørn så de ikke. Da de ikke hadde båt på utsiden av Forlandet, plukket de ikke dun.

Sverre Hansen forteller at i lagunen ved Kaldneset ligger det et eldgammelt skjelett av en kjempestor blåhval.

I slutten av juni lastet de fangsten i båten og rodde fra Selvågen i lag med Johansen og Trøhaug som hadde rodd dit ned fra Sørgattet. De brukte fem døgn til Longyearbyen. Det var siste året Bergeton overvintret. Han reiste hjem for å ta skippereksamen.

Fangst: 80 hvitrev, noen få snadd.

Kilder:

Johansen, Bergeton: pers. med

Hansen, Sverre: pers. med

Ny-Ålesund 1930-31

Som vaktmenn ved gruven lå Peder Aam og Ragnar Schrøder. De fanget noe.

Fangst: 5 hvitrev

Kilder:

Aam, Peder: dagbok 1930-31. Norsk Polarinstitut.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

London og Krossfjorden 1930-31

Peder Pedersen (Ulsfjording) drev sommerfangst hele sommeren 1930. for det meste alene da Sverre Hansen reiste tidlig til Tromsø og Enoksen rustet seg til en ny vinter.

Båten til Peder, kutteren *Liv*, hadde fått skader under vinteropplaget i Ebeltoftamna. På grunn av omkostningene med å reparere *Liv*, og rikelig med proviant igjen etter vinteren, valgte Peder å overvintre igjen. Han fikk supplerende utrustning fra Tromsø med en fangstskute.

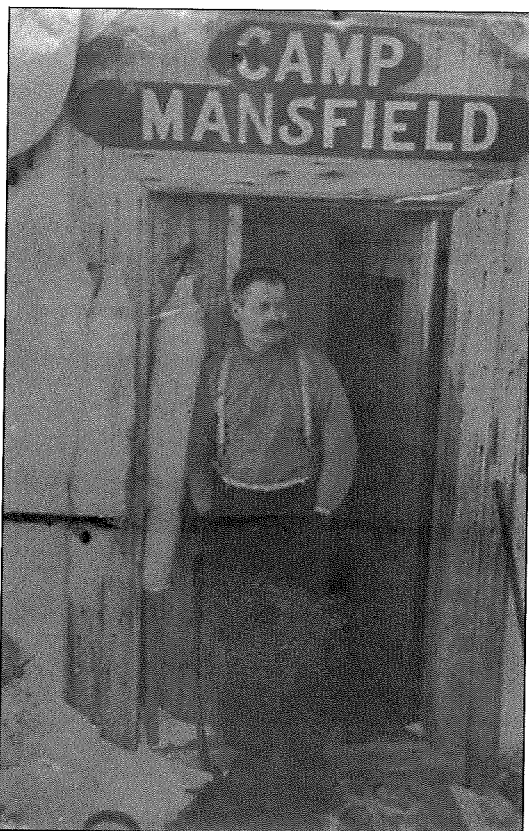
I begynnelsen av august kom sysselmannen på besøk til Ny-Ålesund.

Den 8. august benyttet Hansine og Peder anledningen til å gifte seg. Samtidig fikk de sysselmannen til å døpe deres sønn Peder Åsmund som var født den 18. juli i hytta i London. Senere ble Peder Åsmund døpt en gang til i Tromsø, da den i Ny-Ålesund bare var en hjemmedåp. Uten å reise ned til fastlandet fortsatte Hansine neste overvintring.

Sent på sommeren kom

Peder Åsmund Pedersen fotografert i Tromsø 1932. Han ble født i hytta i London på Blomstrandhalvøya (79°N)

Peder Nikolai Matensius Pedersen, best kjent som Peder Ulsfjording, var en ruvende skikkelse blant fangstfolk i Tromsø. Han startet som 20-åring på sin først overvintring i 1901. Den kom til å vare i to år. I årene 1906-1909 lå han sammenhengende på overvintring.

Så ble det et langt opphold i overvintringen fordi han tok førersertifikat for skip av mindre drektighet. I årene fra 1910-1922 var han ishavsskipper og førte i alt seks skuter. I 1914 og 1915 var Peder reder og skipper på egen skute. Han kjøpte i England skonnerten The White Rose på 70,9 brutto tonn. Det første året ble skuta leid av tyskeren Theodor Lerner (Tåkefyrsten) for en turistjakt rundt Svalbard. Det var også en tysk dame om bord, og de skal ha seilt rundt Nordaustlandet. Fangst: 12 storkobber og 45 tonner spekk. Året etter, 1905, førte Peder skuta på selfangst, antagelig i Vestisen. Fangst: 1500 sel, 44 klappmys og 150 tonner spekk. Fangsten er oppgitt av Oddleif Moen som var en av mannskapet.

Men så sto igjen hans hug til overvintring, og fra vinteren 1923-24 til 1930-31 overvintret han syv ganger. De siste tre som vakt- og fangstmann i London i Kongsfjorden. I to av disse vintret han sammen med Hansine som han giftet seg med i Ny-Ålesund sommeren 1930. Samtidig med bryllupet døpte de sin sønn som var født i fangsthytta. Vinteren 1930-31 ble hans siste. Peders siste besøk på Svalbard var på sommerfangst 1932. I 1933 førte han igjen en ishavsskute. Peder døde i 1934 bare 52 år gammel.

Hans Nilsen til Ny-Ålesund for å fange i Krossfjorden. Det ble til at han skrev en kontrakt med Peder om samfangst.

Nilsen hadde Ebeltoftthamna som hovedstasjon, men bodde mesteparten av tiden i Camp Zoe (sørpynten av Tinayrebukta). Det passet bra, da han kunne benytte den nye bistasjonen ved 14. juli breen når isen ikke var sikker i Krossfjorden. Han var ofte på besøk i London.

Vinteren i London, hvor Hansine bodde sammen med sine barn Hanne og Peder Åsmund, forløp også denne gangen meget bra. Bortsett fra den ene gangen Hansine ble syk. Hun forteller:

Jeg var bare en eneste gang alvorlig syk. Det var da fangstfolkene kom fra Norge. De hadde med seg en slags halsesyke eller influensa. I fire døgn var jeg så syk at vi trodde jeg skulle dø...

Hanne, som nå var 8 år, hjalp til. Hun hugget is og dro den til hytta og enkelte dager var hun først oppe om morgenen og kokte kaffe. Hun fikk undervisning i lesning og regning. Lillegutt Peder Åsmund vokste og trivdes.

Hansine ble gravid også denne vinteren, men hun fødte ikke før hun kom til fastlandet sent på sommeren.

Dette var siste overvintring for Peder.

Fangst for Nilsen i Krossfjorden: 13 hvit- og 1 blårev.

Samfangsten: Hanne mener å huske at samfangsten for Peder og Nilsen var 60-70 rev, hvorav 8-9 blå, ingen bjørn. I avisen i Tromsø oppgis sommerfangsten til 35 storkobber og 18 tonn spekk.

Kilder:

Pedersen, Hanne: Barndomsminner fra Svalbard. Privat eie.
Arbeidermagasinet 1935.

Pedersen, Hansine: Notater fra høsten 1930. Privat eie.

Pedersen, Peder Åsmund: pers. med.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Bjørnhamna, Sørgattet 1930-31

Alfred Johansen og Børre Trøhaug bestemte seg for å vintre med hovedstasjon i Bjørnhamna. Utrustningen fikk de fraktet opp med bergmesterskøyta 27. august.

På veien nordover fra Ny-Ålesund kjørte de med motorbåten til Johan-

sen. Den hadde de lastet opp med kvalkjøtt som de senere la ut i terrenget for å holde på reven. De fulgte etter Peder Ulsfjording som med *Liv* fraktet ut overvinterne til Gråhukene og Biskayerhukene. Derved hadde de en sikkerhet til å berge seg hvis det skulle blåse opp.

Etter å ha losset i Bjørnhamna fulgte Johansen med videre med motorbåten etter *Liv* for å drive fangst på snadd og kobbe.

På hjemveien skjedde det noe med båten til Johansen. ”Motoren går sund i småbiter” midt i Raudfjorden. Johansen fikk hjelp av hjelpemannen til Peder Ulsfjording ombord i *Liv*. De rodde til Flathuken hvor Oxaas holdt til og satte opp båten der. Videre rodde de tilbake i småbåten som var ombord i *Liv*.

De to i Bjørnhamna satte i gang med å gjøre feltet klart for vinteren. Terrenget var bra utbygd fra tidligere, men en del reparasjoner måtte gjøres, og de satte opp en ny bistasjon ved Sverdrupfjellet.

De brukte bistasjonene i Magdalenefjorden, Hamburgbukta, Kvefjordbukta og Mak Person på sørsiden av Sørgattet. De var på en måte heldig med isforholdene, for de kunne bruke båt for å ro rundt og røkte redskapene det meste av vinteren. Det er allikevel ikke alltid like til å ro vinterstid. Den 9. november skriver Johansen i dagboken. De hadde rodd fra Magdalenefjorden:

Storm av ost og sne. Vi kom hit til Sydgatt, og vi hadde en hel rotørn mot vinden. Vi ble bløte helt til skinnenet, men vi koset oss bra da vi kom hjem.

Alfred Johansen og Børre Trøhaug lufte reveskinn i Ny-Ålesund.

Tidlig i mai sluttet de av fangsten og rodde til Ny-Ålesund. Dit kom de 16.mai.

Fangst: 36 hvite og 9 blårev, og en del annen fangst.

Kilder:

Johansen, Alfred: Dagbok 1930-31. Norsk Polarinstitutt.

Aam, Peder: Dagbok 1930-31. Norsk Polarinstitutt.

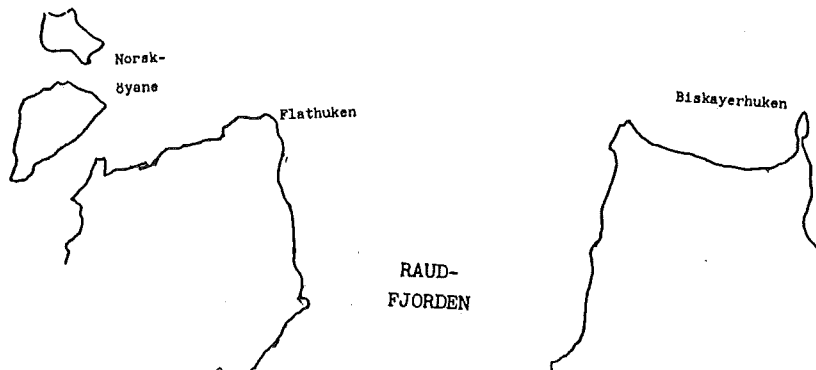
Flathuk 1930-31

Arthur Oxaas var så glad i vintrene på Flathuk at han om høsten var der igjen med hunden "Siff".

Denne vinteren opplevde han flere livsfarlige situasjoner enn på de to foregående år. I november da han og "Siff" var en tur med robåten langs vestsiden av Raudfjorden for å se etter fellene, hendte det noe som kunne ha endt med en katastrofe. Han skriver:

Mens vi var i land, røk det opp til en veritabel snøstorm og jeg måtte i all hast skynde meg ned til båten og få den ut. "Siff" så jeg ikke noe til, for den var ute på streiftog på egenhånd. Men sjøene vasket innover stranden, og her gjaldt det å handle raskt. Jeg håpet at "Siff" ville klare seg selv, for den burde komme seg forbi Brattnæringen. Imidlertid holdt jeg av langs landet for ikke å bli kastet inn i grunnbrottene. Utenfor Brattnæringen så jeg bare skumsprøyten som slo over berget, men jeg måtte la det stå til mellom steinene som stakk opp av sjøen, i håp om å komme i land i det smale innløpet. Det fikk briste eller bære. Heldigvis kom jeg velberget igjennom og fikk halt båten i land på neset der inne. Mens jeg holdt på å surre båten, kjente jeg en våt snute mot hendene mine. Det var "Siff". Den hoppet og danset og var ikke til å styre, så glad var den over å finne meg igjen.

Båten ble blåst utpå igjen og frøs fast i isen. Senere hugget Oxaas den fri og dro den til hytta.

I februar var han ute for en farlig situasjon igjen:

På grunn av værforholdene hadde jeg ikke fått ettersett fangstredskapene siden den nifse hendelsen i november. Først i midten av februar så jeg en sjanse til å få ut båten og ro en tur over bukta. Alt var selvfølgelig et eneste rot der borte. Et par hvitrever var i fellene, men nå var det bare hvite hodeskaller igjen av dem. Enten var det rev eller isugle som hadde vært på ferde og spist dem opp. Men så slapp det løs en snøstorm igjen. Det eneste jeg hadde å gjøre, var å komme meg over fjorden før det ble mørkt. Jeg hadde ingen hytte i dette distriktet, og det var heller ikke mulig å gå langs land for å komme tilbake. Ble jeg værfast her var jeg redningsløst fortapt.

Men Oxaas kom ut i sørpa. Denne livsfarlige isgrauten som overvintrenerne har så stor respekt for. Mange har sittet fast i timevis før de har klart å redde seg, mens andre har hatt en pinefull slutt på livet. Vi kan nevne Jørgensen som omkom i sørpa ved Indre Norskøya i november 1907. Hans kamerat hørte han ropte om hjelp i to døgn.

Så vidt jeg vet er det ingen andre som har fortalt bedre om kampen mot sørpa enn Oxaas. Her gjengis derfor hele hendelsen:

Da jeg kom ned til stranden, var sørpeisen allerede drevet innover og den eneste åpning jeg kunne se, var en smal renne langs isbreen. Jeg arbeidet meg innover mot den, men før jeg nådde så langt, blåste vinden sørpa sammen til en eneste fast masse, og midt i den ble jeg liggende. Denne sørpa ble etter hvert tykkere, og jeg skjønnte at jeg ikke hadde store sjanser for å komme løs av den. På alle mulige måter prøvde jeg å skubbe båten framover, men det nyttet ikke. Jeg hadde hørt om folk som var kommet inn i sørpeis tidligere, og de hadde drevet til havs. Selv hadde jeg hadde vært ute for noe lignende et par ganger, og jeg visste at det stod ikke i menneskers makt å komme løs av noe slikt. Trett og utkjaset satte jeg meg ende ned i båten. Jeg kunne like godt gi meg. Det ville være dumt å tro at noe annet enn det rene mirakel ville redde meg nå. En stund spekulert jeg på om jeg like godt skulle skyte "Siff" med det samme, så den ikke ble utsatt for sultedødens lidelser. Men ærlig talt, jeg greidde ikke å gjøre det. Jeg forsøkte å innbille meg at den muligens kunne greie seg når isen frøs fast. Den var så lett at den burde ha en sjanse til å komme seg velberget i land.

Det begynte å bli bitende kaldt å sitte uvirksom, og jeg tok til å sjauke for å holde varmen. Dessuten tenkte jeg at det var like godt å mase seg helt dødstrett, så fikk jeg det hele overstått fortere. Men mest av alt tenkte jeg på hvor fortærende ergerlig det i grunnen var at jeg skulle ligge her og dø uten at noen ante hvor det var blitt av meg. Jeg hadde tatt med hammer og spiker i båten for å reparere fellene. Av pliktene laget jeg nå en flake som jeg satte hanefot på. Jeg skjøv den fram foran båten så langt jeg rakk den med åren, og fikk tvunget den på kant ned i sørpa. Ved å vugge båten fram og tilbake og samtidig hale i tauet som var fastgjort til flaket, seg jeg noen tommer framover inntil baugen nådde flaken. Slik holdt jeg på i mange timer, og smått om senn akte vi oss et stykke fram. Samtidig frisknet vinden fra vest, og dermed ble vi presset innover mot den blågrønne isbreen. Her fikk jeg av og til haket meg fast i en og annen storbris, og på det viset halte jeg meg så langt inn at jeg til sist kjente bunnen med åren. Vanligvis kalver denne breen til stadighet, så jeg kunne

vente et ras når som helst. Men pussig nok, det hendte ikke noe slikt. Fra breen og utover var kysten svært bratt, så det ville bli uhyre vanskelig å skaffe seg fotfeste før jeg kom til et sted hvor lendet var flatere. Dessuten måtte vi over en bratt isvegg før vi kunne få fast grunn under føttene. Etter et umenneskelig slit fikk jeg halt meg opp. Jeg hadde bundet et tau rundt "Siff", og da jeg var kommet opp, dro jeg den opp til meg.

Nå var vi kommet så langt og motet begynte å lysne. Men ennå hadde vi atskillige vanskeligheter igjen før vi kunne si vi var berget. Jeg surret riflen på ryggen og tok fatt på å hogge trinn for trinn i isen inntil vi kom opp i et terreng som var flatere. Endelig var vi over denne kneiken også, og nå kunne vi puste ut. Det var dyp nysnø hele veien utover til hytta, men selv om det var tungt å vasse, brydde vi oss ikke det ringeste om det, for nå visste vi at vi skulle greie oss. Ved midnattstid var vi fremme, men da var både "Siff" og jeg så utkjaset at vi nesten ikke orket å holde oss på bena. Det var med nød og neppe jeg fikk opp hyttedøren. Imidlertid fikk jeg tent opp i ovnen og slengt av meg de våte klærne. Mat orket jeg ikke å tenke på, men sank over ende i køyen, hvor jeg sovnet nesten med en gang. Nå hadde vi bakset mot overmakten i 30 timer, nesten uten hvil, og kreftene var oppbrukt. Men "Siff" greidde likevel å gnage i seg en hel kobbesveiv.

Det ble en lykkelig slutt på den hendelsen også. Oxaas likte sommerlivet i hytten sin på Brandalspynten så godt at han ville slutte av fangsten så tidlig som mulig og ro til Ny-Ålesund. Allerede i april hadde han båten klar, hvelvet med bunnen i været, godt festet til en diger rekvedstokk, som var frosset fast i bakken. Så hendte det:

En vinterkule tok båten og løftet den opp så den surret rundt som en propell. Før jeg rakk å komme bort til den var hele båtsiden slått inn.

Båten ble reparert og han rodde til Brandalspynten på "ferie".

Fangst: 6 hvitrev oppgis i Fangstarkivet (men han hadde minst en bjørn og annen fangst av kobbe og snadd).

Kilder:

Oxaas, Arthur 1955: Svalbard var min verden.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Biskayerhuken 1930-31

Etter sin ferie i Longyearbyen var igjen Sven Olsson på vei til Biskayerhuken. Og for tredje året på rad hadde han Anders Sæterdal med som fangstkamerat. De ble satt opp fra Ny-Ålesund med skuta *Liv* til Peder Ulsfjording.

I oktober bygget de en ny bistasjon vest for Velkomstpynten.

Sven, kjent som Stockholmssven, presenterte seg selv som "verdens

nordligste Stockholmare”. Han var en munter fyr og likt av alle. Han hadde bare en og en halv tann, noe som gjorde at det var lett å le sammen med ham.

Fangst: 26 hvitrev.

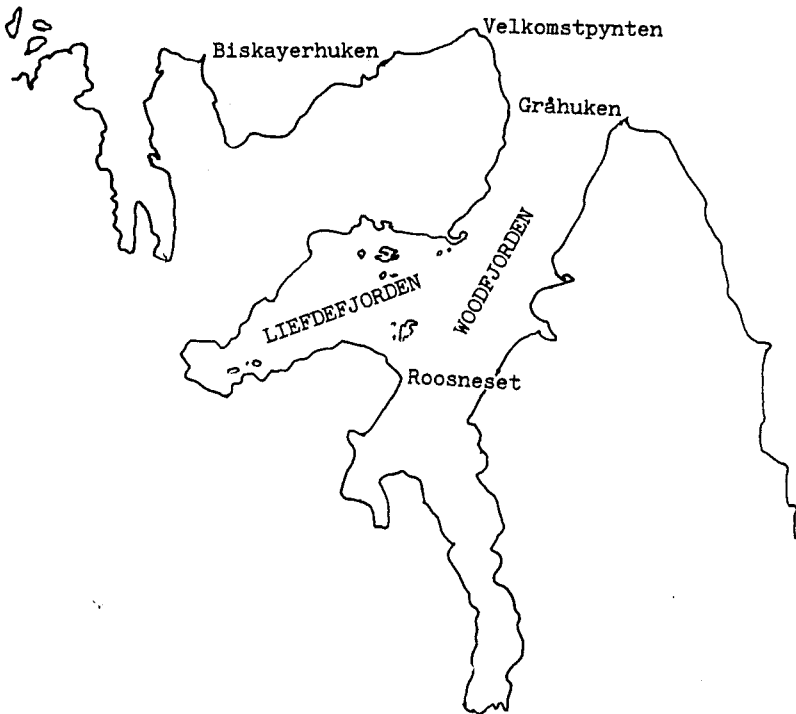
Kilder:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Sæterdal, A: pers. med.

Gråhuken 1930-31

De tre, Schjølberg Nilsen, Gustav Lund og Toralf Åse (tidl. Hansen), bestemte seg for en vinter på Nordspitsbergen. Åse var utpekt til leder. Fra Tromsø reiste de med kullbåt til Longyearbyen. Det betalte de kr. 200 for. Frakt videre tinget de med skøyta til Peder Ulsfjording som for kr. 300

satte den i land på Gråhuken hvor de tok hovedstasjon. Videre brukte de huset på Roosneset ofte og fanget rundt Liefdefjorden. Vinteren forløp bra, men de hadde håpet på mer fangst.

De sluttet av fangsten i april og lastet skinna og det nødvendigste på sleder og dro det til hytta på Krosspynten. Her hadde de avtalt å bli hentet av Hilmar Nøis som lå i Sassen. Den 24. april kom Hilmar med hundespennet. Turen til Sassen og videre til Longyearbyen gikk greit.

Fangst: 29 hvit- og 5 blårev. Om høsten fikk de noen kobber og snadd.

Kilder:

Nilsen, Schjølberg: pers. med.

Hoel, Adolf: Dagbok 1936. Norsk Polarinstitutt.

Austfjordneset 1930-31.

Sommeren 1930 rustet Erling Enoksen seg igjen ut til en ny vinter. Da Østre Wijdefjord igjen var ledig ønsket han seg dit igjen. Han slo seg sammen med sin bror Alfred. De ble fraktet ut av fangstskuta *Sjøliv*. Det var den båten han alltid brukte.

De fanget på det samme feltet som to år før, og de brukte gift. Erling forteller selv at han var en sta type så de delte terrenget og gikk mye alene. Erling likte det best slik.

De hadde avtalt å bli hentet av *Sjøliv*. Da så *Sjøliv* plutselig dukket fram av tåka foran stasjonen tidlig på sommeren, tok Erling reveskinna og en del utstyr på ryggen og la i vei sørover.

Grunnen til denne rømmingen var at han ikke kjente igjen skuta, og da han igjen denne vinteren heller ikke hadde hatt noen avtale om leie av hyttene var han redd det var folk om bord som ville gjøre opp for tjuvfangst og røveri. Men maskinisten om bord kjente Erling godt og kom seg på land og fikk ham tilbake.

Alt ble lastet om bord i *Sjøliv* og de kom seg til fastlandet.

Dette var siste vinteren der nord for Erling. Prisene på reveskinna var falt betraktelig og turen gikk med underskudd.

Fangst: 38 hvit- og blårev. Annen fangst ikke oppgitt.

Kilder:

Brobakk, Bjarne: Fangstmann og gårdbruker. Erling Enoksen, Vassvold. Årbok 1998 for Malangen og Balsfjord.

Lomfjorden 1930-31

Her vintret de to erfarne fangstmennene Gerhard Antonsen og Hans Sæterdal.

Fangst: 4 bjørn, 29 hvitrev og 9 kobber.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Hopen 1930-31

Denne ekspedisjonen vet en ikke noe om utenom det som er nevnt i boken «Hopen»:

Våren 1930 er en kombinert fangst/meteorologisk ekspedisjon under utredning ved Vervarslinga i Tromsø. Ekspedisjonen skulle bekostes av «hersteds ansatt», som det heter, radiotelegrafist Nils Foldvik, men han satte som betingelse at fangstmannen Meyer-Olsen fikk delta. Meyer-Olsen hadde tidligere overvintret på Nordaustlandet, han hadde også deltatt på Foldviks Grønlandsekspedisjon 1926-28 og var således en erfaren fangstmann.

Av forskjellige grunner kom ikke Vervarslingas ekspedisjon av gårde slik som planlagt, men søknad ble sendt Sysselmannen på Svalbard på vegne av Meyer-Olsen for overvintring Hopen kommende sesong, såfremt feltet var ledig.

I følge opplysningene fra Troms politikammer gikk dette i orden og Meyer-Olsen reiste opp sammen med Johannes Johansen. Begge var fra Tennes i Balsfjord og ble fraktet opp med motorkutter «Grønbygg» fra samme sted.

Om fangstresultatet og hvordan det ellers gikk, er intet nevnt....

Kilde:

Søreide, Oddmund og Børsting, Tor, 2001: Hopen 2000

Hornsund syd, Gåshamna 1931-32

Her vintret Schönning Hansen alene. Han brukte en bistasjon, Camp Erna. Han hadde med seg en god motorbåt, men den mistet han i et uvær om høsten. Den ble knust i fjæra.

Fangst: 2 bjørn, 30 hvit- og 10 blårev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Hornsund nord, Hyttevika 1931-32

Anders Sæterdal og Levin Winther reiste fra Tromsø med *M/K Algot*. De skulle vintre i Hornsund. Først gikk de til bistasjonen. Deretter gikk de til hovedstasjonen i Hyttevika og lastet resten av det de hadde tatt med fra Tromsø. Da de hadde en del utstyr liggende i Longyearbyen, ble de med *Algot* nordover til Kapp Linné. Herifra måtte de bruke motorbåten sin inn til Longyearbyen. Med seg hadde de sine tre hunder. Da de ikke fikk frakt tilbake til Hornsund, måtte de bruke motorbåten. Det er en ganske risikabel reise med småbåt, og det ble den også. Motoren var av den upålitelige typen og stoppet kort tid etter at de hadde passert Kapp Linné. De måtte ro. Sæterdal har fortalt W. Woldstad om dette:

De hadde både mast og seil, og håpet på medvind, men fikk uvær, mot- og fralandsvind. De greide så vidt å slite seg fram til en liten holme, som sjøen slo over, men den ble deres redning. Der kamperte de og hundene i over tre døgn, uten vann og annen mat enn havregrøt, kokt på sjøvann og med sur saft til.

De kom fram til hytta etter 12 døgn.

Om høsten og langt ut på vinteren hadde de mye dårlig vær som hindret fangsten. Enkelte ganger gikk sjøen så voldsomt at mange av revefellene ble skylt på sjøen og gikk tapt. I november, den beste tiden for revefangst, var det uavbrutt regn. Drivisen så de svært lite til og bjørnefangsten ble derfor elendig.

I juli fikk de besøk av kvitfiskfangeren *Maiblomsten* og ble med den til Tromsø.

Fangst: 6 bjørn, 40 rev, derav minst 5 blårev, ca 900 ryper. Dun og egg, som denne stasjonen er kjent for, er ikke nevnt.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1931-32

Sæterdal, Anders: pers. med.

Tromsø: 26.07.1932.

Woldstad, Wanny; 1956. Første kvinne som fangstmann på Svalbard.

Polarboken 1967-68

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Calypso 1931-32

Igjen var Ole Iver Blomli i Calypso, men nå var han sammen med bare Harald Wallum. Det var vel et riktig valg, for dette feltet lar seg røkte godt med to mann. Vinteren må ha forløpt bra for ingen ting er nevnt om disse to.

Fangst: 2 bjørn og 23 rev, annen fangst er ikke oppgitt.

Kilder:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Camp Bell 1931-32

Motorkutteren *Isbjørn*, som gikk med turister rundt Svalbard sommeren 1931, tok med seg Anders Qvarnström og hans utrustning på veien hjem fra Longyearbyen. Han ble satt i land på Camp Bell i Bellsund. Her vintret han alene.

Fangst: 11 hvitrev.

Kilder:

Tromsø 21.08.1931.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Kapp Mineral 1931-32

Igjen var Ewald Schmutzler å finne på Kapp Mineral. Denne vinteren hadde han ikke noen konkurranse om fangstplassene, men det dårlige været på høstvinteren gjorde at fangstresultatet ble dårlig likevel.

Fangst: 10 hvitrev.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Bjonahamna, Tempelfjellet 1931-32

Her fanget August Stenersen alene på et felt fra midten av Gipsdalen og inn til breen i Tempelfjorden. Han sluttet av fangsten meget tidlig, for da Bjørnnes, Hilmar Nøis og Hans Sæterdal kom fra Wijdefjorden på vei til

Longyearbyen, var han ikke der. Men hytta var full av ryper. Antagelig hentet Stenersen ryperne senere for salg i Longyearbyen.

Fangst: 12 hvitrev, og mange ryper. Annet ikke oppgitt.

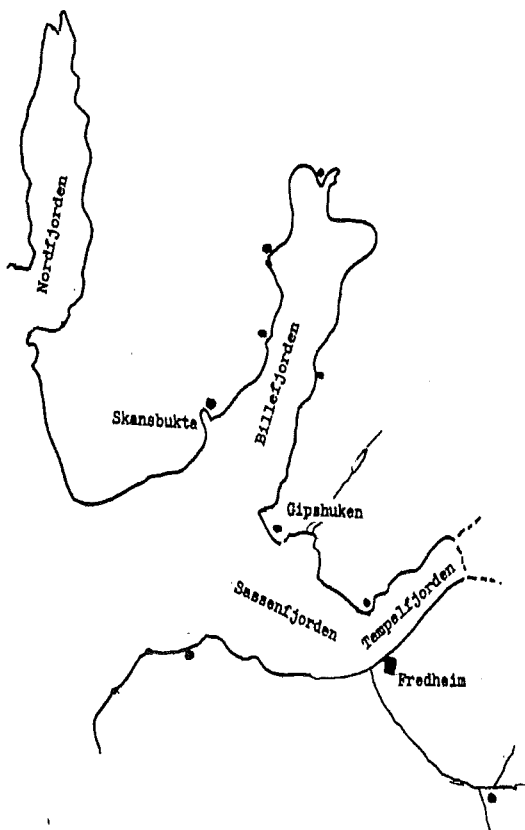
Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1931-32.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Sassen 1931-32

Edvin Nøis bestemte seg for å prøve en vinter på fangst. Han fikk leid Fredheim i Sassen av sin bror Hilmar, og sammen med sin bror Schjølberg Nilsen var de sommeren 1931 å finne der. De brukte 6 bistasjoner og av og

til også et gammelt skotsk hus ved Pyramiden. Fel- tet var godt utbygd og med noen nye feller ble det 150 i bruk. Om høsten la de ut snadde- skrotter for å holde på re- ven.

Til å begynne med brukte de båt til å røkte terrenget. Det kunne bli harde turer, men var det ikke is så var det umulig å gå rundt brattfjellene. Særlig en tur ble slitsomt. De skulle ro hjem fra Gipshuken. Skjellisen frøs til så de måtte slå seg gjennom. Det tok 4 timer å komme hjem til Fredheim. Vanligvis rodde de på en time.

På en fin dag med måneskinn i november rodde de til Gipshuken.

Plutselig dukket en snadd opp rett ved båten. Edvin grep hagla og satte inn en patron. Men patronen var trang så han slo på sluttstykket. Det tente patronen. Patronen kom som et skudd tilbake. Sluttstykket traff tommelen som ble stygt forslått, og det blødde mye. Han tullet lommestørkle rundt handa og rodde videre til Gipshuken. Der ble såret vasket og stelt. Det varte en tid før han ble ordentlig arbeidsfør igjen.

Senere når de ikke kunne bruke båten var det også vanskeligheter. Det gikk snøskred flere steder. Ved Tempelfjellet og en plass mellom Gips-
huken og Ekholmhytta var det ikke ufarlig. Med øks måtte de hugge trinn i isen. Var uhellet ute her var det ingen sjanser for å berge seg i det iskalde vannet. Enkelte ganger da vinden presset isflakene mot land løp de på disse for å komme forbi bratthenget.

I april dro de med hundespennet (seks hunder) til Krosspynten. Her hadde de avtalt å hente Hilmar Nøis, Hans Sæterdal og Bjørnnes. Det ble et stort lass, så de måtte hjelpe til å dra sleden til Sassen.

Før de dro nordover hadde de sluttet av fangsten og slått ned fellene. I mai dro de til Longyearbyen og videre til fastlandet.

Fangst: 30 hvite- og 16 blå rev og ca. 40 snadd, og mange ryper.

Kilde:

Nøis, Edvin: pers.med

Nøis, Edvin: Fra min barndomstid og Svalbard. Privateie.

Ny-Ålesund 1931-32

Som vaktmannskap ved graven lå Peder Aam, Berta Aam og Ragnar Schrøder. Ved siden av vaktjobben fanget de noe. De brukte et fangstfelt fra innerst i Kongsfjorden til ut på Kvadehuken hvor de hadde en hytte.

I mai skjøt de en klappmyss, den første som var sett der i fjorden på årevis.

Fangst: 8 hvite og 1 blå rev, 1 storkobbe og 1 klappmyss.

Kilde:

Aam, Peder: Dagbok 1931-32. Norsk Polarinstitut.

London 1931-32

Albert Solvik brukte husene i London til hovedstasjon og fanget langs fjorden nordover og inn langs vestsiden av Krossfjorden.

Fangst: 12 hvite og 2 blå rev.

Kilde:

Aam, Peder: Dagbok 1931-32. Norsk Polarinstitutt.

Ebeltoftthamna 1931-32

Arthur Oxaas lå her alene sammen med hunden Siff. Det ble en vinter med dårlig fangst. Grunnen til dette mente Oxaas var at det var blitt liggende igjen giftåter i terrenget etter tidligere fangere. Han sluttet derfor av allerede i mars og flyttet til Brandalsøra i Kongsfjorden hvor han hadde en hytte for sommerbruk.

Oxaas hadde det godt og varmt i hytta for han kunne forsyne seg av kullhaugen som lå igjen etter gruvedriften i Ny-Ålesund. Utpå vinteren da han kunne gå på isen i fjorden, laget han en kjelke til Siff. Den fikk jobben med å dra kullene til hytta.

Fangst oppgitt til Peder Aam: 15 hvite og 2 blå rev. Selv oppgir Oxaas 9 hvitrev.

Kilde:

Oxaas, Arthur, 1955: Svalbard var min verden.

Aam, Peder: Dagbok 1931-32. Norsk Polarinstitutt.

Tyskerne i Kongsfjorden 1931-32

Innerst i Kongsfjorden hadde tyskerne Hermann Ritter og Schwartzlose rigget seg til i en liten hytte som de hadde dekket til med et tykt lag med sand for at den ikke skulle blåse bort. De levde svært primitivt. Oppvarming og matlagning foregikk med primus for ovn hadde de ikke i hytta. I den kaldeste tiden fikk de lov av vaktmannskapet i Ny-Ålesund til å bo i en av brakkene der. De hadde selv rikelig med proviant.

De to tyskerne hadde nok til hensikt å drive vinterfangst, men de manglet erfaring. Bare Ritter kom senere tilbake.

Kilde:

Oxaas, Arthur, 1955: Svalbard var min verden.

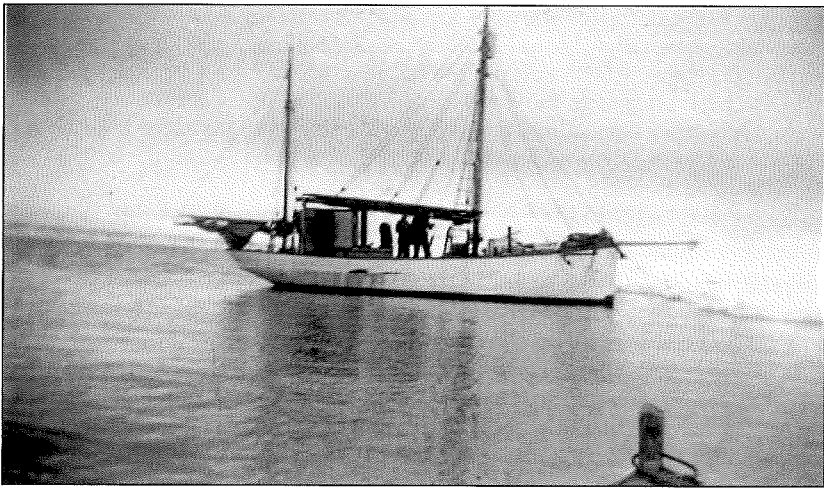
Sørgattet, Bjørnhamna 1931-32

Alfred Johansen og Sverre Hansen kjøpte sommeren 1931 i Ny-Ålesund den lille motorskøyta *Liv*, 32 fot med 13 HK-motor, av Peder Ulsfjording. De trengte båten for på en grei måte å komme til og fra fangstfeltet med hovedstasjon i Bjørnhamna. Johansen skulle vintre for femte gang på det feltet. Da de reiste fra Ny-Ålesund hadde de med seg fem overvintre som de skulle sette ut. Først gikk de til Ebeltofthamna hvor de satte Oxaas i land.

Etter hard seilas forbi Dei Sju Isfjella, hvor enkelte ganger hele bauen på skøyta var under vann, kom de frem til Magdalenefjorden 6. september. Dagen etter kom de til Bjørnhamna. Etter å ha ventet på brukbart vær i en uke reiste de nordover og satte i land G. Antonsen på Flathuk, Svenn Olsson på Biskayerhuken og til slutt Hilmar Nøis og Hans Sæterdal på Velkomstpynten.

På veien sørover gikk de innom Virgoamna og tok med seg noen grove materialer til bruk for å sette opp skøyta. Etter mer enn en ukes arbeid fikk de skøyta på land i Bjørnhamna.

Det var lite is denne vinteren også, og de kunne røkte terrenget det meste av vinteren ved å ro med båten til de seks bistasjonene de brukte. I de første dagene av oktober, mens de holdt på å sette terrenget i stand, hadde Hansen et uhell som lett kunne ha kostet ham livet. Han forteller:

M/K Liv i Syd-gatt 1933. Foto Barleif Hårstad.

Jeg kullseilte i innløpet av Magdalenefjorden. Jeg drev på hvelvet to-tre timer. Det gikk innover fjorden så sjøene ble mindre etter hvert. På slutten klarte jeg å rette båten og å bryte ned masten. Men derved gikk båten rundt igjen. Jeg lå under vannet mellom vantet og staget, og jeg kan ennå huske at jeg tenkte: Dette er slutten. Men på en eller annen måte klarte jeg å komme meg fri og opp til overflaten. Denne gangen var jeg heldig, for seilet lå flatt til vindsiden og virket som en bølgedemper. Jeg kom meg opp på båten og hvilte i noen minutter. Så rullet jeg båten over igjen, men jeg klarte å rette den opp. Jeg halvt satt, halvt lå i båten, og den var ustødig. Nå brukte jeg hendene til å skofle sjøen ut av båten. Seilet lå til luvart og hjalp, og jeg kunne lene båten over og liksom skyve vannet ut. Da båten var halvtom, var den stødig nok til at jeg kunne kravle meg fram i skotten og hale opp dreggen som hadde ramlet ut da båten gikk rundt. På dreggen hadde heldigvis saga hekket seg fast, og den brukte jeg som padleåre, og kom meg til lands. Båten orket jeg ikke å dra opp, men la dreggen så langt opp på land jeg kunne få den.

Det var 4-5 kilometer til nærmeste hytte. Det ble en hard tur, for begge knærne var skrubbet helt fri for skinn. En del kjøtt var også borte, og jeg kunne se inn på benet. Det var pinefullt å gå, men jeg kunne ikke kripe. Jeg falt ofte overende. De siste hundre metrene var de verste. Jeg så hytta foran meg i mørket, men jeg måtte bruke all min vilje for å fortsette fram til døra. I hytta var rekved ferdig hugget. Jeg fylte ovnen med den og tømte på en flaske parafin og satte fyr på. Det ble fort varmt, og jeg fikk av meg de iskalde og søkkvåte klærne. Nå så jeg hvor ille farne knærne mine var. Jeg rullet papir rundt dem for at det ikke skulle bli for mye skitt i sårene.

Det var en eske Karva Blad i hytta, så jeg rullet meg en sigarett med et blad av kalenderen som sigarettpapir og gikk til køys. Jeg sovnet øyeblikkelig og oppdaget neste morgen at jeg ikke hadde tent sigaretten. Knærne var stive og meget smertefulle. Jeg smurte på vaselin og bandasjerte med et håndkle. Det hjalp, og jeg var i stand til å gå. Så dro jeg i vei for å finne båten. Den var vasket opp i fjæra. Den var like hel. Jeg fant emner av drivved, og med en øks klarte jeg i løpet av dagen å lage et par brukbare årer.

Neste dag tok jeg på hjemturen til hovedstasjonen. Sjøen var helt stille, men jeg holdt meg på en årelengde fra land hele veien. Jeg hadde fått vannskrekk.

Et par dager senere kom Alfred hjem. Da han fikk se knærne mine, gikk han med en gang i vei med legekunsten. Vi hadde vaselin og boraks, og det hjalp. Etter 3-4 dager var jeg i stand til å gå uten for mye smerter. Det var tid for revefangsten nå, og jeg måtte se etter fellene. Jeg brukte båten mest mulig, men jeg holdt meg alltid nær land. Det tok ett år før jeg var kvitt vannskrekken. Det var en hard vinter.

Så lenge de ikke ble hindret av for mye sjø og issørpe var det greit. Den 27. november hadde de problemer med å ro båten og ta seg frem i terrenget. Det står i dagboken:

I dag spak sydlig vind med lit regn. Vi kom gående fra Magdalenefjorden hvor vi måtte sette igjen båten og gå hjem til Sydgatt. Men det var så meget hålke at vi skulle nesten ikke ha kommet hjem. Vi måtte stake oss frem med kniv for det finnes nesten ikke en bit sne. Det var omtrent som midt på sommeren. Vi arbeidet i 8 timer for å komme til Sydgatt, en vei som vi bruker å gå på 3 timer.

Hansen forteller om jakten på en kvalross:

Illsint kjempe. Jeg traff på den første gangen i en grunn bukt på Danskeøya. Jeg hadde mistet Kragen da jeg kullseilte, så jeg skjøt på den med en gammel Remington med blykule. Den ble bare sint og jaget meg bokstavelig på land. Neste gang vi traff på den, var i Magdalenefjorden. Alfred og jeg var sammen. Vi skjøt først med blyspiss, men de trengte ikke gjennom skinnen, så vi vendte tilbake til hytta hvor vi hadde noen halmantel. Det første skuddet gikk rett gjennom hodet og drepte den med en gang. Det var høy landkall så vi måtte hakke slippvei i isen før vi taljet den på land. Det tok mesteparten av dagen før den var flådd og prikkevert.

I mai fikk de *Liv* på vannet, og den 15. reiste de fra Bjørnhamna ned til Ny-Ålesund. Her tok de opp Berntine Hansen og hennes sønn Barleif som var kommet med kullbåt. Det var første gang de to var i Bjørnhamna. De var kommet opp bare for å hente fangsten og få den til Tromsø, så de var ikke mange dagene i Bjørnhamna.

Hele sommeren drev Alfred og Sverre fangst etter dun, snadd og kobbe. Sverre forteller om én av disse turene:

Alfred og jeg var en tur i Hinlopenstredet etter dun på noen små øyer syd i stredet. Det var ikke mye å finne så vi tok snart til med hjemturen. Det var frisk syd bris til liten kuling så Alfred heiste storseilet og fokken (jeg hadde ennå vannskrekke). Vi stoppet motoren og seilte med god fart gjennom stredet.

Alfred gikk ned i lugaren og jeg styrte. Det var spredte isflak så jeg måtte passe godt på for å unngå sammenstøt. Det gikk fint inntil jeg fant ut at rorstativet hadde arbeidet seg løs, og jeg satt med rattet i fanget. Jeg prøvde fortvilet på å holde stativet på plass og unngå sammenstøt med isen. Jeg trampet i dekket, men det gjorde ingen virkning. Jeg kunne ikke tørne opp mot vinden. Vinden var for sterk.

Jeg var omtrent utslitt da Alfred omsider kom opp for å ta en røyk. Jeg gjorde masse signaler før han forstod at noe var galt. Men da han gløttet inn rorhusdøren fikk han opp farten, og seilet kom ned som et lyn. Vi klarte å kile stativet noenlunde fast og satte motoren i gang og gikk til Sorgfjorden for foreløpig reparasjon.

I Sorgfjorden var det stille og sol, men vi kunne se stredet gå hvittoppet utenfor odden.

Fangst: 45 hvite- og 15 blårev, 10 kobber, 75 snadd, 2 hvalross, 3 hvithval, 400 kg dun og 600 egg.

Kilder:

Hansen, Sverre: pers. med.

Johansen, Alfred: Dagbok 1931-32. Norsk Polarinstitutt.

Flathuken 1931-32

Sammen med de andre som skulle vintre der nord, ble Gerhard Antonsen satt ut med *Liv* på Flathuken. Han hadde en avtale om samfangst med Olsson, men antagelig på grunn av isvansker hadde de ingen kontakt med hverandre. Vinteren forløp sikkert bra for intet er opplyst om Antonsen.

Fangst: se Biskayerhukene.

Kilder:

Hansen, Sverre: pers. med.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstittutt

Biskayerhukene 1931-32

Svenn Olsson bestemte seg for å ta en vinter til på Biskayerhukene. Men tidlig på sommeren var han på sommerfangst om bord i *Liv*. Peder Ulsfjording hadde ennå ikke solgt *Liv* og var nå sammen med Olsson og Sverre Hansen. Hansen forteller om en av turene:

Vi tre var på tur om bord i M/K *Liv* på vei til Widje Bay. På noen sandbanker der ventet vi å finne noe dun. Jeg var fremme i lugaren, mens Peder og Alfred stod i rorhuset og studerte kart og la ut kursen. Så gikk vi på et undervannsskjær. Det var stille vær og vi krenget bare litt over. Jeg gikk bak. Motoren gikk for fulle mugger, men de to stod fremdeles og så på kartet. Jeg slo av motoren og jeg kunne ikke dy meg for å spørre i en meget uskyldig tone: «Ja, dere styrer etter kartet».

Jeg kom meg ned til motoren mens jeg noe forbannet serverte noen rodgloedende uttrykk på norsk blandet med noen gode svenske som jeg hadde lært av Olsson. Nå, det var ingen skade skjedd, bare en liten bit av stråkjølen var slått av.

Etter sommerfangsten gikk de til Longyearbyen for å ruste seg ut til en ny vinter. Olsson ble satt opp igjen av Alfred Johansen. Her hendte det noe som skulle få store følger for de som skulle til Roosneset. Olsson hadde dårlig parafin og fikk byttet til seg en bedre vare. Men så ble hele fatet av den gode parafinen stående igjen hos Olsson (se Roosneset).

Olsson hadde samfangst med Antonsen på Flathuk, men de så ikke noe til hverandre. Antagelig var det isvansker. Med en gang det var fremkommelig mellom isflakene rodde Olsson til Bjørnhamna for å treffe folk. Her traff han Peder Ulsfjording og Wilhelm Larsen som var på sommerfangst med *Blåreven*, en livbåt påbygd et par bordganger. Olsson hygget seg som vanlig i selskap med andre. De steikte fugl og kokte poteter. Peder minnet

ham om at potetene var dårlige, og Larsen sa de ikke ville blitt brukt til dyr en gang under normale forhold. Men Olsson svarte: «Mat utan potatis år inte mat», og spiste med god appetitt. Olsson var alltid av den positive typen. Så rodde Olsson tilbake til huken.

Senere på sommeren ble Olsson med *Blåreven* til Longyearbyen for å proviantere til ny vinter.

Fangst: 5 bjørn og 31 rev. (Sammen med Antonsen på Flathuk).

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1931-32. Norsk Polarinstitutt.

Pedersen, Peder, Å: Med Peder Ulsfjording på småfangst, Wilhelm Larsen forteller. Polarboken 1979-80.

Hansen, Sverre.; pers. med.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

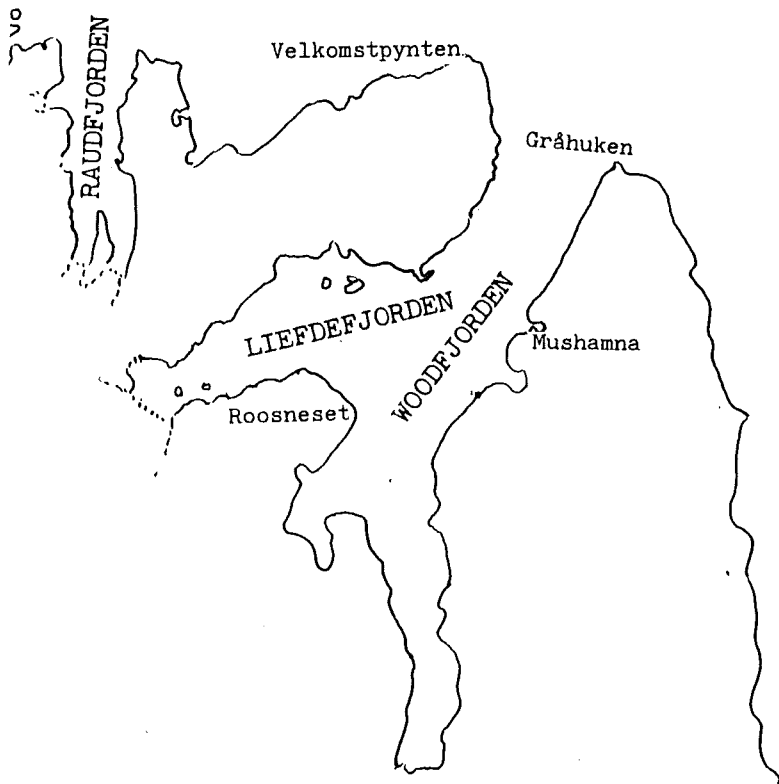
Roosneset 1931-32

Hilmar Nøis og Hans Sæterdal ble satt opp til Roosneset av Alfred Johansen med M/K *Liv*. De brukte fangstfeltet fra Krosspynten ut til Gråhuken og landet innenfor Stasjonsøyane. Da de på samme turen med *Liv* satte Svenn Olsson i land på Biskayerhuken spurte Olsson Nøis om han ikke kunne bytte noe parafin med ham for den varen han hadde var dårlig. Jo, det var greit. Nøis hadde et fat parafin med og det tok de på land. Her fylte Olsson noen av sine «dunkar» med den gode varen til Nøis. Men da de reiste derfra videre, antagelig alle i god stemning etter noen avskjedsdrammer, glemte de parafinen. Både den gode og den dårlige ble stående igjen hos Olsson.

Det var ille. For uten parafin kunne de ikke bruke sine lamper. De måtte rigge til noen lamper av spekk og leve på eskimovis (se Widjefjorden). Det ble utrivelig i hovedstasjonen og på bistasjonene. Da de om høsten var på Krosspynten fikk de en flaske parafin av Bjørnnes. Og i julen gikk de over fra Krosspynten til Bjørnnes og feiret jul hos ham.

I mars fikk de besøk av Bjørnnes. Da han gikk fra Roosneset fikk han følge av dem begge til Gråhuken. På veien oppdaget de et bjørnehi, men de valgte å la binne leve. Bjørnunger var det ikke noe salg på. På Gråhuken hadde en bjørn gått på et selvskudd, men en rev hadde vært og spist på den.

De sluttet av tidlig. I april pakket de den letteste delen av fangsten på hundesleden og dro den 23. april til Austfjordnes, (se Sassen 1931-32).

Herfra gikk de sammen med Bjørnnes til Longyearbyen. Sæterdal reiste til fastlandet. Nøis reiste ut til Forlandet og drev småfangst til ut i august. Da kom Hans Sæterdal opp igjen for å vintre med Hilmar. De var ikke fornøyde med vinterfangsten. De mente det skyldtes at Enoksen året i forveien hadde brukt gift.

Fangst: 3 bjørn, 34 hvite og 8 blårev.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1931-32. Norsk Polarinstitutt.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Nøis, Edvin: Fra min barndomstid og Svalbard. Privateid.

Austfjordnes, Widjefjorden 1931-32

Sommeren 1931 reiste Georg Bjørnnes (45) igjen til Spitsbergen for å vin- tre. Det var ikke for å oppleve eventyr, men for å ha noe å gjøre. Prisene på fangstproduktene var rekordlave, og muligheten for å gjøre et godt år var ikke tilstede. Men, som han fant ut, det var bedre enn å gå arbeidsløs.

Sammen med flere overvintre reiste han fra Tromsø med *M/K Algot*. I Ny-Ålesund traff han Peder Ulsfjording som skulle til fastlandet. Han hadde solgt den lille skøyta si og ville nå reise til fastlandet fordi, som han sa: «overvintring ikke var til å leve av så en like godt kunne reise hjem og sulte i hjel».

I Wijdefjorden losset Bjørnnes gods på sine fire bistasjoner og den 14. august var alt på plass på Austfjordnes også. Det begynte ikke så bra, og han skrev i dagboken:

Ved at forløfte mig paa en kullsæk paadrog jeg et saa slemt rygonde at jeg ikke kunne ta del i lossingen av mine saker paa land, men måtte straks gaa til sengs, hvor jeg ble liggende hjelpsløs i 2 dager, den tredie dag manøvrerte jeg mig med stor forsiktighet op av sengen og ved hjelp av 2 staver stavret jeg, under store smerter til en bek efter vann.

Etter noen dager forsøkte han seg med en rotur etter rekved, men det skulle han ikke ha gjort. Han ble igjen liggende hjelpsløs i flere dager. Bjørnnes var kjent for å være en god tømmermann, og når han var sammen med andre, var det han som sto for hyttebygging. Med en gang han var blitt noe bedre i ryggen, bygde han en ny hovedstasjon et stykke fra den gamle fra 1921, som var bygd i flukt med et russehhus.

Det var tre år siden han lå på dette terrenget sist og han fant snart ut at det hadde vært tyvfangere på feltet og at på til hadde de brukt gift. Det så ikke lyst ut.

Bjørnnes var svært glad i rypesteik, men han måtte ty til snadd og strand- sniper til å begynne med. Ryper så han ikke før 12. september:

.. men da var det massevis med rype overalt, det var liksom den plutselig var rystet ut av en sekk. Jeg kunne se større og mindre rypeflokker komme flyvende til alle døgnet tider, vestfra over havet og østover og slaa sig ned overalt endog like ved hytten, tilsynelatende dødstrette.

Han skjøt og hengte opp et vinterforråd. De siste skjøt han i måneskinn 30. november. Han hadde da skutt 420 stykker. I slutten av oktober begynte han revefangsten. På turen nordover for å sette opp fellene fant han første bistasjon ødelagt av bjørn. Det eneste som ikke var ødelagt var senge-

tøyet, fyrstikkene og ovnen. All maten var oppspist, så han fortsatte til neste hytte i håp om at den var i orden. Det var den, men ved nordligste stasjon, Villa Møen, kom bjørnen om natten.

.. jeg spratt opp av køien som et oljet lyn, men før jeg fikk fat i kragriflen kom den første glasruten klirrende indover bordet. Jeg rev op ytterdøren og avfyrte paa maa faa et skudd mot bjørnen som bare stod en par meter fra mig i ferd med at slaa hele vinduet ind.

Bjørnen ble såret og forsvant i mørket. To dager senere da han kom tilbake til hytte nummer to, fant han den også grundig ramponert. Om natten kom en bjørn på besøk. Den fikk et skudd gjennom hodet. Det var den samme bjørn som hadde fått streifskudd. Den hadde ødelagt tre hytter og spist opp to rever i fellene. Det var den eneste bjørnen han fikk. I januar så han spor av en til, men den gjorde ikke noe skade.

Den 18. desember rodde Bjørnnes til Krosspynten og fant Hans Sæterdal og Hilmar Nøis i bistasjonen der. Da de hadde lagt parafinen igjen på Biskayerhukken, hadde de rigget seg til med belysning å la eskimo, et osende «gløt» laget av et lite rør, en blikkboks og en veke i spekk. To dager senere rodde de alle tre tilbake til Austfjordnes og feiret julen der. Der var det en skikkelig parafinlampe.

Den 25. april sluttet Bjørnnes av sesongen og dro sammen med Nøis og Sæterdal til Longyearbyen. De dro all fangsten med seg på kjelker. Den 1. mai var Bjørnnes i Longyearbyen og reiste derfra med kullbåt 20 dager senere.

Fangst: 1 bjørn, 4 blå- og 18 hvitrev (flere av skinnene var av dårlig kvalitet), 16 snadd og 516 ryper.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1931-32. Norsk Polarinstitutt.

Kvalpynten 1931-32

Fra denne planlagte, men ikke gjennomførte fangstekspedisjonen har vi bare to notater i avisen Tromsø.

Den 18. juli 1931: Petter Jensen reiste herfra med eget fartøy. De skulle til Valderypynt for å overvintre. I alt 3 mann fra Mestervik.

Den 10. august 1931: På veien opp falt en av de tre ned fra masten, og skadet seg stygt. Båten *Balder* måtte gå tilbake til Tromsø.

Sørkapp 1932-33

Levin Winther hadde avtalt med sin fangstkamerat fra året før, Anders Sæterdal, om igjen å vintre i Hornsund. Men så en dag sa Sæterdal: ”jeg må ha med meg jenta mi”! Det forandret planene. Det ble til at Winther skulle legge seg til på Sørkapp, mens Sæterdal og jenta, skulle bruke husa i Hornsund.

Sammen med flere ble de med *Maiblomsten* fra Tromsø. På grunn av dårlig vær ble Winther satt i land i Hornsund for å bli satt ned til Sørkapp med *Maiblomsten* da den kom på hjemtur. I ventetiden hjalp Winther til i Hornsund, mest med å få liv i den elendige motoren i fangstbåten som hadde ligget i opplag over sommeren. Motoren kjente Winther fra året før, men det hjalp lite. Den var like vanskelig nå.

Omkring 20. september ble han satt i land på Sørkapp. Fangstterrenget var hele den sørlige spissen av Spitsbergen. Det var sent på året for å starte på en ny vinter, men da feltet hadde vært i bruk to år tidligere, gikk alt greit. Han fanget med 50 revefeller og 10 selvskudd.

De første ukene gikk det greit med fangsten, men så kom mildværet. Alle fangerne det året var plaget av det, men etter Winthers beretning var det verst på Sørkapp. Han forteller:

Så i de siste dagene i november kom det mildvær. Det er jo ikke uvanlig på Spitsbergen, men dette utviklet seg til det mest trøstesløse mildværet som noen gang har vært der oppe. Etter noen dager ble marka bløt. Fellene seig ned i den blaute sanda, og det var nesten ikke mulig å få dem til å stå. Mildværet tok knekken på potetene. Etter vanlig praksis hadde jeg potetene i tønner ute i snøen. Nå tinte det hele opp og ble til en blaut masse – de var ikke etendes lenger. Det hjalp bra at jeg hadde noen egg fra vinteren før.

Det var kommet godt med snø, og her i hytta på Sørkapp ble jeg innestengt. Både på vestsiden og på østsiden av hytta gikk en bekk ned fra fjellet. Nå ble det vann i dem, og bekkeløpene ble fylt av snø og vann. Jeg gjorde et par forsøk på å komme over, for jeg skulle gjerne se etter fellen, men bekkene var fylt med bunnløs issørpe.

Mildværet om vinteren for en fanger her på Spitsbergen er ikke bra. Det ble trøbbel med feller og selvskudd og ofte vanskelig å komme av gårde, da det blir trått føre. Men her var det helt håpløst. Jeg var fanget, jeg kom ingen steder, og provianten ble dårlig. Men det var ikke nok. Jeg fikk skjorbuk. Merket at jeg fikk vondt i bena. Stakk jeg fingeren i leggen, ble det stående et hull der i lengre tid. Ingen tvil, det var begynnelsen til skjorbuk. Jeg hadde rede på symptomene, for jeg hadde Uchermanns legebok.

Det hele utviklet seg til en lite hyggelig situasjon. Ingen steder kunne jeg komme. Det ble bare lediggang. Heldigvis hadde jeg med flere årganger av magasiner så jeg hadde lesestoff nok. Stappmørkt var det ute med tåke og regn. Syk av skjorbuk – den mest fryktede sykdom her nord. Ingen hundemat hadde jeg. Det var helt tomt for den slags. Jeg måtte koke havre- og melgrøt, og hundene måtte ta til takke med grøten hver eneste dag. Det var rart ikke de også fikk skjorbuk. Men det skal mer enn som så til for å knekke ei bikkje. Jeg var

forbanna og bestemte meg til at dette skulle jeg gjennom. Jeg tok gymnastikk to-tre ganger om dagen og gikk rundt hytta i flere timer. Det var vanskelig å holde rede på dagene. Natt og dag var like mørke – nesten. Jeg passet på å orientere meg etter den svake lysningen i sør midt på dagen, og da skuta kom, stemte dagboka med riktig dato.

I slutten av januar sluttet mildværet og frosten kom. Det ble levelig igjen, og han var ikke dårligere enn at han kunne gå i terrenget. Sist i januar fikk han de første bjørnene. Noen havhester fikk han også skutt, og det ble slutt på den kjøttløse tiden. Skjørbuken drev han tilbake med ferskmat og turer i terrenget.

Etter hvert tettet isen til og han tok seg dagsturer over til Sørkappøya. Noen bjørner ble det, men langt i fra noe rekordår. Drivisen kom alt for sent.

Om våren plukket han egg og dun, og noen middager med gåsestek ble det også.

Fangst: 25 bjørn, 17 hvitrev, 3 blårev, få kobber og snadd. Mange egg og 150 kg. dun. På Sørkappøya var det mange stormåser og her plukket han 1000 egg som han fikk med til Tromsø.

Kilder:

Polarboken 1967-68: Overvintring på Sørkapp.

Woldstad, Wanny 1956: Første kvinne som fangstmann på Svalbard.

Gåshamna, Hornsund 1932-33

Schønning Hansen ble i Tromsø kjent med italieneren Alberto Fumagalli, og de ble enige om å overvintre i Hornsund. Fumagalli hadde i 1928 vært om bord i *Cita de Milano* under søket etter folkene om bord i luftskipet *Italia*. Han ble så begeistret for Svalbard at han i 1931 kom til Tromsø og ble med selfangeren *Storis* på to turer i Kvitsjøen. Og nå ville han prøve en overvintring.

For å frakte seg selv opp og å komme mer rundt om sommeren kjøpte de for kr. 3000,- en skøyte på 30 fot. Det hadde vært en kombinert passasjer og melkebåt. Den hadde navnet *Erling*. Men skipskontrollen i Tromsø nektet dem å bruke den til farten over til Spitsbergen. De fikk tinget frakt med *Maiblomsten* som skulle på sin annen tur på kvitfiskfangst i Bellsund. Den skulle ta *Erling* på slep.

I september reiste de fra Tromsø, og det var flere overvintreere om bord. Det gikk bra til de var forbi Bjørnøya, men da fikk de et forferdelig uvær.

Sleperen brakk. Mannskapet fikk uten alt for mye strev ny sleper til de to om bord i *Erling*. Men et døgn senere brakk slepet på nytt, og nå var det ikke mulig å få ny sleper ombord på grunn av den høye sjøen og mørket. *Maiblomsten* måtte dreie på og vente på dagslyset før de klarte å få fast igjen. En brottsjø knekket masten på *Erling*, men de to om bord klarte likevel å komme velberget gjennom uværet. Etter fem døgn var de i Hornsund.

De tok hovedstasjon i Gåshamna. Det var allerede sent på sommeren og det første de måtte gjøre var å sette skøyta opp i fjæra for å berge den. Så først etter midten av september kunne de sette i gang å reparere huset og bistasjonen Camp Erna. I alt fikk de satt ut bare 31 revefeller og 12 selvskudd.

Mildværet, som varte til januar, ødela både for reve- og bjørnefangsten. Den lille skøyta som de hadde store forhåpninger til med fangst om våren og sommeren etter sel, egg og dun fikk de ingen glede av. I et kraftig uvær i desember ble den lille isen som var, satt mot land og *Erling* ble knust til pinneved. Den led den samme skjebne som så mange andre skøyter overvintre har forsøkt berge over vinteren.

I slutten av juli ble de med en kvitfiskfanger til Tromsø.

Fangst: 6 bjørn, 12 hvite- og 4 blårev.

Kilder:

Woldstad, Wanny 1956: Første kvinne som fangstmann på Svalbard.

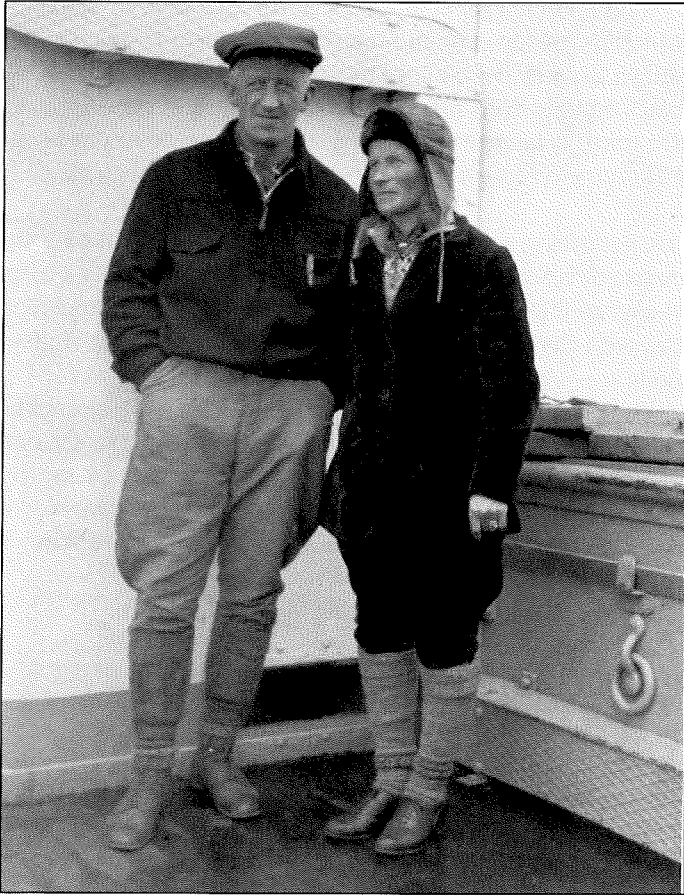
Tromsø: 20.09.1932 og 2.08.1933.

Moberg, Arvid 1959: Fångstmenns Land.

Hyttevika, Hornsund 1932-33. Første kvinne som fangstmann overvintrer

Anders Sæterdal, som hadde tatt seg en kort ferie i Tromsø, ville opp igjen til en ny vinter. Men denne vinteren skulle han ha med seg en kvinne til fangstkamerat. Hun het Wanny Woldstad og hadde noen år levd som dro-sjesjåfør i Tromsø. I dette yrket hadde hun hatt kontakt med mange fangstmenn og det var derfor ikke vanskelig å få henne med seg nordover – hun lengtet faktisk etter å få en tur til Spitsbergen. Og det skulle bli flere år.

Sæterdal fikk frakt med *Maiblomsten*. Det var flere overvintre med (se Gåshamna). Det var allerede i september og noe sent til å starte på en ny vinter, men Sæterdal kjente terrenget fra året for og det innkjøpte utstyr

Wanny Woldstad og Anders Sæterdal ombord i Lyngen. Fra boken til W. Woldstad: Første kvinne.

var sendt i forveien med ei fangstskute. Da de kom til Hornsund var det godt vær. Det var fort gjort å laste robåten med tre hunder og noe utstyr og ro på land til Hyttevika som var hovedstasjonen. Med i land fulgte også Levin Winther. Han skulle ned til Sørkapp når *Maiblomsten* kom på sør-tur.

Mens Winther, i dagene han var i Hyttevika, var opptatt fra morgen til kveld med å få motoren i motorbåten de hadde ved stasjonen til å gå, var Sæterdal og Wanny rundt i terrenget for å gjøre det klart til vinterfangsten. Da de ikke hadde en eneste sekk kull med, søkte de fjæra for rekved. Det

går mye av det i de tre hyttene de brukte. Noen ryper ble det på disse turene, men det var et dårlig rypeår. Tross iherdige forsøk, klarte ikke Winther å få motoren til å gå, så det var bare å dra båten på land og sikre den så den ikke blåste bort.

Terrenget var det samme som Sæterdal og Winther hadde brukt året før. Da de ikke lenger kunne bruk båt, fikk Wanny erfare hvor vanskelig det var å ta seg fram fra Isbjørnhamna til Fugle fjellhytta. Først måtte de krysse en bre og så gå under brattfjellet før de kom frem. Men Wanny var med på alle turene.

Om høsten falt Sæterdal ned fra en fjellknaus og skadet ryggen og hof-ten og måtte en tid hold sengen.

Wanny var selvfølgelig svært spent på når hun skulle få sin første bjørn. Hun har fortalt til Nordlys om dette møtet:

Det var den 11. september. Vi var gått fra hytta i måneskinnet, og så spor etter en bjørn. Sæterdal gikk den ene veien for å møte den og jeg en annen vei. Vi avtalte at jeg skulle skyte varselskudd om jeg så bamsen. Da jeg hadde gått en tid, så jeg den. I måneskinnet så den stor ut og nært måtte den være. Jeg måtte smette bak kjelken, la godt an og fyrte løs. Bjørnen stod en liten stund så veltet den overende.

Hun jublet glad og det ble en til den vinteren da drivisen kom. Vinteren før jul var fattig på is, og dermed lite bjørn.

Vinteren gikk bra og den sportye Wanny stortrivdes med fangstlivet.

Robåten hadde de lagt opp i Isbjørnhamna, da det var der det først ble åpent vann. I april og mai kunne de ro rundt der inne i fjorden og jakte på kobbe og snadd.

Utfør Hyttevika ligger Dunøyane som er av de beste plassene for å sanke dun. I slutten av juni rigget de seg til med telt og utstyr og bodde der ute for å gjøre klart til å sanke dun og egg. Men øyene er godt kjent blant ishavsfolk og flere forsøkte å få del av herlighetene. Wanny forteller om en av episodene da et skutemannskap kom på øyene:

Etter å ha pratet litt løst og fast, skuttet skipperen seg og sa til folkene sine: «Nei, gutta, vi må ta eggan og den duna som er igjen her og komme oss av gårde,» og så utfordrende på oss. «Ja,» sa Sæterdal, «å komme av gårde, må dere nok, men fangstretten her betaler vi for, så verken egg eller dun må dere røre». «Nei, den går ikke», svarte skipperen brysk. «Her er lovlaust land, så her er det bare den sterkeste rett som gjelder», og han mønstret sine tre ledsagere med et triumferende mine. «Det kan vi godt være enige om», svarte Sæterdal farlig rolig, reiste seg og tok ladningsgrepet på Kragen som han hele tiden hadde i neven. Magasinet var tomt. Skipperen så forferdet på kameratene og utbrøt: «Kom igjen gutta, vi går om bord. Han e gærn», og av sted bar det ned til båten, mens de hele tiden så seg tilbake.

Våren og sommeren kom. Det var dravis langt til havs. De hadde avtalt med Svendsen som drev kvitfiskfangst om å bli hentet, men han lot vente på seg. Til slutt bestemte de seg for å ro til Longyearbyen for å få båtskyss derfra. Motorbåten hadde de avskrevet. Den hadde alltid tendens til å stoppe på farlige steder. Det var robåten de måtte bruke, selv om det var mange farlige steder å ro på den lange veien. Hundene ble bundet langs en bekk og de fikk rikelig med mat. De måtte ha så lett båt som mulig. Første etappe ble en rotur på ti timer til Dunderbukta hvor de tok inn i den gamle trekkfulle hytta der. Her ble de liggende i over to døgn på grunn av regn og vind. Nå visste de at Svendsen også denne sommeren drev etter kvitfisk i Van Keulenfjorden, så de bestemte seg for å gjøre et forsøk inn der selv om det var en stor omvei hvis det mislyktes.

Etter en ny rotur på ti timer kom de frem til Calypso, men Blomli og Wallum var allerede reist. Etter å ha overnattet i det gode huset der kom de dagen etter i kontakt med fangerne på kvitfiskstasjonen til Svendsen. Etter noen dager kom M/K *Thor*, og de gikk ned til Hornsund og hentet alle sakene. Hundene var elleville over å få se dem igjen.

Etter noen dager lastet de godset sitt om bord i Svendsens båt M/K *Aksla* og gikk til Tromsø med den, og var der den 20. august.

Fangst: 13 bjørn, 17 kvitrev, 1 blårev, noen kobber og snadd. 40-50 ryper og gås og godt med egg og dun.

Kilder:

Woldstad, Wanny, 1956: Første kvinne som fangstmann på Svalbard.

Nordlys, 21. og 22. august 1933.

Tromsø, 21. august 1933.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Calypso 1932-33

Igjen var de to kjente fangerne, Ole Iver Blomli og Harald Wallum å finne i Calypso høsten 1932. De hadde sikkert gjennomført en god vinter for intet er kjent.

De kom til Tromsø om bord i hvitfiskskuta *Aksla* den 8. juli.

Fangst: 23 rev, annen fangst ikke kjent.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Tromsø, 8. aug. 1933.

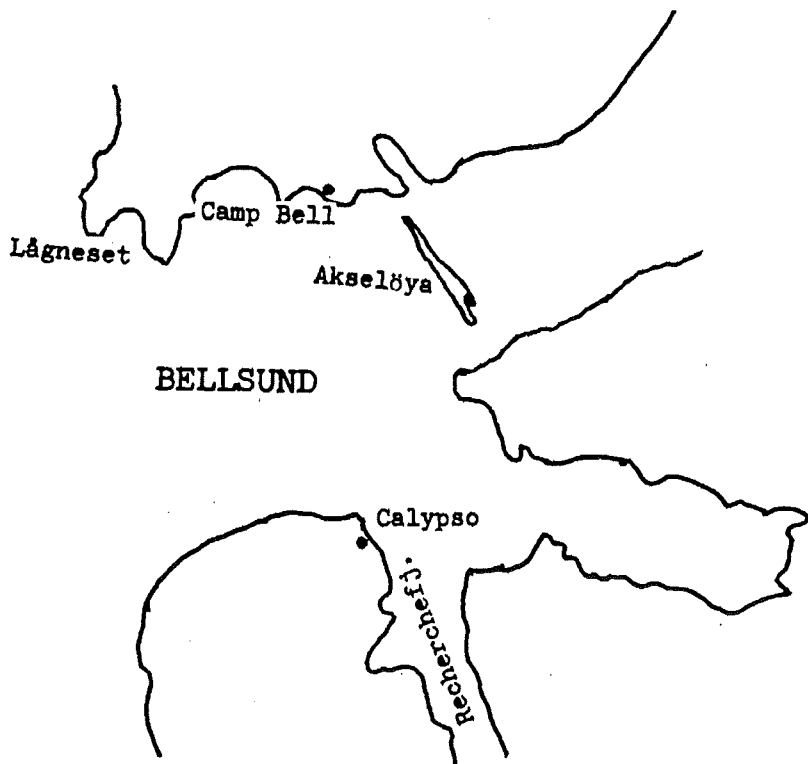
Camp Bell 1932-33

Anders Qvarnström var vaktmann på Svea-anlegget sommeren 1932. På det nedlagte gruveanlegget var det også noen svenske vitenskapsmenn som skulle overvintre i anledning Det internasjonale polarår.

Senhøstes bestemte Qvarnström seg for å dra til Camp Bell for å drive vinterfangst. Han lastet sakene sine på en slede og dro de seks milene ut til nordsiden av Bellsund. Han lovte å komme tilbake om våren.

Midtvinters fikk karene i Svea se at det kom røyk fra skorsteinen på befalsboligen som hadde vært ubebodd. Det var det huset Qvarnström residerte i da han var vaktmann. Det merkelige var at det ikke var spor i snøen enda det var flere dager siden det hadde snedd. De banket på og det svarte: "Kom inn!"

Det var Qvarnström som hadde fyrt i ovnen og fått det til å ryke av pipa. Han var meget dårlig, og han så ikke pen ut. Det ene øyet var oppsvulmet og betent. Han fortalte hva som hadde skjedd. På Camp Bell hadde han

installert seg og begynt fangsten. En natt det var ekstra kaldt hadde han ligget i køya og frosset fast til veggen og fått frostskafer i ansiktet.

Etter dette valgte han å reise tilbake til Svea, men han var ikke av den typen som uroa folk unødige for å få hjelp. Ingen hadde sett ham da han gikk inn i brakka etter å ha gått de seks milene fra Camp Bell. Han fikk varig mén av forfrysningen. Det høyre øyelokket hang ned, og han holdt hodet som oftest rakt eller litt bakover for å se bedre når han snakket med folk.

Da Wolstad og Sæterdal på sin retur i slutten av juli tok en tur innom Van Mijenfjorden traff de på folk. Om bord i hvitfiskskuta Thor var de innom Svea. Woldstad forteller:

Det ble også en tur til Sveagruva hvor den svenske vitenskapsmann dr. Lindholm oppholdt seg med sin ekspedisjon. Den muntre og joviale gamle fangstmann – svensken Qvarnstrøm – som nå fungerte som vaktmann, bidro til underholdning med historier, sang og dans. Den lille vindtørre skikkelsen syntes å ha uutømmelige kilder å øse av. Det var liv og moro med ham som ingen ungdom kunne gjøre ham etter. Den skallete 75-åringen forsikret oss med dypeste overbevisning: «Når jag kommer åt Tromsø, skall jag ha gebiss og parykk, forstås, så skall Ni nok se mangen en blomstrende sjuttonåring knæla for min gunst.»

Fangst: 6 hvitrev.

Kilde:

Moberg, A. 1960: Svalbards sønner. J.W. Eides Forlag, Bergen.

Kolstad, Wanny, 1956: Første kvinne som fangstmann på Svalbard.

Bjonahamna 1932-33

Som vanlig var August Stenersen i Bjonahamna, og denne vinteren sammen med sin sønn Reidar.

Fangst: 20 hvitrev og 3 blårev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Rosnes, G. 1933: Norsk overvintringsfangst på Svalbard 1895-1940.

Sassen 1932-33

Edvin Nøis og Schjølberg Nilsen bestemte seg for en vinter til, men nå ble også Johan Nilsen med: Tre brødre på Fredheim den vinteren. Terrenget var det sammen som året før.

Hilmar Nøis som lå i Wijdefjorden kom sammen med sin fangstkamerat Hans Sæterdal til Sassen i mai. Hilmar ville at Edvin og han skulle dra nordover slik at de kunne drive sommerfangst sammen. Edvin slo til (se Roosneset 1932-33).

Fangst: 40 hvite og 10 blårev og ca. 50 snadd.

Kilde:

Nøis, Edvin: pers. med.

Ny-Ålesund 1932-33

Igjen lå Peder Aam som vaktmann i Ny-Ålesund, og sammen med seg denne vinteren hadde han Albert Solvik. De satte opp feller hele veien rundt Brøggerhalvøya til Engelskbukta. Solvik røktet feltet fra London langs østsiden av Kongsfjorden og Krossfjorden. Det var lite rype om høsten.

Etter hva en kan slutte av dagboken var de lite aktive på den mørkeste tiden.

Fangst: 34 hvite- og 5 blårev. (Bjørnnes oppgir at de hadde 65 rev).

Kilder:

Aam, Peder: Dagbok 1932-33. Norsk Polarinstitut.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1933-34. Norsk Polarinstitut.

Ebeltolfthamna 1932-33

Etter å ha tilbrakt våren og sommeren sammen med «Siff» i sitt sommerhus på Brandalspynten bestemte Oxaas seg, på tross av et elendig resultat der vinteren før, for igjen å vintre i Ebeltolfthamna.

Senhøstes, da han var ute for å se etter fellene, var han utsatt for et uhell som gjorde at vinterfangsten igjen nærmest ble en bomtur. Han forteller:

Det var i november, og «Siff» og jeg skulle passere en fjellovergang. Berget var hengebratt og temmelig glatt. Best som det var gled jeg. Bena ble formelig slått unna meg, og jeg trillet nedover fjellsiden. Alt svartnet for meg og så husker jeg ikke mer. Da jeg noen timer senere kom til meg selv igjen, stod «Siff» og slikket blodet av ansiktet mitt. Jeg kjente etter om noe var brukket, men heldigvis lot det til at alle lemmer var hele. Men jeg var fullstendig mørbanket, og det var med nød og neppe jeg greide å komme meg på beina. Turen hjem ble lang og smertefull og jeg måtte krype til køys så snart jeg nådde fram til hytta. Hele kroppen verket og jeg var støl og lemster over det hele. Jeg kreket meg så vidt opp av køyen neste morgen for å koke litt mat.

Først utpå nyåret var jeg blitt såpass bra at jeg kunne gå noen korte turer. For «Siff» var det en lei tid. Den forstod så godt at alt ikke var som det skulle. Den kom stadig bort til køyen min og la haken opp på køyekanten, og slik kunne den stå i timevis og bare se på meg. De store brune øynene så uendelig triste ut. Men for en trøst det var for meg å ha denne hunden i disse lange ukene, da jeg mang en gang var nær ved å miste motet. Det er slett ikke så greit.

I slutten av april kom Aam og Solvik, som lå i Ny-Ålesund, roende til Ebeltoffhamna. De var på vei inn Krossfjorden for å se etter noen feller. Oxaas bestemte seg for å slutte av fangsten og alle tre skulle ro sammen tilbake til Ny-Ålesund etter at fellene var ettersett. De skulle møtes på Kapp Guisnez. Men det ble til at Oxaas rodde først mot Ny-Ålesund. Der satte han seg fast i isen, og han forteller:

Jeg rodde og staket meg fram der hvor isen så mest åpen ut, men til slutt satt jeg bommende fast. Heldigvis fikk jeg trukket båten opp på et ganske jevnt og flatt isflak, så den ikke risikerte å få slått inn sidebordene på grunn av bevegelsene i isen. Da fikk jeg øye på Åm og Solvik som kom seilende etter meg. De var omtrent 150 meter borte, men der ble de sittende fast. Isen var slik at man verken kunne gå på den eller forsere den ved hjelp av båt. Jeg ropte over til dem at de fikk prøve å manøvrere seg frem til meg. Det skulle vel alltid ble en råd når vi var tre om saken. Jeg hadde jo både mat, primus og klær. De lot båten være igjen og prøvde seg forsiktig fram. Mellom isflakene lå det nysis som var for tynn til å bære en mann. Følgen var at Solvik falt uti et par ganger. Heldigvis hadde de bundet et tau mellom seg, så Åm fikk halt ham opp igjen. Endelig nådde de fram til meg på flaket, hvor Solvik skiftet på seg tørre klær. Jeg hadde fått fyr på primusen og helte i ham glovarm kaffe.

Ved å tømme båten til Oxaas og dra den med seg klarte de å ta seg fram mellom og over isen til land. Dagen etter var forholdene bedre og de klarte å redde båten og alt utstyret i land.

Oxaas håpet nå at han skulle ta igjen noe ved å drive egg- og dunfangst. I begynnelsen av juli rodde han mot Forlandsøyene. Is og vind gjorde at han måtte slite seg tilbake igjen til Ny-Ålesund. Litt flaks hadde han da han allikevel fikk skyss med en kullbåt til Forlandsøyene. Der fikk han plukke dun og egg noen dager i fred og ro til han fikk konkurranse av mannskapet på et dampskip. De plukket det reint. Han ble med den båten inn til Grøn-fjorden. Herfra fikk han frakt hjem til Tromsø med *Aksla* som hadde vært på bottlenose-fangst, men ikke fått noen. Så det var god plass om bord.

Fangst: 3 hvite- og 2 blårev, 1 storkobbe og 9 snadd. Dun og egg er ikke oppgitt.

Kilder:

Oxaas, Arthur, 1955: Svalbard var min verden.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Tromsø: 3.07.1933.

Bjørnhamna 1932-33

Den 13. september var Alfred Johansen og Sverre Hansen igjen i Bjørnhamna for å begynne på en ny vinter. Etter å ha losset i Bjørnhamna gikk de til Biskayerhuken med Sven Olsson.

I Magdalenefjorden i bukta på innsiden av Gravnesodden var det drevet i land en 7-8 meter lang hval. Den lå halvt nedgravd i sanda og luktet "død og djævel". Før de satte *Liv* på land i Bjørnhamna var de en tur der og skar

Bertine Bertheussen og Bertine Hansen (senere Johansen) i Bjørnhamna 1932.

kjøtt av hvalen. Dette kjøttet la de ut på flere steder i terrenget for å lokke revene til.

Den 5. oktober hadde de skøyten *Liv* på land. Vinteren gikk sin vante gang. Alfred røkte den sørlige delen av terrenget, og Sverre den nordlige og brukte mest bistasjonen ved Sverdrupfjellet. Det meste av vinteren kunne de ro til bistasjonene avbrutt av perioder hvor det var sørpe. Den 24. april skjøt Alfred en kvalross i Magdalenefjorden.

Den 13. mai fikk de *Liv* på vannet og straks var de i gang med sommerfangsten. På veien til Ny-Ålesund den 27. mai skjøt de en kvithval og fisket en håkjerring i Magdalenefjorden. Vel tilbake i Bjørnhamna igjen fikk de besøk av Berntine Hansen som hadde rustet ut Alfred siden 1925. Hun hadde også med seg sin sønn Barleif (9 år) og søsterdatteren Berntine Bertheussen (30 år). De var kommet opp med *Aksla* som skulle drive kvithvalfangst i Bellsund.

Etter noen dager seilte *Liv* igjen ut på småfangst og de tre ble igjen i hytta. De hadde også bestemt seg for å drive fangst. Med en båt rodde de rundt til de nærmeste småøyene og plukket dun og egg. På turene skjøt de kobbe og snadd. Ofte kom de fullastet tilbake med rekved. De to overvintrerne satte stor pris på det. Etter vel en måned reiste de og tok med seg all fangsten for å selge den i Tromsø. Berntine Hansen tok seg av det.

Fangst: 66 rev, 6-8 kobber, 15-20 snadd, 10 sekker dun, 400-500 egg, 1 kvalross og 1 hvitfisk.

Kilder:

Johansen, Alfred; Dagbok 1932-33. Norsk Polarinstitut.

Hårstad, Barleif; pers. med.

Bjørnnes, Georg; Dagbok 1933-34. Norsk Polarinstitut.

Biskayerhuken 1932-33

Høsten 1932 flyttet Sven Olsson hjem til sin hytte på Biskayerhuken og lå der alene denne vinteren.

Fangst: 15 hvitrev, 1 bjørn. Annen fangst ikke oppgitt.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Roosneset 1932-33

Igjen var Hilmar Nøis og Hans Sæterdal på Roosneset for en ny vinter. De brukte samme feltet som året før. De fikk frakt fra Longyearbyen til Roosneset med *Liv* til Alfred Johansen. Om bord i *Liv* var Sven Olsson kokk og Sverre Hansen skipper og motormann. Da Johansen ikke var med på denne turen måtte Hansen avgjøre prisen alene. Han forteller:

Jeg visste at Nøis hadde hatt en dårlig vinter og at han nå hadde skrappt sammen alt han eide til nytt utstyr, så jeg sa kr. 100 for turen.

Vi losset Hilmar, Hans, proviant og utstyr, og alt var såre godt. Da gikk Hilmar en tur og Hans kom over meg og sa at de kunne dessverre ikke betale før til våren. De hadde ingen penger. Jeg var litt misfornøyd for jeg mente at de kunne sagt dette før, men jeg viste de ville betale, og dessuten var både Hilmar og Hans store kraftige karer, mens jeg var meget lettere bygd.

I slutten av april slo de fellene ned og tok hundene og dro til Sassen. Da de kom frem til Sassen foreslo Hilmar for sin bror Edvin at de to kunne dra nordover igjen for å drive sommerfangst. Edvin slo til.

De startet fra Fredheim i midten av mai, 8 dager forsinket fordi en tisper skulle valpe. Valpene tok de i en kasse, og tisper løp løs. Første etappe var lang. De kom helt inn til hytta i Ebbadalen før de la seg til for natten. På veien hadde de stoppet flere ganger for å gi valpene mat. Det gikk greit. De la en sekk på snøen og valpene på den. På de to neste etappene kom de frem til Krosspynten. Her gravde de frem en båt som de tok med på sleden. Den var tung. Etter to dager var de ved Villa Rave, og her var det åpent vann. De lastet utstyret og hundene i båten og rodde til Gråhuken og nådde den 7 dager etter at de dro fra Sassen.

På Gråhuken fanget de noe mens de ventet på at isen skulle gå opp så de kunne komme over til hytta på Reinsdyrflya. Her jaktet de på snadd og kobbe til ut i juli, da de reiste rundt på øyene i Liefdefjorden og samlet dun.

Den 15. august sluttet de og begynte å ro til Longyearbyen. De rodde en trerumsbåt med fangstbåten på slep. I den hadde de hundene og annet som hundene ikke kunne ødelegge. Skinna av snadd og kobbe ble saltet i tønner og lagt igjen. Roturen ble lang og slitsom, men de kom vel frem til Longyearbyen.

Vinterfangst: 78 hvit- og 14 blårev.

Sommerfangst: 15 kobber, 100 snadd og ca. 200 kg dun.

Kilder:

Nøis, Edvin: pers. med.

Hansen, Sverre: pers. med.

Hoel, Adolf: Dagbok 1936. Norsk Polarinstitut.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Gåshamna, Hornsund syd 1933-34

Schønning Hansen lå dette året alene i Gåshamna. Han kjente jo terrenget godt fra året før, men han brukte bare Camp Erna som bistasjon.

Fangst: 10 hvite- og 1 blårev, 1 bjørn og 7 snadd.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Hyttevika, Hornsund 1933-34

Det ble ikke lang tid i Tromsø for Anders Sæterdal og Wanny Woldstad. De hadde begge allerede bestemt seg for en ny vinter. De brukte dagene til å komplettere utrustningen. Ny motor måtte de ha, for den gamle var ubrukelig. Nytt av året var at Wanny denne vinteren ville ha med seg sine to sønner, Bjørvik (17) og Alf (16) Jacobsen. Sammen med flere andre overvintreere ble de satt opp i slutten av juli av *D/S Aksla*.

Hytta i Hyttevika var beregnet på to, så når de nå var fire ble det trangt. Da det bare var to køyer, lå Bjørvik og Alf på gulvet i hver sin sovepose av reinskinn. Og på det kaldeste hadde de hundene liggende rundt seg.

Det ble et dårlig isår og ordentlig drivis fikk de ikke før i mai. Det ble derfor svært lite bjørn den vinteren.

I april var det en del kalvis og fjordis i fjorden. Den 16. april, da Sæterdal og Wanny var en tur på bistasjonen i Isbjørnhamna, var det dannet seg noen råker i isen der. Da de manglet ferskt kjøtt og spekk til åter, bestemte de seg for å sette robåten på vannet for å jakte på kobbe. De skjøt en kobbe. Mens de holdt på å flå og partere den tettete isen til. De så faren for å bli sittende fast i isen og rodde alt de kunne for å komme tilbake til Isbjørnhamna. Om ikke lenge var sørpa de rodde i så tykk at de ikke kom av flekken. Pålandsvind og strøm satte alt sammen til en meter tykk grøt og det begynte å skru. For å berge seg måtte de lette båten. Hele fangsten ble lempet over bord, bare en liten bit kjøtt tok de sjansen på å la være igjen. Båten sto nå 20 meter fra en storis som lå på grunn, og dit måtte de forsøke å komme for ikke å bli skrudd ned. Wanny forteller om dette:

Sæterdal spurte om jeg som var den letteste av oss, torde gjøre et forsøk på å skaffe forbindelse med storisen ved å dra meg på knær og hender på årene bortover sørpen? Det var ikke hyggelig å tenke på brådyppet under grøten, det kunne vært slemt nok med åpnet isvann å plaske i, men å kave i grøt! Det var ikke stunder til å spekulere, jeg nikket bare. Kameraten la to årer utenbords slo et tau omkring meg, og jeg krøp forsiktig utpå . . . Jeg holdt pusten og krøp fremover, mens jeg dro årene med for hver tak. Det tok vel ikke så lang stunden før jeg fikk tak i iskanten; men svetten rant nedover ansiktet.

Så var det Sæterdal som måtte ta seg fram til storisen på samme måte. Deretter måtte de dra båten over storisen som var høy som et hus. Der var det en råk på hundre meter å ro i før de måtte dra båten over isen innover mot land. Flere ganger var de nede i sørpa til oppunder armene. Det tok syv timer før de nådde til hytta og kunne steke en bit av kobbekjøttet som de hadde igjen fra den turen.

Etter mørketiden var Bjørvik og Alf ofte med hundespennet og røktet fellene inn til den innerste bistasjonen. På hver tur fikk de av moren en boks sukret melk. Det første de gjorde da de kom til bistasjonen, fortalte Bjørvik meg, var å dele den boksen. Bjørvik elsket søte saker.

De ble hentet av *Lyngen*.

Fangst: 4 bjørn, 20 kvitrev, en del kobbe og snadd og dun.

Kilder:

Woldstad, Wanny, 1956: Første kvinne som fangstmann på Svalbard.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Tromsø, 10. juli, 1934.

Jacobsen, Bjørvik, pers. med.

Calypso 1933-34

Ole Iver Blomli reiste fra Tromsø om bord i hvitfiskskuta *Aksla* til sin stasjon i Calypso-Bay. Denne vinteren hadde han som fangstkamerat en ny mann, Kirsten Haug.

Fangst: Ingen opplysninger.

Kilde:

Rossnes, G. 1993: Norsk overvintringsfangst på Svalbard 1895-1940.

Camp Bell 1933-34

Etter et friår i Tromsø hvor Ewald Schmutzler hadde brukt tiden på sin Ilse Grau og forlovet seg, startet han sommeren 1933 på sin tiende overvint-ring. Denne gangen med hovedstasjon på Camp Bell. Fangstfeltet var nord-siden av Bellsund.

Fangst: 12 hvitrev.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Bjonahamna (Tempelfjellet) 1933-34

August Stenersen hadde, som Sven Olsson på Biskayerhuken, gjort hytta og fangstfeltet sitt til et hjem. Han var selvfølgelig i Bjonahamna om høsten. Men denne vinteren hadde han med sine to sønner Arne og Sigmund.

De to sønnene sluttet av fangsten meget tidlig, for da sysselmannsfullmektig Helge Ingstad besøkte Bjonahamna i slutten av mars, var August alene.

Ingstad forteller at August var spesialist på snaddejakt, og den er det mye av i Sassenfjorden. August fortalte til Ingstad at «Snadden er fin å ete, den, unntagen «terpentsnadden» da, den smaker som faen».

Det er noe overvintrerne har erfart at enkelte snadder kan lukte stramt av terpentin. Stenersen mente at det er snadd som lever på grunt vann og eter mest marflu.

Fangst: Karl Bengtsen oppgir at de hadde fått 46 rev. Annet er ikke oppgitt.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Ingstad, Helge: 1948: Landet med de kalde kyster.

Sassen, Fredheim 1933-34

Sommeren 1933 reiste Johann Nilsen ned til fastlandet, men Edvin Nøis og Schjølberg Nilsen fortsatte å fange på det samme feltet som året før. De brukte bare vanlige feller og noen svanehalssakser. Edvin poengterte at gift brukte de ikke.

I april fikk de besøk av sysselmannfullmektig Helge Ingstad som reiste rundt og besøkte de fleste fangstmenn den vinteren. Schjølberg ble med ham som kjentmann og hjelper.

Fangst: 40 hvite- og 12 blårev og ca. 60 snadd.

Kilde:

Nilsen, Schjølberg: pers. med.

Kapp Wijk 1933-34

Etter den uheldige vinteren med det elendige resultatet i Ebeltofthamna besluttet Arthur Oxaas å prøve noe nytt. Han skriver i boken sin:

Kommende vinter ville jeg ikke bo i Ebeltofthamna. Denne sesongen skulle jeg prøve fangstlykken i Dicksonbukta. Og noen Tromsø-tur ble det ikke tid til denne sommeren. Jeg hadde fra tidligere år to fangsthytter i terrenget omkring Dicksonbukta og Kapp Thordsen, og som hovedstasjon hadde jeg tenkt å bruke det gamle torvsjået som stod der inne. Alle tre hyttene var i dårlig forfatning, så jeg fikk et svare strev med å sette dem i stand. De måtte blant annet beslås med papp både utvendig og innvendig, for det gamle papplaget var for lengst blåst i filler. Jeg satte inn en ny komfyr i torvsjået og malte vegger og tak i stuen, så det ble rent som et vanlig beboelseshus.

Da han ikke hadde vært nede på fastlandet hadde han ikke fått med seg den vanlige årgangen av gamle aviser, så han leste i bibelen og han forteller:

Nå hadde jeg ikke annet enn en gammel bibel. Den bar jeg med meg på fangstturene når jeg skulle overnatte i småhyttene og den kortet mang en lang time for meg når jeg ble liggende værfast. Jeg syntes for øvrig Bibelen er noe av det mest interessante man kan lese.

I april fikk han besøk av Helge Ingstad. Ingstad kom nordfra etter å ha besøkt fangerne som lå der. På veien hadde han fått høre av dem at det muligens var noe galt med Oxaas fordi han ikke hadde hentet smøret sitt til overvintringen som han hadde glemt igjen i Longyearbyen. Noen hadde lagt det inn i en av hyttene, men Oxaas hadde ikke hentet det.

Etter mye strev kom Ingstad frem til Kapp Wijk og fant alt i orden. Oxaas hadde fremdeles noe smør igjen, og han sier til Ingstad:

Åjo æ e da fullt levvanes, man daue no ikje så fort når man føst e blidd gammel. Fangsten? 28 kvite og 2 blåe, men nokken utav dem va styggelig lørvat. Men det bli no te drammen og brødbiten og da skal ikje æ klage.

Oxaas sluttet av fangsten i mai, og den 18. mai, da han kom til Longyearbyen gikk han rett om bord på kullbåten *Inger Fire* som skulle gå til Tromsø.

Fangst: 28 hvite- og 9 blårev.

Kilder:

Oxaas, Arthur 1955: Svalbard var min verden.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Alkhornet 1933-34

Olaf Lian sammen med estlenderen Alexander Jürgens overvintret her.

Fangst:

11 hvite- og 5 blårev.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Forlandet 1933-34

Ombord i *Aksla*, den gamle utrangerte trebåten med innsatt 75 HK dampmaskin, var også de nygifte Borghild og Hans Sæterdal. De skulle til Forlandet. Da de kom til Longyearbyen fikk de høre at to karer der gjorde seg klar til å reise nettopp til det feltet hvor det nå ikke hadde vært fanget på tre år. De to var, som andre overvintreere kalte dem, tyvfangere. Det var fangere som tok i bruk hytter som de ikke eide eller leide. Sæterdal fikk orden på saken, da han hadde tillatelsen fra eierne i lomma.

De to ble i fint vær satt i land på Dawespynten og tok dette huset til Scottish Sp. Syndicate til hovedstasjon. Bjørnnes som var med karakteriserte stedet som det styggeste og utrivelige han hadde sett, og huset hvor de to skulle feire sine hvetebrødsdager var også det styggeste og mest primitive han hadde sett.

Det er litt av hvert en må oppleve når en velger å være fangstkvinne. De hadde med to hunder.

Fangst: 40 rev.

Kilder:

Bjørnes, Georg: Dagbok 1933-34. Norsk Polarinstitut.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.
Moberg, A., 1960: Svalbards sønner.

Ny-Ålesund 1933-34

Dette året lå Albert Solvik og Gevald Nesset som vaktmenn for gruveselskapet. De var ivrige fangere.

Fangst: 35 hvite- og 2 blårev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Bjørnhamna 1933-34

Alfred Johansen og Sverre Hansen hadde en meget god vinter, og var fornøyde med fangsten. Det første de gjorde om våren var å sette *Liv* på vannet og gå til Longyearbyen.

Berntine Hansen, som hadde rustet ut Alfred i alle år, var allerede i Longyearbyen. Hun var kommet opp med kullbåt. Med seg hadde hun Arnold Knutsen og sin sønn Barleif. Med *Liv* ble de alle straks satt opp til Bjørnhamna og de begynte med sommerfangsten. Men oppholdet ble kort denne sommeren. Alfred, Berntine og Barleif reiste med kullbåt til Tromsø. Her giftet Berntine og Alfred seg. De nygifte unte seg en bryllupsreise til Trondheim med Hurtigruta. Barleif var med. Men ved første leilighet reiste Alfred nordover igjen. Han ville overvintre.

Sverre Hansen ble etter Alfred reiste, skipper og maskinist på *Liv*, og på Biskayerhuken kom Sven Olsson på som kokk. De tok turer ned til Longyearbyen og gikk rundt i fjordene med studenter og andre interesserte. Det ble så mye overskudd av dette at de hadde til olje og proviant.

Da Alfred kom opp igjen, fortsatte de sommerfangsten etter snadd og kobbe. Sent i september sluttet de av og fikk satt *Liv* på land. Sverre Hansen solgte nå sin part i *Liv* til Alfred, fordi han ikke kom overens med Alfreds forretningspartner i Tromsø.

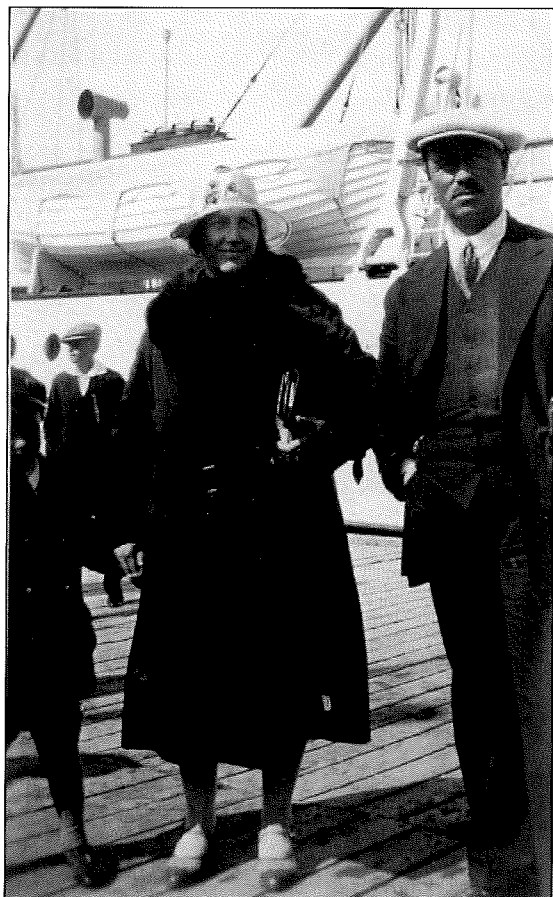
Fangst: ca. 70 rev, en del snadd og kobbe, 10 sekker dun og ca. 500 egg.

Kilder:

Johansen, Alfred:: Dagbok 1933-34.

Hårstad, Barleif: pers. med.

Hansen, Sverre: pers. med.

Brudeparet Bertine og Alfred Johansen i Trondheim 1933.

Biskayerhuken 1933-34

Her overvintret Sven Olsson alene som året før. På det kaldeste på vinteren, 13. mars, kom Sverre Hansen fra Bjørnhamna på et uventet besøk. Sven satte stor pris på det.

I juni ble Sven Olsson hentet av Sverre Hansen fra Bjørnhamna. Som fortalt foran, fartet de rundt med *Liv* og drev sommerfangst og fraktet turister. I august, da de var en tur i Longyearbyen, fortøyde de ved siden av *Quest* som hadde den svensknorske vitenskapelige ekspedisjonen om bord. Svenskene ble invitert om bord i *Liv*. Sven ordnet som vanlig med bevertning og åpnet med følgende ord:

Sitt, før fanken, ska ni få kaffe och en dram. Vart tog flakan vägen? Ja, nu ska ni icke tro at jag super. För det gör jag bare så här i augusti innen jag ska norr ut igjen. Aldrig en droppe på jobbet, inte en droppe, det kan ni slå er i backen på.

Nettopp dette var Sven kjent for. Han unte seg selv lite, og bare et par dager hver sommer i Longyearbyen slapp han seg løs og tok en fest.

Fangst: 17 hvitrev og 4 blårev. Sommerfangsten ikke oppgitt.

Kilder:

Goldberg, Fred 2002: Den legendariske fangstmannen "Stockholm-Sven". Svalbardposten nr. 50

Hansen, Sverre: pers. med.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Austfjordneset 1933-34

Den lille dampbåten *Aksla* reiste i midten av juli fra Tromsø med seks overvintreere om bord. En av dem var Georg Bjørnnes som skulle til sitt felt i Wijdefjorden. Han betalte bare kr. 200 for frakten. Den billigste frakten han noen gang hadde hatt.

Etter å ha satt i land de andre, losset Bjørnnes i land materialer til en ny hytte mellom Nord- og Midtbreen i Wijdefjorden. Dagen etter, den 29. juli, losset Bjørnnes alt i land på Austfjordneset.

Med den nye hytta han bygde og de han reparerte hadde han seks bistasjoner. To av dem innover i Austfjorden. Mens han holdt på med å gjøre alt vinterklart, kom han i kontakt med flere karer i Oxfordekspedisjonen. De hjalp hverandre, og blant annet fikk Bjørnnes to båter av dem som de hadde ved leiren sin innerst i Austfjorden. Disse måtte engelskmennene legge igjen da de skulle slutte av og gå over fjellene til Isfjorden. Den ene båten var en god fangstbåt. Den andre var ikke så god. Bjørnnes forteller om roturen med den til Austfjordneset:

Efter nogen timers hvil leverte jeg posten og tok en hjertelig avskjed med engelskmennene og rodde utover til Austfjordnes med den dårligste båten . . . Jeg kom hjem efter 5 timers rotørn gjennomvåt til skinnet. Baaten var saa skrøpelig at jeg hele tiden måtte sitte paa babordside for å holde en aapen revne som gikk paa langs efter styrbordside over vannet . . . Efter hjemkomsten berget jeg paa land alt løsøre av båten, og med et spark i stavnen lot jeg den seile sin egen sjø.

Den 13. oktober gjorde Bjørnnes en meget sjelden observasjon. I fjæra helt

inn i Austfjorden lå det et tykt lag med død marflo. Rev og måker fråtset i herligheten.

Det var godt med rype, og før mørketiden hadde han skutt over 200. Han skjøt også noen fjæreplytt for å ha til åte. Den 1. november hadde han satt opp alle sine 273 feller og to sakser. Selvskudd etter bjørn hadde han ikke. Feltet hans var 90 km langt.

Bjørnnes var nå en erfaren overvintrer og det er interessant å lese om hvorledes han opplevde mørketiden i sin ensomhet: Den 25. november står det i dagboken:

Jeg forsøker at slaa den uendelige langsomt sneglende tid i hjel paa bedste maate, jeg forsøker at sove mest mulig, men klarer med min bedste vilje ikke mer enn 12 timer av døgnet. Saa er det da at hugge ved, koke mat, bake, vaske klær og lese. Jeg er heldigvis godt forsynt med læsestoff. Stundom kan jeg staa lange stunner ute og lytte til havets brøler, eller betrakte stjernehimmelen, melkeveien og det alltid skiftende nordlys Jeg skulle ha gitt meget for nye aviser eller nyheter fra verden, eller for en jeg kunne snakke med. Men jeg har dessverre ikke engang en radio at lytte til.

Helt isolert var han ikke. Om høsten hadde han kontakt med Ritter på Krosspynten, og etter mørketiden med de to på Bangenhuk. I april overrasket Ingstad med et besøk. Med Ingstad fulgte Schjølberg Nøis som hjelper. Bjørnnes forteller dem om et bjørnebesøk han hadde:

Dokker ska tru æ va godt førbanna på en bjørnjævel her i vår. Her kjæm æ te bistasjonen og vessta a ingenting, og så har bjørnlarven slådd inn dørra og gådd beint inn. Og der heiv han ut alt så fanntest i hytta – tømte ho heilt. Denti æ kom da låg heile invensjonen drefsa omkring i snyen. Mæn trur du ikke lampa ho sto der i en skavvel, rætt opp og ned med glass og althop. Det såg pinade ut akkurat så bjørnen hadde borre ho førrsekti ut og planta ho i snyskavvelen.

Mæn den bjørnen så jeg jakta havhæst, han sko du ha sedd, det va en arti salvar. Æ kjæm nordigjænna sjæra og der sett ei stor binna på brinken opunder fuglefjellet, akkurat der kor havhæsten bruka å flyge førrbi. Ho satt på ræva og likså på vakt med forlabban, og kvær gang der fór en havhæst førrbi, så klappa ho labban isamen ætte fuggelen. Og så holdte ho dæm isamen opførr nasen sin og så kjeik ho imella førr at se om ho hadde klistra en havhæst. Nokken fuglefanger de va ho no ikke, mæn trur du ho ga sæ? Nei stakkar, om igjæn og om igjæn førr kvær havhæst så fauk førrbi. Ho va væl hongri, og så tænkte ho som så at æ skal no væl en gang få klistra en uta di derrane hælvettes havhæstan.

Den 26. april sluttet Bjørnnes av fangsten. Sammen med Ritter gikk han til Longyearbyen, og de dro fangsten med seg på en kjelke. Den 2. mai var de fremme og dagen etter var Bjørnnes om bord i en kullbåt på veien til Tromsø.

Fangsten: 15 hvite- og 1 blårev, 2 kobber, 3 snadd og 252 ryper.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1933-34. Norsk Polarinstitut.

Ingstad, Helge, 1948: Landet med de kalde kyster.

Nordlys: 8.05.1934.

Krosspynten og Bangenhuk 1933-34

Herman Ritter, opprinnelig fra Østerrike, hadde deltatt i en vitenskapelig ekspedisjon på Svalbard, og da den var slutt så han muligheten til å realisere sin ønskedrøm: En overvintring på Svalbard.

I Tromsø klarte han å få arrangert overvintringen. Han ble enig om samfangst med veteranen Anders Andersen (Dobbel-Anders) og Karl Nikolaisen for en vinter i Wijdefjorden. Dobbel-Anders, som nå var 69 år, fant det best å lyve 10 år på alderen for å være sikker på å komme gjennom kontrollen i Tromsø. Nikolaisen var nybegynner.

De ble satt opp med *Aksla**. Om bord var det flere fangstfolk fra Tromsø. En av dem var Bjørnnes og han forteller om turen fra Forlandet til Ny-Ålesund:

Efter at ha tatt en hjertelig avskjed med verdens nordlige ektepar fortsatte reisen. Paa veien indover Kongsfjord fik vi en frisk kuling av sydvest med regn og høi sjø. Fartøyet slingret saa voldsomt at lossebommen, som ikke var nedfirt, plutselig slet sig løs og rev med seg vantene og et stort stykke av rækken paa babordside. Med forenede krefter lykkedes os at faa lossebommen nedhalt og surret. Men det var ogsaa paa høi tid, for masten begyndte allerede og svaie faretruende. Med reservebarduner fik vi dog støttet den av indtil vi kom til Kongsfjord.

**Aksla* forliste samme høst.

Krosspynten

Her tok Herman Ritter hovedstasjonen. Huset var i god stand og han var fornøyd. Til sin reisekamerat Arvid Moberg, som var med som passasjer sa han:

Her kommer ingen til å finne meg.

Ritter var tysk sjøkaptein og ventet at en krig ville bryte ut i Europa. Noe han ikke var tilhenger av.

Karl ble hos Ritter de første to ukene og hjalp til med å gjøre alt klart til

vinteren. Ritter skulle fange utover til Gråhuk, men fant snart ut at bare et par av de nærmeste bistasjonene var brukelige.

En dag Ritter var ute med robåten og hadde skutt en snadd, hadde han en nifs opplevelse. Idet han skulle dra snadden inn i båten gikk en stor håkjerring til angrep på snadden. I basketaket om snadden slo håkjerringa så kraftig med halen at båten holdt på å velte.

Ritter fikk ikke brukt robåten lenge, for i en storm i september ble båten blåst på sjøen. Han lette lenge etter den langs strendene i Vestfjorden, men fant den ikke. Dette uheldet med båten gjorde at han hadde svært lite kjøtt. Han kom ikke ut for å skyte snadd og fugl. Ryper er det også dårlig med på vestsiden av fjorden. Men Bjørnnes kom på besøk noen ganger og da ble det noen rypemiddager.

På sin inspeksjonsreise kom Ingstad på besøk til ham i de første dager av april. På grunn av lite is hadde Ritter ikke hatt noen kontakt med de to andre. Han ble derfor med Ingstad nordover til de to andre. Etter en besværlig reise med hundspannet opp på isplatået på østsiden av fjorden, kom de frem til de to på Bangenhuk. Grunnen til at de måtte ta veien opp på breen var at nordenfor breene Dei Tri Isfjella var det åpent vann.

På veien fortalte Ritter at de to på Bangenhuk brukte gift til fangsten. Ritter følte at han måtte si fra om dette så ikke hundene skulle komme til å spise forgiftet kjøtt, så Ingstad måtte selv dra sleden tilbake til Longyearbyen.

Ritter klarte å komme en tur ut til sine fangstkamerater på Bangenhuk på vårvinteren. Den 10. mars startet han på en skitur til Longyearbyen. Etter 15 dager kom han tilbake med post og kunne fortelle nyheter til Bjørnnes.

Den 26. april sluttet han av fangsten og gikk sammen med Bjørnnes til Longyearbyen.

Fangst på Krosspynten: 1 bjørn, 13 hvite- og 1 blårev.

Kilder:

Nikolaisen, Karl: pers. med.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1933-34. Norsk Polarinstitutt.

Ingstad, Helge 1948: Landet med de kalde kyster.

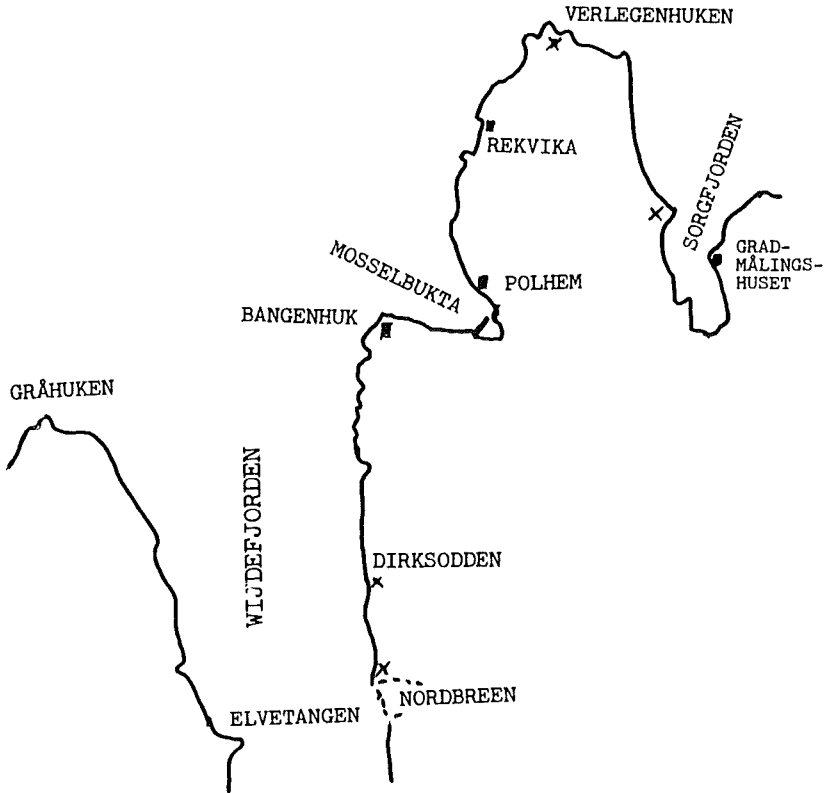
Moberg, Arvid 1960: Svalbards sønner.

Bangenhuk

Her ble Anders Andersen satt i land med alt sitt gods. Da siste båt rodde fra land sto Anders igjen på stranda som vanlig i dress, stiv snipp, hatt og vinket farvel. Snart kom Karl fra Krosspynten og de rigget seg til med i alt fem bistasjoner.

Det ble ikke noen god vinter for Anders. Hovedstasjonen på Bangenhuk var trekkfull med en gebrekkelig gammel komfyr som fortærte store mengder rekved. Anders fikk skjorbuk før jul, men Karl, selv om han var nybegynner i faget, bestemte seg for å kurere ham. Han hadde hørt at revekjøtt var god medisin. Karl tvang Anders til å spise revekjøtt, og han ble bra.

En gang langt ut på vinteren, da Karl var ute og røktet revefellene, hadde en bjørn vært på besøk på Bangenhuk. Anders inne i hytta merket ingen ting før bjørnen hadde revet ned ovnsrøret. Bjørnen stakk av før Anders fikk skutt. Da Karl kom inn i hytta satt Anders ved den gebrekk-

lige ovnen i sot og møkk og satte den i stand igjen. Da han så Karl fortalte han gledestrålende at nå var bjørnen kommet.

Ingstad kom på besøk i slutten av april. Kjøtt til hundene hans hadde de ikke, så de kuttet opp remser av et kobbeskinn og foret med det. Ved var de nesten fri for. Om morgenen tok de inn noen revefeller og fyrte med dem.

Selv om Anders gledet seg over besøk av en bjørn, ble det bare en slenger. Drivisen fikk de ikke til land før 31. mai og da var fangsten slutt.

Ingstad forteller om sitt besøk hos disse to på Bangenhuk. De to på Bangenhuk var i bra form selv om hytta ikke var av den beste sorten. Ingstad forteller:

På landsiden er den nesten helt overføyket med snø, en sjakt fører ned til døren. Jeg går inn og gleder meg til litt varme etter den bitende kulden, men begynner snart å lure på om det ikke var like bra utendørs. En frisk nordenvind kverner gjennom de gisne vegger som vender mot sjøen og ubeskyttet av skavler. Rommets ovn er en komfort, en sykkelig innretning med store sprekker og hengende underkropp. Det er et slags gammelmannsliv i den, med lange mellomrom hiver den tungt etter pusten og gulfser ut sur røyk, men sjelden blir den varmere enn at man kan sitte på platen. – Jeg kler godt på meg og slår meg til.

... Det er dessuten skrøpelig med provianten, de spiser de revene de fanger. Fangsten har vært skral, ikke mer enn ni rev.

Men disse bagateller synes ikke den sytti-årige Dobbelt-Anders å hefte seg stort ved. Muntert pratende tusler han omkring i hytten og er vel fornøyd.

Da Bjørnnes besøkte de to på Bangenhuk i april, var Anders plaget av gikt og han var fâmelt. Det kom nok av at fangsten var den dårligste som noen gang var tatt på det feltet. Nikolaisen var sprek og full av humør.

Fangst på Bangenhuk: 2 bjørn, 19 hvite- og 2 blårev.

Kilder:

Nikolaisen, Karl: pers. med.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1933-34. Norsk Polarinstitut.

Ingstad, Helge 1948: Landet med de kalde kyster.

Moberg, Arvid 1960: Svalbards sønner.

Lomfjorden 1933-34

Hartløy Hansen og Johan Laine (opprinnelig fra Finland) ble i juli 1933 satt ut til Lomfjorden av skøyta *Enigheten*. De hadde med to hunder og bra med utstyr til å sette feltet i stand. Terrenget var tidligere bygd ut, og etter

en del reparasjoner var hovedstasjonen og de fire bistasjonene som var der i god brukbar stand.

Høsten kom med mye pent og kaldt vær. Rype var det godt med og de skjøt om høsten 400 som ble brukt til mat og åte i revefellene.

De satte opp 10 selvskudd for bjørn og omkring 50 revefeller. Lomfjorden, som blant fangstfolk er kjent for å være det kaldeste stedet på Spitsbergen, frøs tidlig. Det var derfor lett å røkte terrenget rundt i fjorden. Men isbjørn ble det lite av da det var for langt ut til driviskanten i Hinlopenstretet hvor den vandret. De fikk likevel 13 bjørn, hvorav 12 på selvskuddene. Da det var mye rype holdt reven seg i terrenget, og de var fornøyd med revefangsten.

Hjemturen foretok de med den 22 fot klinkbygde fangstbåten de hadde tatt med. Turen ble meget vanskelig på grunn av mye drivis, og de brukte en måned og to dager på turen til Longyearbyen. Teknikken de brukte var å kjøre langs land idet tidevannstrømmen satte isen fra land, og så ligge og vente i le når isen satte til land igjen. På Gråhukuken tok de med Stockholm-Sven og fangsten hans. Det ble derfor svært så trangt om plassen i båten derfra og til Longyearbyen.

Fangst: 13 bjørn, 5 blå- og 40 hvitrev, 20 storkobber, en del snadd og 400 ryper.

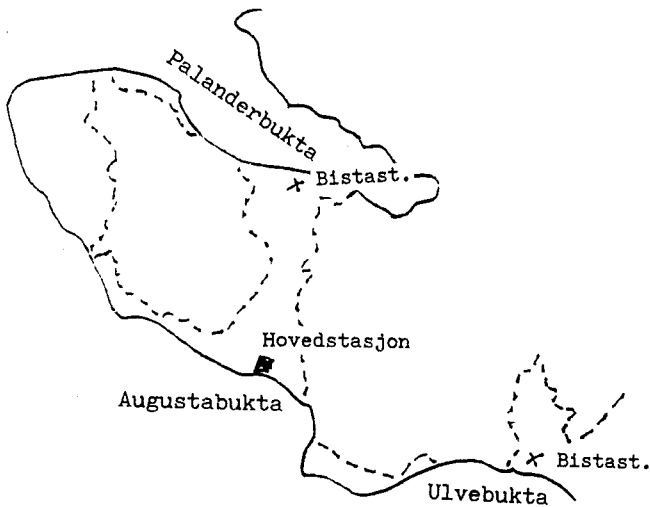
Kilde:

Hansen, Hartløw: pers. med.

Augusta Bay, Nordaustlandet 1933-34

Sommeren 1933 ble Gustav Adolf Lindquist med tilnavnet "Pusten" og Anton Einarsen, også kalt "Anton marta", satt opp til Augusta Bay i Hinlopenstretet for en overvintring. Lindquist ble kalt "Pusten" fordi han stadig blåste i leppene. Einarsen ble karakterisert som en koselig kar – en Ruditype. Gudleif Holmboe, Tromsø, hadde rustet karene ut, og satte dem opp med sin egen båt *M/K Isbjørn*. Ombord i *Isbjørn* var det også noen engelskmenn som ble satt i land for en kortere tid rundt Hinlopenstretet. Overvintrerne ble satt i land i midten av juli.

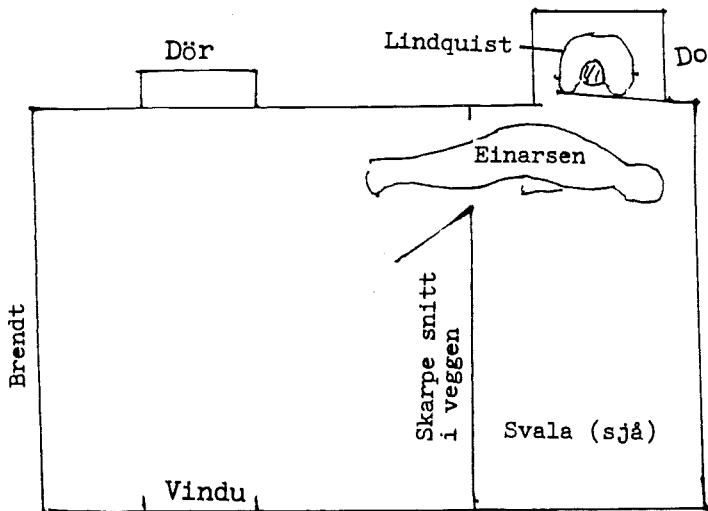
Det hadde aldri før ligget noen på overvintring i Augusta Bay så terrenget måtte bygges ut. *Isbjørn* gikk rundt med materialene til de to bistasjonene og hovedstasjonen. Den ene bistasjonen lå i Palanderbukta og den andre i Ulvebukta. Det var fort gjort å slå sammen husene, og *Isbjørn* lå utenfor

mens arbeidet ble gjort. I Ulvebukta ble bare materialene lagt på land. Lindquist var som vanlig skarp i sin tunge, men ikke noe uvanlig var det i deres måte på være på. Den siste dagen de var om bord, slo Lindquist til Einarssen, og Sigurd Dahl måtte skille dem. Pusten sa da truende til Einarssen: «Dette kommer du ikke levende fra». Da Lindquist sa så mye, var det ingen som la noe i det. Da de ble satt på land, var de så fulle at de nesten ikke kunne stå oppreist. Det var ikke mye brennevin eller annet sterkt drikke de hadde med seg i land.

Båten gikk.

Neste år gikk igjen *Isbjørn* fra Tromsø i slutten av juli måned for å ta Lindquist og Einarssen hjem, og samtidig sette opp to nye overvintre, Henry Rudi og Gunnar Knoph, til Rijpfjorden på Nordaustlandet. Dette var også et nytt terreng. Da *Isbjørn* kom til Augusta Bay, var det ikke noe liv å se. Skipper Albert Bergesen og tre-fire til gikk i land. Da de gikk opp mot hytta forstod de at det måtte være noe galt. Den vestre delen av taket hullet nedover. Det viste seg at en del av den vestre vegg hadde brent ned, slik at taket var uten støtte i den enden. Inne i hytta var det mye is. Ved åpningen var det et par tommer, men det tiltok innover. De så ingen ting der inne, så et par av karene mente de fikk reise til bistasjonen og se etter der. Men Sigurd Dahl mente de måtte se næyere etter inne i hytta. Var de dratt til bistasjonen, så måtte det vel ha blitt lagt igjen en beskjed. Skipperen gikk så inn og kom snart ut igjen, han sa ikke noe med det samme, men så fortalte han at det satt en der inne på do. De slo nå av taket på doen, og der satt

Lindquist med hodet forover og støttet hendene på setet og med is op til knærne. Han var tynt påkledd. På hodet hadde han ingen ting. På overkroppen hadde han en devoldtrøye. Buksene var trukket noe ned. På venstre handa hadde han en vått, og denne var frosset fast inne i isen. Men Einarsen så de ingen ting til. Sigurd Dahl begynte å hogge i isen med en øks han fant ved hytta. Etter et par hugg i isen kom han bort i neglen på den ene foten til Einarsen. Begge likene ble nå hogget fram. Einarsen hadde et par sår i panna som var 3-4 tommer lange, og kjeven var deformert. Det måtte ha blitt tilføyd ham et slag på venstre side, og det så ut som kjeven var brukket. Noe sår var det ikke på kjeven. Einarsen lå inne i svala på venstre side med beina inne i hytta og med ryggen mot dodøra. Da Lindquist skulle på do, hadde han ikke fått opp døra, for Einarsen lå i veien. Han hadde derfor presset døra innover den gale veien. På veggenn inn til svala var det store rifter laget av en skarp gjenstand. Disse var antagelig laget av en bit av en jernbaneskinne som de brukte til ambolt. Denne ambolten lå inne i hytta.

I dagboka som de fant i hytta, var det sist skrevet 10. januar. Da stod alt vel til. De hadde hatt mye storm og uvær. Einarsen hadde den 10. januar kommet hjem med to kvitrever. Men fangsten hadde vært dårlig. De hadde til da bare fått 6 rever (S. Dahl er ikke helt sikker på det tallet). En bjørn lå utenfor hytta uflådd. På bistasjonene var det ingen ting å se, så noen flere bjørner hadde de ikke fått. Noe spritapparat ble ikke funnet i hytta.

Likene ble tatt ut. Lindquist måtte rettes ut. De ble lagt i hver sin kiste og

gravlagt ca. 50 meter sør for hytta. Her ble det siste hvilested for disse to velkjente overvintrener. Begravelsen ble foretatt av en amerikaner om bord. Han var prest eller hadde et begravellesbyrå i Amerika. Han holdt tale på engelsk. Han var synlig rørt.

Denne hendelsen gjorde et dystert inntrykk på de to overvintrener som nå skulle ta fatt på en ny vinter i et nytt terreng.

Kilde:

Beretningen ble fortalt meg av Sigurd Dahl, Tromsø, da vi sommeren 1960 var sammen om bord i *Havella*. Dahl var mannskap om bord i *M/K Isbjørn* både 1933 og 1934.

Nordautlandet 1933-34

I 1933 var det tre år siden Karl Bengtssen kom hjem til Bergen etter sin overvintring på Forlandet. Det hadde vært en bra tur, men tiden tæret på finansene. Han gikk og ventet på lønn fra Italia for sin innsats under søket etter Nobile. Han bestemte seg for en ny vinter på fangst og kjøpte seilkutteren *Maaken*, 33 fot lang og 9 fot bred. Den var ment å ha til frakten opp til Nordautlandet hvor han igjen ville forsøke seg. Etter kjøpet av *Maaken* var det ikke mye av finansene igjen. Den 26 år gamle Alf Ellingsen lånte ham kr. 1000,- mot at han skulle bli med på fangstturen. Betalingen for lånet skulle han få når turen var oppgjort. Ved en tilfældighet traff Bengtssen den 23 år gamle Thorleif Bjertnes, og fikk lånt av ham kr. 150,- på de samme betingelsene som Ellingsen.

Maaken ble i Bergen heist om bord i kullbåten *Inger Fire* som skulle gå til Longyearbyen. *Maaken* fikk noe skade på rekkene og roret under lasting, men det ble reparert på veien nordover. Den 22. juli ble *Maaken* satt på vannet i Longyearbyen, og de lastet den med sitt utstyr. I Longyearbyen fikk Bengtssen telegram fra sin kone om at pengene fra Italia var utbetalt. Bengtssen spurte Arthur Oxaas om han ville overta hele ekspedisjonen så han kunne reise hjem til Bergen igjen. Oxaas takket bestemt nei. Bengtssen (49) kan ikke ha vært mye motivert for en ny overvintring skal en dømme etter dette.

Med den dypt lastede *Maaken* seilte de nordover med kurs for Nordautlandet. Det var to ekspedisjoner til som søkte til Nordautlandet.

Etter fire dager var de i Kings Bay. Her traff de den kjente fangstmann Georg Bjørnnes. Han var svært kritisk etter å ha sett *Maaken*, og han skriver i sin dagbok:

Med det fartøiet var nu Bengtssen atter paa tur til Lawøya eller Brendevinsbay for at overvintre. Bengtssens plan forekom mig saa dristig og saa langt hinsides all sund fornuft at den tok pusten fra mig, den har etter min mening saa smaa changser for at løpe heldig av at den burde ha vært forbudt. Det ser man bedst av hans forrige tur til Lawøya. Nu har han ikke engang en smaabaat at redde sig i, om det skulle gaa galt, men kun en liten flatbunnet jolle med plass kun til en mand.

De lå bare en dag i Kings Bay og seilte så videre nordover, men vest for Kapp Mitra kom de ut for storm. De var ganske hardt ute og snudde og søkte tilbake til Kapp Mitra. Under stormen var alt blitt kastet hulter og bulter nede i lugaren og de tok inn vann. De måtte ty til pumpene, men disse var tette og lot seg ikke reparere så de måtte øse ut vannet i poser. Etter tre dager kom de til Sørgatt (Bjørnhamna). Her ble de liggende noen dager og her utviklet det seg til virkelige vanskeligheter. De unge som aldri hadde vært på fangst før hadde fått merke Bengtssens humør flere ganger allerede. Bengtssen hadde overfor de to han hadde fått med seg kommet med harde og meningsløse utbrudd. Bjertnes skriver i sin dagbok, og det er bare fra hans bok det refereres om denne ekspedisjonen. Den 1. august:

Han forsøker å skremme oss med kjeften, men jeg for mitt vedkommende vil ikke la ham bare rase og true. Det skal i siste instans bli verst for ham selv. Hovedsakelig gikk det utover Ellingsen denne gangen siden han tok til å svare ham.

Her er utbruddet til Bengtssen:

Ja jeg skal jaggu vise dere en annen dans. Skal jeg være barnepike for dere hele vinteren også? Hva tar dere meg for? En lunde? Om det er slagsmål dere vil, så skal jeg fa'n danse meg vise dere at jeg har hatt med langt verre karer enn dere å gjøre. Hvis jeg skal gå rundt å true dere til å gjøre noe, så skal det bli med våpen i hånd, og da vil dere få en viss fart. Jeg skal fa'n ta meg vente her til vi får nordavind, vende tilbake til Kongsfjorden, og få dere hjemsendt!

Dagen etter, fremdeles i Sydgatt, var det nær blitt slagsmål på grunn av Bengtssens håpløse opptreden. Bengtssen sa han ville seile til Longyearbyen, og om kvelden 2. august heiste de seil og seilte sydover. Ellingsen hadde i grunnen ikke noe i mot å reise hjem. Men på veien sørover ble det likevel et forlik om at de ville fortsette overvintringen og snudde nordover igjen.

Bengtssen hadde hele tiden bestemt seg for Nordaustlandet. Veien dit gikk i etapper etter som vær og vind skiftet. Bengtssen hadde bestemt seg for å gå til Sorgfjorden for å ta materialer fra husene som sto der, men da

de måtte søke nødhavn i Mosselbukta tok de materialer fra husene som sto der så de slapp å gå til Sorgfjorden. Den 7. august kom de til Lågøya. Her var jo Bengtssen godt kjent etter sitt forlis med *Geisha* i 1928. Fra den nærmest ubrukelige hytta der tok de med seg den gamle og rustne ovnen. Den skulle brukes i deres hovedstasjon. Hadde de ikke funnet den så hadde de vært ille ute, for de hadde ikke noen ny.

Fra Lågøya seilte de til vestsiden av Nordaustlandet. Her hadde Bengtssen bestemt seg for å bygge ut sitt fangstfelt ved å bruke det som måtte være igjen av gamle hytter. Først kom de til Perhytta som skulle være bistasjon. Så seilte de inn Brennevinsfjorden hvor de ville ha hovedstasjonen. Hytta der var bygget i 1929. Det var bare mønet igjen. Ikke en planke i veggene, men det meste var stablet inne i hytta. Bengtssen mente dette var gjort av fangstmenn fra skuter. Bordene var brukt til bjørnekasser til frakt av bjørnunger. Her fikk de god bruk for materialene de hadde tatt med seg fra Mosselbukta. Etter fire dager hadde de hytta stort sett ferdig og kunne flytte inn. Det opplevde Bjertnes som en lettelse, og han skriver den 16. august:

Det er verken komfortabelt eller rommelig om bord i Måken. Vi ligger formelig og velter oss i skit. Sengeklærne er så skitne at det ligner ingen ting og Bengtssen, som skal holde orden og gå foran med godt eksempel, han er jaggu den mest uappetittlige gris jeg har vært sammen med. Spyttar som et svin og slenger snørret rundt seg så det er en lyst, til og med når vi spiser. Han begynte også i dag med spetakkel. Han ville gi oss proviant og så fikk vi ligge i vinter på Lavøya alene. Han er med andre ord håpløs. Vi har ennå ikke hatt en koselig stund sammen.

Senere satte de i stand bistasjonen Franklinhytta som Meyer Olsen bygget i 1923. Med hytta på Kapp Stie hadde de tre bistasjoner. I slutten av september utbedret de det krypinn som Meyer Olsen hadde bygget innerst i fjorden. Bjertnes forteller den 23. september:

Den var så lav at vi måtte krype inn, og den lå på en fjellknaus med den ene halvparten av veggen dannet av fjellet. Og sand! Fy Fa'n, vi kommer å knaske sand så lenge vi blir her. De øvrige veggene var bygget av stein, og taket var noen tjukke tømmerstokker med sand på toppen . . . Vi fyrte hele natten i en steingrue for å holde noenlunde varmt inne. Det ble ingen soving den natten. Det ble så kaldt at det var bare hutring da det trakk fra alle kanter.

Om høsten, mens de satte i stand feltet, brukte de *Maaken* til jakt. Det var særlig rein de jaktet på. Selv om reinen var fredet, hadde Bengtssen regnet med reinjakt i sin proviantliste. Den 7. september var det storm i Brennevinsfjorden og *Maaken* dro ankeret med seg og drev på land rett nord for

hovedstasjonen. I dagene som kom arbeidet de iherdig for å redde skuta. De rigget den ned og dro den oppover i fjæra ved flo sjø. Den hadde fått hard medfart for vannet inne i den steg og sank ved flo og fjære sjø. Småbåten de hadde var heller ikke av de beste. Den 9. september:

Ellingsen og jeg rodde over til der båten lå og hentet en del ting derfra. En rodde mens den andre øste vann hele veien. Det så mange ganger ut som om vi skulle få oss en dukkert, men vi slapp heldig fra det.

Det var ikke bare båten som var skrøpelig. Den 25. forteller Bjertnes om et besøk på Kamp Cold:

Vi lå og hutret og frøs i Kamp Cold, den bærer jammen navnet med rette. Det trakk og lakk fra alle kanter. Da vi la oss nedpå litt, fikk vi kuldefrysninger så vi skalv. Og det var til tross for at en av oss satt oppe hele tiden og fyrte så ovnen var rød.

Tre dager etter at *Maaken* drev på land fikk de en kuling fra nordaust, og den skyllet opp sand rundt skuta så det var uråd å få den lenger opp. Der ble den liggende for vinteren, en favn fra sjøen ved fjære sjø. I slutten av november ble isen skrudd inn fjorden og skuta ble nesten gravet ned i ismassene.

I begynnelsen av oktober var de ferdig med å sette ut revefellene, 99 i alt. Et par uker senere begynte de fangsten.

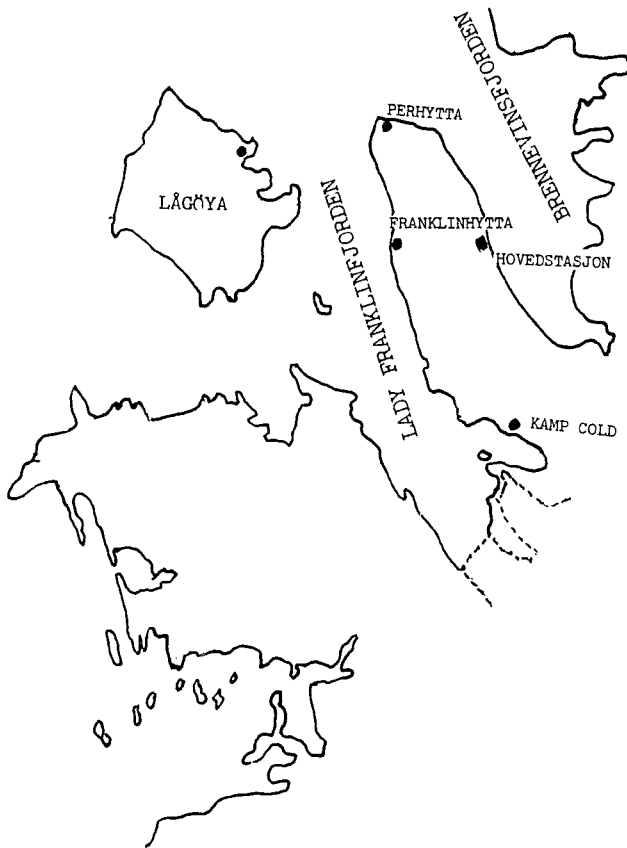
Forholdet mellom de to unge og Bengtssen var langt fra det beste. Men enkelte ganger glimtet han til og var hyggelig og fortalte historier. Den 13. oktober:

Han ligger her og forteller fra den gangen han var ute og seilte. Man kan le seg kvekk av ham, og selv ligger han der og knegger med. Han liker visst å friske opp gamle minner.

Men som oftest klaget han på alt mulig og brukte kjeft. Den 1. november kom Bjertnes til hovedstasjonen, og Ellingsen fortalte ham da:

Bengtssen hadde vært dårlig siden jeg reiste. Ellingsen kunne fortelle at han hadde vært som vanlig: både vrang og jævlig og sverget på at han skulle skyte den ene så vel som den andre. Det er vel oss det, tenker jeg. Men Ellingsen tok det kaldt. Vi skvetter ikke lenger for ham nu, så han har ikke den fornøyelsen å se oss hoppe for ham.

Førjuls vinteren ble en trøstesløs tid. Feltet de røktet var nord og syd for hovedstasjonen og Franklinhytta. Dag etter dag var det å finne tomme

Hovedstasjonen var bygd av Bengtssen våren 1929. Den ble reparert og utvidet. De brukte tre bistasjoner: Perhytta, som også var bygd av Bengtssen våren 1929. Franklinhytta ble bygd på restene av hytta Johannesburg, som Meyer Olsens ekspedisjon bygget i 1923. Mellom Franklinhytta og hovedstasjonen er det et lavt pass som det tar en og en halv time å gå over når det er bra forhold.

Den siste bistasjonen, Kamp Cold, var en trekkfull steingamme som var bygd av Meyer Olsen i 1923. Den ble lite brukt. Hytta på Lågøya ble bare besøkt en gang. Båten drev på land et stykke syd for hovedstasjonen.

Plasseringen av hyttene på kartet er etter dagboken til Bjertnes og opplysninger fra tidligere ekspedisjoner. Dette stemmer ikke med kartskissen i den engelske utgaven av dagboken. Der må plasseringen av hyttene være tilfeldig.

Bengtssen beregnet hovedstasjonen til å ligge på $81^{\circ}18'N$, men det må være 4-5 minutter for langt nord.

Mørketiden varer fra 20. oktober til 25. februar. Midnattsolen fra 10. april til 28. august.

feller og ikke spor å se av rev, ikke bjørn heller. Hele fangsten før nyttår ble to hvitrever.

Samværet med Bengtssen var – ja rett ut jævlig – som Bjertnes karakteriserte det. Bengtssen kranglet støtt og lot sitt dårlige humør gå ut over de to andre. Mest gikk det utover Bjertnes, og noen ganger forsøkte Bengtssen å få Ellingsen over på sin side. Den 7. november står det i dagboken:

Gamlingen hadde en turing i morges igjen;

«Jeg har ikke fått ett øyeblikks søvn! Du din tulling som ligger og røyker hele natten. Og ikke nok med det, så sparker du meg i beina også! Fa'n til frekk fyr! Er det virkelig nødvendig å forstyrre en god manns søvn?»

La han bare klemme på, jeg gir meg fa'n opp i ham. Alltid er det min skyld. Jeg hadde meg en røyk i 10-tiden, men han får det til at det var hele natten.

Men av og til glimtet Bengtssen til, 13. november:

Bengtssen har i den senere tid vært så fiseblid. Jeg tror det er delvis på grunn av at han selv tåler ikke mer av det helvete han har skapt her.

Samme dag hendte det et uhell:

Idet jeg skulle trekke ut en seiltråd som hang under klærne, hang den seg opp i kolben til Bengtssens rifle. Jeg forsøkte å gripe den, men den ramlet ned og veltet lampen og knuste den i gulvet så parafinen fløt overalt. Veiken brente like godt på gulvet, så det kunne ha tatt fyr i hele kåken. Jammen fikk jeg høre det også! Bengtssen ble helt fra seg, så fa'n var løs. Han insisterte på at vi kunne ha mistet både liv og lemmer. En ny lampeholder ble laget i en viss fart.

Den 14. november var sørpen frosset så langt de kunne se i mørket. Bjertnes hadde røktet feltet ved Franklinhytta. Da han kom hjem til hovedstasjonen var de to andre også der. Det står i dagboken:

Bengtssen er og blir en helvetes fyr, han har sånne stikkpiller man vanskelig kan fordøye. «Tre feller som fanken ikke fungerer. Ubrukelige, akkurat som dere. Verre fangstmenn har jeg aldri sett! Fullstendig udugelige!»

Og så videre, og så videre holder han på. Så nå skal vi få skylden for at ikke reven biter på. Han er fullstendig galen, og slik er det dag ut og dag inn. Jeg er for min part lei, ja mer enn lei av hele skitten. Lei av den fordømte fyren og kjerringpratet hans. Andre folk er bare pøbler og lassaroner, men ham selv er en gentleman.

Etter hva det framgår av dagboken til Bjertnes så går Bengtssen inn for å lage bråk om alt. Den 15. november:

Her for leden var det -20°C ute, og han gikk og hutret og frøs inne med $+20^{\circ}\text{C}$. Ellingsen måtte fyre til det ble $+35^{\circ}\text{C}$ og da var det lunkent sa han. Vi to måtte ligge på bakken å bli avkjølte.

Neste dag var det $+30^{\circ}\text{C}$ inne, men da var det for varmt, så gikk altså ikke det an heller. Han står ikke opp om morgenen før det er minst $+20^{\circ}\text{C}$ inne.

En ting var all den uhyggen Bengtssen skapte for de to andre, men han kom med voldelige trusler også. Den 16. november:

En gang skulle Bengtssen til å slå inn skallen på meg og løftet geværet mitt over hodet og knuste kolben i fliser. Han sa jeg kunne gå i terrenget foruten. En annen gang stod han bak ryggen på meg og kjørte kniven sin langt inn i bordplaten og sverget på at nu skulle jeg få det. I dag skal jeg få kniven i magen, og slik holder han på.

I slutten av november brøt isen opp i fjorden og ble presset opp i fjæra til nesten 10 meters høyde. *Maaken* ble begravet av isen. Dagen etter var de og hakket is og fikk befridd skuta for det store presset. Det så ut til at den over all forventning var uskadd.

Da det nærmet seg juletider rigget de seg til slik at de skulle få det hyggelig. Mat hadde de nok av. Men brødbakingen var vanskelig da gjæra de hadde bare var en hard, rå klump. Bjertnes forteller om Bengtssens brødbaking. Den 15. desember:

Det gikk skitt med deigen for den hevet seg ikke, men han ville likevel greie ut med den. I mellomtiden satt han og spyttet på beina sine og skulle liksom vaske dem. Fra denne gjerningen bar det igjen til deigtrauet. Han bakte noen brød som så ut som jeg vet ikke hva, flate, forbrente og halvå som de ble.

Etter nyttår fortsatte livet for de tre som vanlig. Lite fangst og mye krangling. Den 8. januar:

Bengtssen er svært dårlig i magen, og skylden er selvfølgelig vår. Vi har forgiftet ham, mener han, med hva vet ikke jeg. Han begynte å rakke ned på Ellingsen som stuert. Det er det verste grisehus jeg har overvintret i. Du kan verken lage mat eller bake brød. Er det noe du kan i det hele tatt, din late jækel! Ellingsen tok selvfølgelig til gjenmæle og med en runde skjellsord til sitt forsvar hørtes det likevel noe mildt ut i forhold til Bengtssens heidundrende uttrykk.

Og den 17. januar:

Da Ellingsen og jeg var ute og saget ved, begynte Ellingsen å beklage seg over kjeften og skjellingen han ble utsatt for i går, og var i dårlig humør.

«Jeg gir fa'n i om jeg i det hele tatt kommer meg hjem, og mindre gjør det om vi får fangst

eller ikke. Hvis Bengtssen har gjort meg til en djevel, ved Gud da er det slik jeg vil bli. Hvis det ikke hadde vært for deg, Bjertnes, så sverger jeg på at det for lenge siden ville ha vært bare en mann igjen.

Bjertnes hadde likevel ikke så mye til overs for Ellingsen. Han syntes Ellingsen var for ettergivende overfor Bengtssen.

I slutten av januar da dagene ble noe lysere ble det noe bedre. Den første bjørn så de 28. januar. Noe tidligere hadde de bare sett spor av noen få bjørn.

Etter hvert utvidet de jaktterrenget. Men først i mars tok de Perhytta, som ligger under det bratte Hansteinfjellet, i bruk. Det var for det meste Bjertnes som fanget der, og han var fornøyd med det, for da slapp han det bryssomme samværet med Bengtssen. Bjertnes gir en god beskrivelse av Perhytta som ble bygd av Bengtssen våren 1929. Den 9. mars:

Den er bygget av halv toms pløyede panelingsbord, kledd utenpå med tjærepapp. På dens to langsider og ene kortsider er det bygget opp en meter tykk mur av store steiner helt opp under taket. Dette var igjen dekt med bjørkenever og tjærepapp. For at det hele skulle holdes på plass var der påfylt en halv fot sand og stein. Hadde ikke all denne steinen vært og holdt sprinkelveket på plass, ville vel hele herligheten ha blåst på havet for lenge siden.

Inngangen er på den siden hvor ingen mur tar skjermende i mot. Når man går inn døren kommer man først inn i skjåen. Det er liksom en forgang, hvor det oppbevares en del provisjoner som kjøtt og ellers brensel, før man kommer inn i selve hytta. Den er ganske beskjeden; uten tregulv, 1 m bred, 1,70 m lang og omtrent samme høyde. Herfra går døren inn til det aller helligste.

Det står en falleferdig ovn i kroken til venstre. Rett over mot andre siden er to smale køyer, den ene over den andre. Mellom dem og ovnen har vi hyttas eneste vindu . . . Det hele ligger på en gulvflate 2 m x 1,65 m. Her inne er det nedlagt gulv, bortsett fra under køyene og ovnen . . . Jeg for min part får ikke gå oppreist inne, dertil er det for lavt, men ved å slå en kryl på ryggen går det på sett og vis . . .

Ovnen, som er lappet med alskens jern og blikkskrammel og så surret sammen med streng, lakk og trakk som en pipe. Enten slår røyken ned så jeg holder på å forgå av sur vedrøyk eller så forsvinner den brennende sponflisen opp gjennom skorsteinen og farer lik en komet ut i mørket med gnistregn etter seg.

Det går ikke an å gløtte på døren en gang for å se ut. Forsøkte på det, men takk skjebne, en vindkule rev døren rett ut av hånden på meg og sendte den med et smell på vidt gap. Sneketet stod som en røyk inn i skjåen og tok til å bearbeide taket så jeg trodde hytta skulle ramle ned over hodet på meg. Da jeg omsider fikk lukket døren, stod jeg der hutrende med hår og skjegg full av sne.

Bengtssen satte ut giftåter etter rev og bjørn. Fangst med gift på Svalbard var forbudt etter 1927, så han ville ha de to andre til å skrive under på at de var alle tre enige om å bruke gift. Noe Bjertnes i alle fall var sterkt i mot, men han ble med på giftfangsten likevel.

Det ble noen flere bjørn og rev utover senvinteren så de fikk da noe fangst, men det var langt mellom hver bjørn og rev. Utstyret de hadde med var langt fra det beste. Bjertnes forteller om en bjørnejakt på Franklinhytta den 28. og 29. januar:

Da den var en 70 m fra oss, smalt det. Bjørnen løftet på den ene labben, gikk et stykke videre, og ble så stående. Jeg stod klar og rakte neste patron frem, men den første satte seg fast i kammeret, og det syntes umulig å få den ut. Ja, der satt vi fint i det. Begge to gikk inn for å prøve å få den ut. Vi brukte knivspissen til å lirke med, men den brakk. Så forsøkte vi med en spiker, men den bøyde seg, og hylsen satt like fast. Til sist visste vi ingen annen råd enn å fylle løpet med 12-14 2' spiker, og hamret til den siste stakk ut av løpet. Vi gjorde bare galt verre. Spikrene bare krocket seg i løpet og gikk om i annen, så der stod vi med en borse full av fastlåste spiker. Da vi kom oss ut igjen var bjørnen vekk.

Vi overnattet her i tilfelle bjørnen kom tilbake. Bengtssen la øksen på bordet, alltid klar, alltid beredt.

Dagen etter holdt de på med børsa. De fikk boret ut patronen og filte av et stykke av løpet. Den ble brukelig.

Isforholdene hadde vært svært varierende hele vinteren. I perioder frøs fjordene og det nære havområdet til. En gang gikk Bjertnes over til hytta på Lågøya. Store deler av havet nord og vest var til tider helt isfri. Ved sterk vind brøt stor dønning opp isen i fjordene.

Sunnhetstilstanden hadde ikke vært den beste. Bengtssen hadde i lange perioder hatt smerter i den ene armen og magesmerter. Ellingsen klaget også enkelte ganger over magesmerter. I slutten av mai fikk han verk i høyre tommeltott. Det var spekkfinger og Bengtssen skar i den med barberkniven. Etterpå forsøkte han å lege den med varmt vann og grøtomslag.

For å komme av gårde hadde Bengtssen måttet spare på alt selvfølgelig. Jakten på fugl og ulovlig rein hadde han beregnet med i provianten. De led ingen nød, men det ble lite av flere nødvendige ting. Gjæren til brødbakingen var, som nevnt, blitt til en hard klump. Men de laget vafler og klappkaker. Klappkaker er mel eltet med litt vann og salt. Deigen klappes flat som en pannekake og stekes på panne eller oppe på ovnen. En avert av klappkake laget de en gang av blod. Fra en bjørn de hadde skutt rant det mye blod i sneen. Det frosne blodet spadde de løs og tok til hytta og laget herlige blodpannekaker av det.

Den 1. juni begynte de å slå ned fellene og sluttet av revefangsten. Noen åter til bjørnen hadde de fremdeles ute i terrenget. Nå var det også slutt på all provianten, og de måtte leve på det de kunne fravriste naturen. Verst var det med tobakk. Den hadde det vært lite eller intet av lenge. De hadde noe skrå. Etter at den var tygd ble den tørket og så brukt i pipa.

Mat hentet de hjem til hovedstasjonen, hvor alle bodde nå, fra bistasjonene. Ofte bestod maten av kokt harskt og surt kjøtt morgen, middag og kveld. De saltet også snaddespekk og blandet det med kjøtt av rein og fugl. Den 22. juni:

Jeg holder på med labrajoksmat; en blanding av gammelt og myglet rein, bjørn og kobbe-kjøtt, som er det siste vi har.

Matsituasjonen måtte løses fra dag til dag. Det var nå muligheter for jakt på snadd, fugl og rein. Bjertnes forteller om en heldig dag, 13. juni:

Da jeg kom ned på den andre siden og begynte å gå innover fløy der opp foran meg i en snebyge to gås. Jeg gikk rett på stedet hvor den ene satt, og da jeg så etter, var det en bolle med et egg i, et stort grønli et. Jeg var ikke sen om å få det opp, men idet jeg skulle putte det i lommen, glapp det fra meg og knustes. Det var ikke verre enn at jeg supte i meg innholdet. Lenger inne er det en stor slette, denne var nu grønn og fin og plenty fugl var der også. Her traff jeg to rein som jeg skjøt.

I juni, etter at skinna var spekket og saltet ned, var det tid å tenke på hjemreisen. Det så ikke lovende ut for det var drivis å se i alle retninger.

Maaken, som hadde vært gjemt av is og sne, måtte graves fram. Bengtssen konsentrerte seg stort sett om å sette i stand seil og rigg.

Den 25. juni bestemte Bengtssen seg til å ta en tur på 5-6 dager. Han ville ikke si hvor og hvorfor. Men dagen etter kom han tilbake med en blodig forbindelse om hodet. Den 26. juni:

Han hadde slått leir ved Kamp Cold, kunne han fortelle meg, og gått til køys kl. ½ 8, men hutra og frøs slik at han tørnet ut kl. 2 igjen. Da han hadde fyrt opp på gruen kom der to gjess og satte seg et stykke bortenfor.

«Jeg tok børsa og skjøt, men det må ha vært noe i veien med børsa og nok om det. Jeg skjøt, og løpet og mekanismen fløy til Helgoland, og jeg nesten med. Skitt også! Da jeg kom til meg selv igjen stod jeg og holdt rundt børskolben mens blodet rant nedover ansiktet mitt fra et sår over høyre øyet».

Det var en forhøyning på kolben som hadde reddet ham. Ellers ville løpet gått rett attende og skvær gjennom skallen i stedet for å gjøre en bue over hodet hans.

I en slik stresset situasjon som disse tre levde i månedsvis måtte en vente at det kom til voldelige utbrudd. Den 29. juni:

Ellingsen var borte ved skuta og måket på undersiden. Det er å få bort en mannshøy skavl. Bengtssen holdt på med masten. Det tok til å sne så vi skeiet ut tidlig. Vi gikk hjem og spiste

snaddejøtt og kokt spekk. Da vi var ferdig, satte jeg meg ned til å lade patroner. Ellingsen hadde tatt en hel del tomme hylser med seg fra Franklinhytta, og da han telte etter, var der verken mer eller mindre enn da han ladet sist. Men da Bengtssen hadde telt tomhylsene, fikk han det til 5, og når Ellingsen telte, fikk han det til 8. Gamlingen ble himla forbanna.

«Din fordømte løgner. Du må ha lagt flere oppi etter jeg telte!

Kom ikke her og fortell meg at jeg ikke kan telle!»

Så blandet han meg inn i det og spurte om jeg hadde gitt Ellingsen hylser. Nok om det. Bengtssen satt og ergret seg slik opp at han ble hysterisk og vrøvlet en hel masse skitt av seg som han pleier å gjøre. Ellingsen ble også forbanna og kledde på seg og gikk ut og tok geværet med seg. Han ville se om han kunne få noen fugl. Idet han gikk ut av døren og bante og svor, kalte han Bengtssen «den kalde kuken». Dette hørte gamlingen, og ble mer og mer rasende jo lengre han tenkte på det. Han kledde på seg og bante på at innenfor denne døren kommer ikke Ellingsen før han har tatt i seg hva han hadde sagt. Da Ellingsen endelig kom, tok han geværet fra ham og stilte det opp i kroken med det andre geværet og all ammunisjonen. Til slutt ble Bengtssen helt galen og fektet vilt med ladet børse og rettet den mot oss og truet med å skyte oss ned.

«Kom, dere ut herfra, fordømte slyngler. Se og kom dere av gårde ellers skyter jeg! Ja, nu er det alvor!»

Han kalte og skjelte meg så huden full at jeg har aldri hørt på maken.

«Ja, vi vil gjerne pigge av gårde hvis vi kan få et gevær og ammunisjon. Ja, det kan du stole på. Vi vil komme oss av sted som et skudd!»

«Nei! Hva i all verden er det dere tror? Det er mine geværer, det er MIN ammunisjon. Alt er MITT! Er det så vanskelig å forstå? Og jeg trenger dem selv, så dere må bare komme dere til helvetes av gårde!»

Etter jeg hadde tatt klær på meg kom vi ikke inn i hytta igjen, men han slengte soveposen og klærne våre ut til oss, mens han raste som en tyrk og bante og svor.

«Hva med fyrstikker? Vi trenger fyrstikker!»

«Nei. Jeg har så lite igjen. Dere må bare komme dere til helvetes her ifra, ellers skyter jeg!»

Før han smelte døren igjen slengte han et fleskestykke i brystet på meg. Vi ruslet av gårde til Perhytta, for der hadde jeg heldigvis gjemt noen stikker. Vi spilte et par egg som vi fant på veien utover.

Og dagen etter:

Vi ble vekkert av Bengtssen som dundret på døren utenfor Perhytta. Jeg gikk ut og lukket opp, og fikk meg en stokk med en jernring på midt i fleisen så blodet stod ut av nesen på meg. Jeg rygget inn og han fulgte på mens han slo med stokken, så jeg hovnet opp og fikk et blått øye. «Og dette er for all storkjeften din i vinter!» Ellingsen fikk sin bekomst, men ikke så meget som meg.

Han lå fremdeles i posen, men kom seg omsider ut og rente på Gamlingen og kjørte han ut på bakken og la ham overende på marken. Bengtssen famlet etter stein, men fikk ikke tak i noen. Ellingsen holdt ham nede.

«Kom med øksa,» ropte han, og jeg inn etter den. Bengtssen så ut som fa'n sjøl i ansiktet, men da jeg kom med øksa, fikk han en annen låt. Da var det at vi måtte skjønne at han var blitt en galen hane, men nu kunne bare Ellingsen slippe. Det ble lovet bot og bedring

fra begge sider. Bengtssen var ikke før løs før han rente til geværet og brølte, men så greide han visst nok å beherske seg.

Vi kledde på oss og ruslet hit igjen alle tre.

De levde fra hånd til munn. Ofte gikk de til køys sultne. Tobakk eller skrå var det intet av lenger og de tygget knuste pipemunnstykker og pipehoder.

Så rant det over for Bjertnes også. Han gikk ut til Perhytta da han mistenkte Bengtssen for å ha satt ut giftåter der da de hadde sett ei binne med to unger der. Bjertnes fant binna og begge ungene døde av gift. Dette gjorde ham så inderlig trist og forbannet at han begravde bjørnene istedenfor å få dem.

Den 3. august:

Etter denne dåden var utrettet gikk jeg til hytta og kokte meg litt mat, men jeg hadde ingen appetitt. Sinne jeg hadde følt mot Bengtssen, veltet opp i meg med slik fynd og klem at jeg klarte ikke lenger å holde på det. Jeg pakket sammen og tok av sted til Camp Cold.

Jeg løp mesteparten av veien. Da jeg nærmet meg koyen kunne jeg se Bengtssen var utenfor og hugget ved. Han stoppet da han så meg, og det var en forbauset mine som spredte seg over det stygge ansiktet hans da han forstod at jeg ikke hadde komme for å spørre om hans velferd. Jeg fløy på ham og slo ham overende med et slag, og holdt ham som naglet på bakken før han klarte å si et ord.

«Din fordømte kjeltring. Hvorfor måtte du bruke gift? Må du ødelegge alt som lever?»

Med en hånd holdt jeg ham for munnen, for jeg orket ikke lenger å høre på sprøytet hans, med den andre trakk jeg frem tangen jeg hadde i lommen og holdt den mot halsen hans. Men i dette triumferende øyeblikket syntes alt raseriet å ebbe ut av meg. Trangen til å drepe eller såre denne mannen som hadde plaget meg et helt år var vekk.

Det var sent på sommeren og de arbeidet iherdig med å få skuta seilklar. Det tok to dager å reise den på kjølen. Lekkene tettet de med det de hadde for hånden. Noen måtte de lappe med gamle sardinbokser. Kompasset var ubrukelig. Bengtssen hadde drukket opp spriten.

Den 8. august var alt klart og de seilte fra Nordaustlandet. De kom til Longyearbyen i slutten av august. Dette var Bengtssens siste overvintring på fangst. *Maaken* ble lagt igjen i Adventfjorden – den var ferdig.

Fangst: På seilturen fra Longyearbyen til Nordaustlandet: 1 snadd, 7 alker, 7 ærfugl, 15 teist og 3 lundefugl.

På Nordaustlandet før vinterfangsten begynte 1. november: 23 rein.

Fra 1. november til nyttår: 3 hvitvår.

Fra nyttår til 8. august: 14 bjørn, 10 rein, 4 hvitvår, 1 kobbe, 2 snadd, 13 ærfugl og noen få egg. Ingen opplysninger fra hjemturen. Bengtssen planla

fangst på egg, dun, snadd og kobbe. Egg- og dunsanking var det for sent for, men det måtte være en nødvendighet for dem å jakte på snadd, kobber og fugl, da de ikke hadde proviant igjen da de forlot Nordaustlandet.

Kilder:

Bjertnes, Thorleif 2001: Dagbøker, Nordaustlandet 1933-34. Svalbard Museum. Disse dagbøker er også utgitt på engelsk.

Bjertnes, Torleif 2000: The diaries of Torleif Bjertnes. Nordaustlandet 1933-34. Svalbard Museum.

Bengtssen, Karl: I trediva aar rundt Svalbard. Norsk Polarinstitut.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1933-34. Norsk Polarinstitut.

Rossnes, Gustav, 1933: Norsk overvintringsfangst på Svalbard 1895-1940. Meddelelser nr. 127, Norsk Polarinstitut.

Kapp Lee 1933-34

Harald Wallum, som i flere år hadde overvintret på vestsiden av Spitsbergen, overvintret dette året på Kapp Lee sammen med Hans Andersen.

Fangst: 10 bjørn, 17 hvite- og 1 blårev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Moberg, Arvid 1860: Svalbards sønner.

Tromsø, 11.09.33.

Bjørnøya 1934-35

Ingen fangstfolk overvintret, men folkene på værstasjonen drev litt fangst. De fikk to hvitrever, men skinna var av elendig kvalitet. De fikk også en bjørn. Den historien tar vi med her.

Hesten (16 år) de hadde på stasjonen gikk ute hele året. Den var kjent som "den kjøttetende hesten". Det var en nordfjording som kom til Bjørnøya to år gammel, og den ble straks glad i kjøtt, særlig som dessert. Den holdt på å bli drept av den bjørnen de skjøt. Den 2. juni varslet hunden på stasjonen og da folkene så ut, så de en stor bjørn kom tassende mot hesten. Den sto bom stille som hypnotisert. En av karene løp etter børsa og da han kom ut på trappa, krøket bjørnen seg sammen og gjorde seg klar til å kaste seg over hesten. Men da smalt det og bjørnen stupte.

Da karene på stasjonen et par dager senere skulle skjære seg en steik av bjørneskrotten, var det bare skjelettet og noen skinnfiller igjen. Hesten

hadde forsynt seg grådig. Hestens yndlingsrett var sjøfugl, og på jaktturene den foretok på øya hadde den følge med en sau. De delte byttet.

Kilder:

Tromsø, 27.06 og 7.08.1935.

Polar-Årboken 1936.

Hornsund, Hyttevika 1934-35

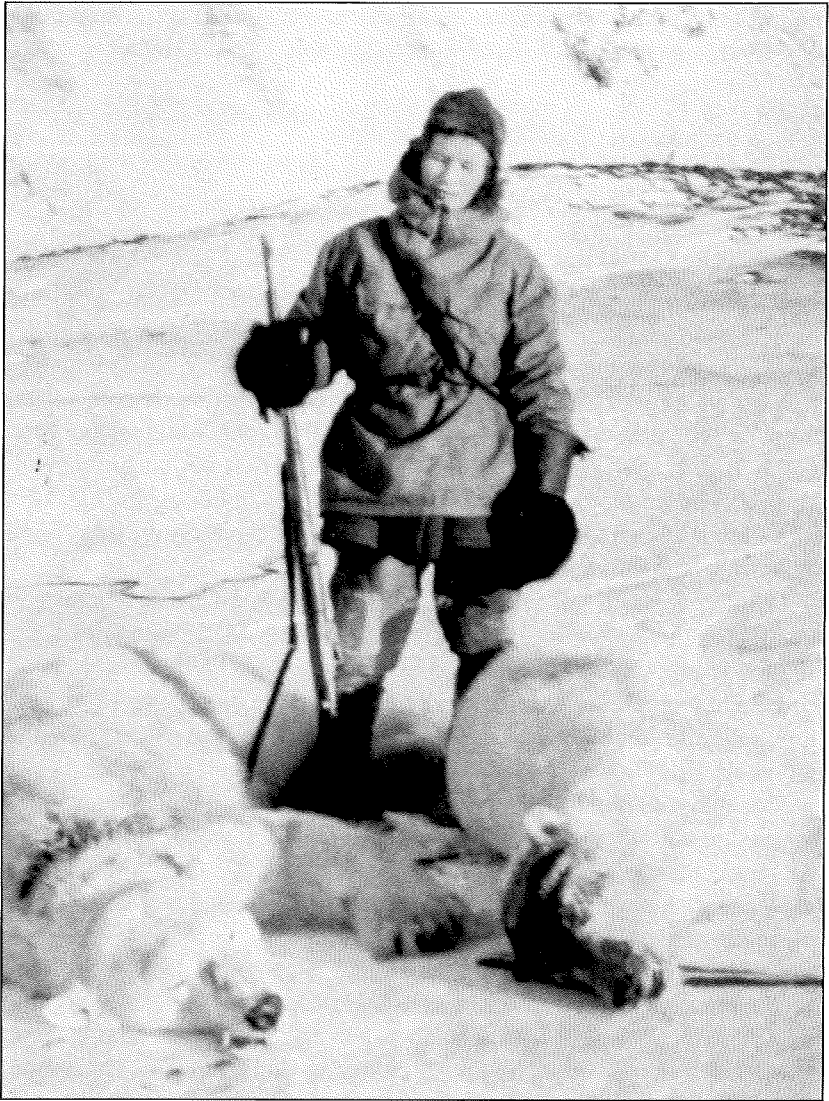
Igjen ble det en kort ferie i Tromsø for Anders Sæterdal, Wanny Woldstad og hennes to sønner, Bjørvik og Alf Jakobsen. Fjorårets fangst ga ikke det store utbyttet så det var å snu på skillingen for å få kjøpt inn det nødvendige til den nye overvintringen i Hyttevika. Om våren hadde de som vanlig preparert et par hundre egg av måse og ærfugl til bruk kommende vinter. De lå godt bevart i tønner. Derved ble det spart en del på provianten. Bjørvik fortalte meg at det de fikk for salget av kobbe- og snaddeskinn måtte holde til nytt fottøy. Det holdt så vidt. Men det ble så mye overskudd at Bjørvik og Alf fikk hvert sitt lommeur.

I slutten av august reiste de alle fire med *Lyngen*. På grunn av storm og mye is tok det 14 timer før alt utstyr var på land. Motorbåten deres ble skadet og alt måtte føres i land på båtene til *Lyngen*. Vinteren ble langt bedre enn vinteren før. Isen kom tidligere og det ble en del bjørn som kom inn til Hornsund. Feltet med tre bistasjoner var det samme. Trangt var det i hytta når alle fire var i hovedstasjonen.

I løpet av vinteren fikk Bjørvik en kraftig tannpine, men den forsvant da tanna skulle tas med en hjemmelaget tang. Og Alf ble alvorlig syk etter å ha spist et stort måltid av steikt bjørnelever. De hadde ikke hørt at bjørnelever er så stappfull av A-vitamin at en blir forgiftet av den. De mistenkte bjørnelevra likevel og spiste den ikke senere.

I slutten av juni gjorde de seg klar til dun- og eggfangsten som betyr så mye på dette feltet. For å passe på at fangstskutene ikke skulle komme dem i forkjøpet ble Bjørvik satt i land på Isøyane. Her rigget han opp teltet. Han ble satt ut med motorbåten. Alf og moren skulle passe på Dunøyane. Det var isfritt da de ble satt ut, og Bjørvik ble lovet nye forsyninger om noen dager. Men så satte isen mot land og båten kunne ikke komme frem. Bjørvik forteller om en hendelse der på Isøyane:

Da jeg om kvelden kokte noen ærfuglegg, eksploderte primusen. Brennende parafin ble slengt mot teltduken, som tok fyr. Med et raskt risp med kniven berget jeg meg ut i det fri. Reiv teltet, og fikk kvalt varmen. Men store deler av teltet var allerede ødelagt. Det gikk jo

Wanny Woldstad med to isbjørner i Hornsund. Wanny var 37 år da hun ble med på sin første overvintring i 1932. Hun likte dette livet så godt at hun kom til å overvintre fem år på rad, alle i Hornsund sammen med Anders Sæterdal. Det har overvintret kvinner før henne, men ingen som har deltatt aktivt hele året som «fangstmann». Derfor har hun fått ettermele som «Den første kvinnelige fangstmann på Svalbard».

Wanny Woldstad døde i en bilulykke 64 år gammel.

Foto fra hennes bok: Første kvinne.

bra, men det kunne gått mye verre. Med sekker, snøre og syl fikk jeg da reist noe som lignet på et telt. Nå kom de vel med de gjessene jeg hadde kokt.

Etter at jeg hadde sovnet en kveld, syntes jeg det romsterte utofor teltduken – Det er bare måsen som er på ferde etter matrester, - tenkte jeg. Jeg hadde et par hull i teltduken til orientering om jeg skulle få nattlig besøk. Jeg kikket forsiktig ut, stivnet så til.

Bare en meter fra meg så jeg ryggen på en kjempe, det måtte være den største bjørnen jeg noensinne hadde sett.

Bamsen sto med hodet ned i kassen med gåsesteikene. Et par steiker hadde han slengt bortover snøen, tydeligvis ville han se om det var andre godbiter der.

Bjørvik fikk geværet raskt frem og den fikk dødsstøtet. Det var årets siste bjørn. De gjorde bra med dun og egg.

De hadde avtale om å bli hentet av *Lyngen*. Men da *Veslekari* kom på besøk, ble de med til Longyearbyen med alt sitt gods. Her levde de i telt til *Lyngen* kom i slutten av juli.

Fangst: 25 bjørn, 19 kvit- og 6 blårev, en del snadd og kobbe, egg og 30 sekker dun, 2 kvitfisk.

Kilder:

Woldstad, Wanny, 1956: Første kvinne som fangstmann på Svalbard.

Jacobsen, Bjørvik; pers. med.

Tromsø 11. og 30. juli 1935.

Jacobsen, Bjørvik, 1983: Halvmåneøya.

Nordlys 5. sept 1934.

Calypso 1934-35

Ole Iver Blomli reiste sommeren 1934 opp til sitt fangstfelt om bord i *M/S Thor*. Med seg som fangstkamerat hadde han Johan Olsen. Helt nytt av året var at Blomli hadde med seg en kvinne, Anna Kiparisoff Kræmer. Anne hadde tre barn i Tromsø i alderen 10 til 14 år. Men det ordnet seg meget bra da de bodde hos sin snille bestemor. Vinteren forløp bra og Anna trivdes med fangstlivet. I juni reiste de alle ned til Tromsø.

Fangst: 6 bjørn, 26 hvit- og 4 blårev.

Kilder:

Nilsen, Åse Marie; pers. med.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Tromsø, 23.08.1934 og 11.07.1935.

Camp Bell 1934-35

Ewald Schmutzler fortsatte som året før på Camp Bell.

Fangst: 3 bjørn og 23 rev.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Bjonahamna 1934-35

Her var igjen August Stenersen. Dette året sammen med sin sønn Helge.

For å få endene til å møtes hadde de måttet spare på utrustningen. Parafin hadde de lite av, så de måtte spare ved å bruke parafinlampen lite. De hadde heller ikke med radio.

Fangst: 21 rev.

Kilder:

Arne Stenersen, pers.med.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Sassen 1934-35

Dette året overvintret Hilmar Nøis i Sassen sammen med Sverre Skoglund og Andrejev Hodorka. De fanget på det samme terrenget som tidligere.

Hilmar har fortalt historien om Hodorka til Adolf Hoel. Hodorka var en russer fra Ukraina. Fra en russisk båt hoppet han overbord i Kattegatt. Der ble han tatt ombord i en dansk fiskebåt. I Danmark satt han i fengsel i 2 måneder. Så tok han seg hyre i en dansk båt som var en tur innom Harstad for å bunkre i oktober 1933. Om kvelden hoppet han over i en annen båt. I båten var det to gutter som for å skjule ham satte seg på ham og rodde ham i en småbåt til lands. Han ble i Harstad og tok seg jobber. Her var det at Hilmar fikk kontakt med ham og tok ham med til Sassen.

Fangst: 41 hvite- og 11 blårev, 23 kobber og en del snadd. 3-4 sekker dun. (de fleste kobber og snadd ble tatt i St. Jonsfjorden om våren).

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Hoel, Adolf: Dagbok 1936. Norsk Polarinstitut.
Nøis, Hilmar nevner ikke dette året i sin bok.

Kapp Wijk 1934-35

Oxaas var også denne vinteren i hytta på Kapp Wijk. Den var nå forbedret betydelig. Som fangstkamerat hadde han med seg Asbjørn Storstad. Oxaas skriver i boken sin:

Som overvintringskamerat hadde jeg foruten «Siff» en ung gutt fra Tromsø, Asbjørn Storstad. Han var en meget flink og pålitelig fangstmann, som var meg til stor hjelp. Hjemme i fangsthytta overlot jeg matstellet til ham, mens jeg selv tok ansvaret for vedforsyningene. Det viste seg å være en praktisk ordning. Til «Siff» hadde jeg laget en liten kjelke, og på turene våre dro den geværet og ryggsekken.

Fangst: 10 hvite- og 2 blå rev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.
Oxaas, Arthur 1955: Svalbard var min verden.

Alkhornet 1934-35

Høsten 1934 var igjen Aleksander Jürgens og Olaf Lian på Alkhornet. De brukte samme terreng.

Som året før hadde de regnet med en del ryper om høsten, men det var nesten ikke en rype å se. De få de fikk gikk til reveåter. Men om våren kom rypa, og da i massevis.

Den 30. mars om kvelden fikk Jürgens besøk av de tre overvintrerne på Forlandet. De var på vei til Longyearbyen. Jürgens var alene i hytta, og han tok godt i mot dem. Men hytta var lita og trang nok for de to som bodde der til vanlig. Det ordnet seg ved at de tre fant seg en liggeplass, mens Jürgens sto på utsiden og saget og hugget ved. Av og til var han inne og fyrte i ovnen. Slik gikk natta. Jürgens fikk hugget en stabel med ved og de tre fikk hvile ut.

Den 27. mars så de fra Alkhornet at himmelen ble opplyst av et veldig bål fra russernes anlegg i Grønfjorden. Litt senere veltet det fram masse røyk.

Den 1. mai rodde de begge over fjorden til russerne. De ble veldig godt mottatt og traktert. De fikk da vite at det var den nye, toetasjes messa som hadde brent ned.

Vinteren var stormfull. Fra desember til mars var det som oftest kuling eller storm fra forskjellige himmelretninger.

Fangst: 11 hvit- og 5 blårev.

Kilder:

Stenersen, Arne: pers. med.

Tromsø, 24.05.35.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Forlandet 1934-35

Sommeren 1934 hadde Johan Laine og Hartløy Hansen rodd fra Lomfjorden til Longyearbyen. Herfra sendte de fangsten til Tromsø for salg. De bestemte seg for en ny vinter. Men da det ble for sent å komme seg til Lomfjorden igjen, bestemte de seg for en vinter på Forlandet. Der var det ledig.

I Longyearbyen traff Hansen på Arne Stenersen og ville absolutt ha ham med på laget. Hansen lovet ham fri utrustning og likevel en tredel av fangsten. Arne slo til. Grunnen til det gode tilbudet fikk Arne greie på senere. I Lomfjorden hadde ikke forholdet vært det beste mellom Laine og Hansen. Ja, en gang hadde Laine truet med å skyte Hansen. Det var grunnen til det gode tilbudet. Hansen ville ha Arne med som «lynaveleder».

De fikk ordnet med frakt ut til hytta i Selvågen som de brukte som hovedstasjon. Hytta på Kaldneset brukte de som bistasjon. Det varte ikke lenge etter de var kommet i land før det var klart at de hadde lus alle mann. En eller begge karene fra Lomfjorden hadde hatt lus og den spredte seg raskt til alle tre. Om de fra Lomfjorden hadde hatt lus året før eller de var blitt smittet i Longyearbyen fikk Arne aldri greie på. Den første optellinga vant Hansen med 270 lus.

De forsøkte mange måter å bli kvitt lusa på. Først la de klærne ut i kulda for å fryse lusa i hjel. Det var et triks som var kjent fra Lofoten. Men noen lus overlevde alltid denne "Lofotkuren". Så smørte de seg inn med parafin og senere med dynamitt, men lusa ble de ikke kvitt. De hadde hodelus også. Hansen klippet håret så snaut han kunne, og smørte seg inn med grønnsåpe. Det resulterte i at han frøs så på hodet at han i tre uker måtte gå med lua på inne i hytta.

Vinteren forløp rimelig bra og de var fornøyd med fangsten. De bestemte seg for å slutte av tidlig og ikke bry seg med fangst av kobbe, egg og

dun. Den 22. mars dro de fra Selvågen på isen over sundet med kurs mot Hermansenøya. De hadde ikke gått langt før det tyknet og mørknet til. Snart visste de ikke hvor de var, og om de hadde riktig kurs. Da snadd begynte å dukke hodet opp gjennom hullene sine rundt dem valgte de å gå skisporene tilbake igjen til Selvågen.

Den 30. mars forsøkte de seg igjen, og første etappe til Jürgens på Alkhornet gikk greit. Så gikk turen videre til Kapp Thordsen hvor de traff Oxaas. I Bjonahamna traff de faren til Arne. Siste stopp frem til Longyearbyen var Sassen. De brukte fem døgn på turen.

Fangst: 48 hvitrev og 5 kobber.

Kilder:

Hansen, Hartløw, pers. med.

Stenersen, Arne, pers. med.

Ny-Ålesund, Ebeltofthamna 1934-35

Etter flere år som fangstmann i Bjørnehamna tok Sverre Hansen seg jobb som vakt i Ny-Ålesund sammen med Peder Nettet. Da Sverre regnet med å bruke all sin fritid til fangst kjøpte han i 1934 hytta i Ebeltofthamna og på Kapp Mitra av Oxaas. Nettet deltok svært lite i fangsten.

Som fangstkamerat fikk Sverre med seg Gevald Sevaldsen. Sevaldsen røktet feltet på vestsiden av Kongsfjorden ut fra Ebeltofthamna og Sverre røktet strekningen fra London til Kapp Zoe.

Fangst: 30 hvit- og 15 blårev.

Kilde:

Hansen, Sverre: pers. med.

Bjørnhamna 1934-35

Dette året hadde Alfred Johansen med seg Ivar Knutsen og drev på det samme feltet som året før.

Straks de hadde sluttet av vinterfangsten og fått satt *Liv* på vannet, gikk de til Longyearbyen. Her hadde konen til Alfred, Berntine, hennes sønn Barleif og sønnen til Alfred, Arnold, Arnold Knutsen og Kyrre Sørensen ventet i 14 dager. De var kommet opp med kullbåt for å drive småfangst

som vanlig. Med en gang *Liv* hadde fått ombord neste års forsyninger reiste de nordover igjen.

På veien ble *Liv* stoppet av is i Forlandsundet og ankret opp i en liten bukt. Alfred klatret opp i fjellet for å se på isforholdene. På veien ned falt han og brakk foten. Han klarte å hinke seg om bord, og foten ble forbundet etter alle kunstens regler.

Fangst: bare vinterfangsten: 23 hvite- og 1 blårev.

Kilder:

Hårstad, Barleif: pers. med.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Biskayerhuken 1934-35

Her overvintret Sven Olsson som vanlig, også dette året alene.

På vårvinteren kom Herman Ritter fra Gråhuken på besøk. Ritter hadde vært fri for kjøtt i måneder og han spurte om Sven kunne hjelpe. Sven var selvfølgelig enig om å forsøke seg på snaddejakt. Men det ble ingen ting, dessverre. Da Ritter reiste ga Sven ham en pose tørret løk. Det var godt for skjorbuk mente han.

Fangst: 1 bjørn, 13 hvite- og 3 blårev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Ritter, Christiane, 1938: Eine Fran erlebt die Polar Nacht. Propylan, Berlin.

Gråhuken 1934-35

Østerrikeren Herman Ritter som hadde overvintret på Krosspynten forlot Wijdefjorden sammen med Bjørnnes i slutten av april. De gikk på ski til Longyearbyen. Selv om fangsten hadde vært elendig, bestemte Ritter seg for en ny vinter. Av Hilmar Nøis leide han hytta på Gråhuken med bistasjonene. Fra Longyearbyen sendte han telegram og brev til sin kone Christiane at hun måtte reise nordover og bli med på en overvintring. Etter mange advarsler fra familie og venner bestemte hun seg for å dra.

I Ny-Ålesund traff hun sin mann og Karl Nikolaisen. Herfra reiste de med *Lyngen* og ble landsatt på Gråhuken i august.

En av gastene om bord på *Lyngen* sa da Christiane ble rodd i land:

Jaggu va det førr jækli å se den derre fine sydlanske dama sitte der i båten og bli rodd i land på di derre barskrapa bergknultran.

For Christiane var dette å komme til en fangsthytte fra en storby i Europa en voldsom overgang, men hun bestemt seg for å bli og oppleve vinteren på Svalbard. Karl hadde liten tro på at dette ville gå bra og tenkte i sitt stille sinn at hun ville bli gal av å leve, ofte i lange tider, helt alene i en trang fangsthytte på 3 m x 3 m med mørketid og storm.

Christiane ble med på turene om høsten. En båttur gikk inn Wijdefjorden til Krosspynten. Terrenget langs vestsiden ble satt i stand til fangsten. Mens de var på Krosspynten gikk Herman og Karl langs østsiden av Vestfjorden for å lete etter båten som Herman mistet i en storm i september året før. De fant båten og den var brukbar. Inn i Woodfjorden satte de også i stand feltet til fangsten.

For Christianes skyld bygde de på et rom, 180 cm x 120 cm med en liten ovn montert. Det var trangt men godt.

På fangstturene vinterstid var Christiane ikke med. Hun måtte ofte være alene i ukesvis. Hun klarte det godt. Mat hadde de nok av, men de var lite heldig med jakten på fugl og sel. Om høsten ble det lite med ferskt kjøtt. Den 6. januar hadde de den siste middagen med snaddekjøtt. De forsøkte å rette opp dette med å jakte på noen ærfugl som tilfeldigvis kom foran hytta. I slutten av januar skjøt de to ærfugl, men de forsvant i sørpa og de klarte ikke å nå dem med båten som de måtte sette ut.

Det er helt klart at de begynte å tenke på skjorbuk og vitaminer. For å få ferskt kjøtt gikk Herman til Sven Olsson på Biskayerhukun. Der kunne det være mulighet for jakt på sel og fugl. Idet Herman gikk ut av hytta ga han Christiane det siste frosne revelåret, med beskjed om at hun måtte spise det. At Herman serverte henne revekjøtt kom nok av at Karl hadde ekstra god tro på det. En gang Karl lå på fangst på Nordaustgrønland sa han til kameraten sin om revekjøtt:

Vældi sunn mat. Æ berga livet til en gammel fangstmann med det. På Svalbard. Han var førr stolt te' å spise rævekjøtt. Meinte at han blei et laverestående dyr av det. Æ tvang i han rævekjøtt i ti daga. Skjorbukun slapp taket. Han kom sæ.

Mens Herman gikk til Biskayerhukun, røktet Karl terrenget i Wijdefjorden. På et besøk på Austfjordnes skrev han en beskjed til Bjørnnes om besøket. Bjørnnes overvintret ikke det året. Da han kom opp om høsten leste han:

Jeg var utgått og sjakk da jeg kom hit, jeg har nemlig levd paa kavring og margarin i lengre tid. Ja her var det hus at komme til! Det var greier som sa seks! Du må undskyldte mig Bjørnnes at jeg er nødt til at bruke av provianten din. Men jeg er nu saa utsultet at jeg helt enkelt er nødt til at ta mig selv til rette.

Sven Olsson tok godt imot Ritter, og de forsøkte seg på jakt, men det ble ikke noe. De tok også en tur med hundespann på Reinsdyrflya for å se etter rein. Men intet der heller. Sven lovet, da Herman dro, å gi ham noe kjøtt hvis han fikk noe. For at Herman ikke skulle komme tomhendt hjem til sin kone, sendte Sven med en pose med tørret løk. Christiane var alene i 16 dager.

I slutten av januar fikk de drivis, men den etterlengtede bjørnen lot vente på seg.

Forholdet mellom Christiane og Karl var det beste. Kalle var forlovet, men hadde ikke sett forloveden på over et år. For ikke å bli gal måtte han unngå å tenke på at Christiane var kvinne. Det var tøft. Ved en anledning, da Herman var ute på fangst og han var alene med Christiane, hadde hun vært ute et øyeblikk i bare badekåpe og støvler. Da hun kom inn igjen, ba hun Kalle om å hjelpe seg med å få av støvlene. I det han trakk i den ene støvelen, åpnet badekåpen seg. Kalle sa om dette til sin kamerat på Nord-austgrønland:

Blodet gekk te' haue på mæ! Æ sværge at æ besvimte.

Herman hadde en avtale med Hilmar Nøis om at han skulle komme tidlig opp til Gråhukene og så skulle alle bli med til Longyearbyen. Den 12. april kom Nøis med sitt hundespann og medbrakte nyheter og post. De begynte straks å slå ned feller og avslutte fangsten. Men etter en tur til Roosneset ombestemte Christiane seg. Hun ønsket å bli på Gråhukene og oppleve våren og sommeren i Arktis. Slik ble det. Herman og Christiane ble igjen. Den tiden som kom nøt Christiane å se dyrelivet komme og midnattsolen flomme over drivisen. Hun angret ikke på at hun tok den avgjørelsen. De skjøt snadd og fikk sitt første måltid med blodferskt kjøtt på åtte måneder. De fikk også en bjørn på selvsjudd.

I slutten av juni fikk de besøk av en selskute. Skipper Jens Olsen spurte om de manglet noe. Ja, kaffen var brukt opp. De fikk en kilo kaffe og noen bokser med melk.

I august kom *Lyngen* og hentet dem. Christiane ble med til Tromsø og reiste videre til Østerrike. Herman gikk av i Bjørnhamna for han hadde planlagt en ny vinter.

Fangst: 1 bjørn, 30 hvite og 6 blå rev og noen få snadd og kobbe.

Kilder:

Ritter, Christiane, 1938: Eine Frau erlebt die Polarnacht. Propylaen, Berlin.

Knutsen, Willi, 1992: Mitt Arktis, Grøndal Dreyer.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitut.

Fangstarkivet Norsk Polarinstitut.

Rijpfjorden, Nordaustlandet 1934-35

Henry Rudi og Gunnar Knoph (33) ville overvintre og forsøke seg så langt nord som det var mulig å komme. G. Holmboe i Tromsø rustet dem ut. De ville prøve Rijpfjorden. Ryktene blant fangstfolk var at der nord var det store fangster å gjøre, både av bjørn og rev. De bestemte seg for å ligge der i to år. Det var naturlig når en skulle bygge ut et helt nytt felt.

Den 7. juli gikk *Isbjørn* fra Tromsø. Først gikk de til Augustabukta for å hilse på Lindquist og Einarsen som lå der. De fant dem begge døde (se Augusta Bay). Rudi og Knoph ble så satt i land i Murchisonfjorden mens *Isbjørn* gikk til Longyearbyen med den amerikanske presten de hadde om bord. Rudi og Knoph lå i telt og lot hundene løpe fritt omkring. På ti dager fikk de 12 kobber, 40 snadd, 1 bjørn og 580 kg spekk. Det var bra saker å ta med seg. Men det ble et stort mas å få tak i hundene. De ville ha friheten så lenge som mulig.

Den 29. juli, mens de lå i Murchisonfjorden, fikk de besøk av hvithval (kvitfisk). Knoph forteller:

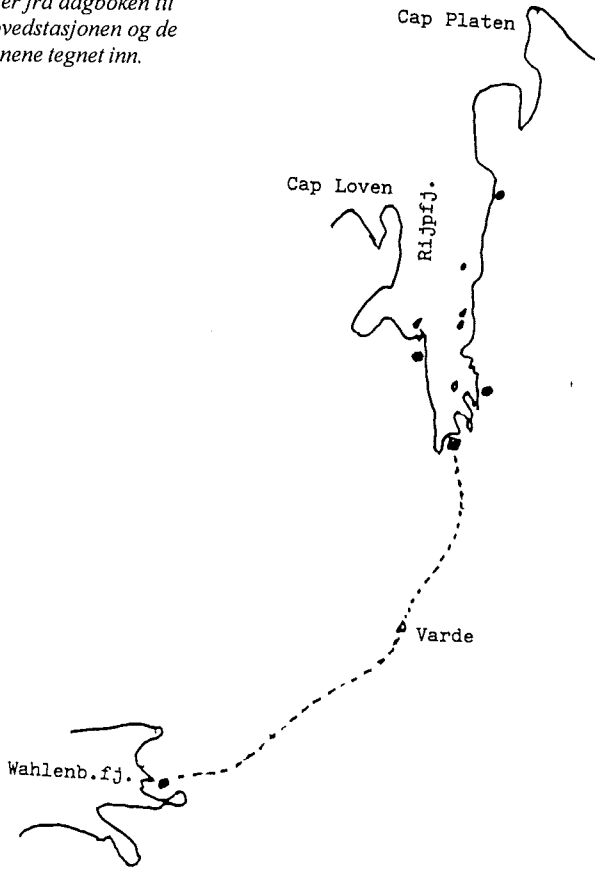
Observerte en veldig kvitfiskstimm som kom inn på bukta og la seg til å barfløite seg så det så ut som om fjorden var full av is. Det måtte være tusener.

Isbjørn kom og hentet dem, og den 10. august kom de inn i Rijpfjorden som var fri for is. I bunnen av fjorden fant de snart en brukbar plass for hovedstasjonen. Dagen etter var alt på land og *Isbjørn* gikk.

Planen var å fange i Wahlenbergfjorden også. Der var det to bistasjoner de kunne bruke, men her ble ikke engang feller satt opp. Det var mye dårlig vær, men de fikk satt opp tre bistasjoner, ca. 100 feller og en del selvsquidd i Rijpfjorden. De drev fangst på kobbe, snadd og rein og fisket fem håkjerlinger til hundemat.

Vinteren var ualminnelig stormfull. Den 24. november opplevde de noe ekstra:

Kartskisse er fra dagboken til Knoph. Hovedstasjonen og de tre bistasjonene tegnet inn.

Kl. 10.28 hørte vi et forferdelig brak som av et tordenskrall eller jordskjelv. En voldsom forskyvning i Innlandsisen er vel det naturligste. Drønnet var så sterkt at huset ristet i flere sekunder. Straks etter fikk vi en storm vi sent skal glemme, måtte krype på marken for å berge hundene og selv da måtte jeg klore meg fast til underlaget. Dagen etter spaknet vinden, ellers tror vi at huset hadde kommet til å bli ristet i stykker.

Den første bjørnen skjøt de 2. november. Knoph forteller:

Kl. 11.00 fm. observerte vi en bjørn som lå og svømte utenfor spekkhudene. Vi skjøt begge to. Rudi fikk livet av den. Satte ut småbåten og hentet den. Da vi flådde den sprettet vi opp magesekken og der fant vi bevis for at skurken hadde besøkt et selvskudd og tatt åtet. Snøret hang ennu i åtet. Den hadde besøkt, sannsynligvis, de fleste av våre feller på østsiden. Vi fant spisser av matpinnene i mavesekken.

De skjøt i alt fem bjørner, og fem til fikk de på selvkuddene. En bjørnunge kom en dag tuslende til hytta, 27. mars:

I 8-tiden kunne vi merke på hundene at det var noe i farten. Ganske riktig. Straks etter fikk vi se en bjørnunge ute på isen. Da den oppdaget oss kom den galopperende til oss overstadig glad over å finne noen. Moren var antagelig gått på et selvkudd. Vi tok den med og gav den mat. Den var svært sulten, og den får være inne foreløpig.

Bjørnungen fikk navnet Fia. Mora hadde gått på et selvkudd. Den 30. mars:

Bjørnungen ter seg bra, nesten som en gammel vant hushund. Den skraper på døren når den vil ut og er i det hele en morsom krabat.

Fia fikk et farlig besøk av sine egne artsfrender den 26. april:

Det er nå en stund siden vi hadde bjørn på besøk, men i natt kom en luskende. Vi lå og sov da vi våknet av at hundene holdt et svare spetakkel. Rudi stod opp og meddelte at han så en stor bjørn rett ut for huset. Fia som vi hadde stående i band rett uten for døren var bjørnens mål. Rudi stod i skytterluken og skulle skyte, men ble ikke lite forbauset over at Fia røk rett i nesen på den. Skuddet ble litt forsinket av den grunn. Samtidig satte patronen seg fast så jeg måtte skyte den med mitt gevær. Fia ble så redd stakkar at hun gjorde seg ut. Hun hadde fått et par bitt i bakfoten og et i forfoten, dog ikke synderlig farlige. Ja, vi trengte den til hundemat, så den kom som kallet. Bjørnemagen var full av kvitunger.

De sydde sårene igjen, og Fia kom seg fort. En dag rømte Fia. Det var stor sorg, men allerede dagen etter kom den tilbake. Den 8. mai:

Straks etter jeg var stått opp, begynte hundene å hyle. Ganske riktig, oppe i bakken gikk Fia og ruslet alene. Jeg tok med melkegryten hennes og gikk opp til henne. Hun kom meg glad i møte, og det gikk lettvent å få henne hjem igjen. Hun sprang etter meg, og skrek redd for å miste meg, og samtidig redd hundene. Sulten det var hun, det skal være sikkert.

Det dårlige resultatet fristet ikke til en vinter til. Planen var å ligge i to år, så ingen skulle komme å hente dem. Men i august bød det seg uventet en sjanse til å flytte til et annet terreng.

Den 4. august:

Vi våknet kl. 02.00 i natt ved at hundene ga hals. Vi kom opp i en fart, og fikk se to mann komme gående ned bakken. Rudi heiste flagget, og jeg fyrte i ovnen og hang på kjelen. Vi skjønnte at de to kom fra Wahlenbergfjorden. Vi kjente forresten begge på avstand, det var to av mannskapet på "Isbjørn". Ja, vi fikk jo et par brev og fikk høre en del nytt. De hadde

fått beskjed om å få revefangsten med seg. Etter å ha spist fikk de legge seg i våre køyer. De var jo trette etter den 7 timer lange marsjen . . . Klokken to efm. gikk Rudi og jeg med tilbake til «Isbjørn». Vi kom frem kl. 11.00 aften. «Isbjørns» turister, 4 herrer og 4 damer, var forsamlet på dekket. John Elis som var en slags turlleder for dem presenterte oss. Baron Jean Empain fra Belgia bød oss i messen på en pjoiter . . . Da han hørte at vi hadde en levende bjørneunge, ville han kjøpe den og tilbød oss å gå rundt med oss (turen tar et døgn). Vi var sjeleglade og slo til. Vi fikk tatt bistasjonene i Wahlenbergsbay om bord og gikk med en gang til Rijpbay. Festen i messen fortsatte til kl. 2 fmd.

Den 5. august:

Turistene var forbauset over at vi så så ordentlige ut. De hadde visst ventet at vi skulle ha skjegg og alt det der. Fra Nordkapp til Rijpsbay, mellom Syvøyene, ble vi litt hindret av is. Utenfor Brandybay møtte vi M/K "Havdur" som hadde to levende bjørner og 2 blårev valper. Baronen kjøpte dem for kr. 1 000,-. De forlangte 1 100,-, men de fikk da sannelig nok med tusen kroner. Tidlig på morgenen den 6. kom vi til Rijpsbay. Vi kunne høre hundene på lang vei, og bjørnungen travet rundt forbauset over hva dette skulle bety. I Wahlenbergsbay hadde vi telegrafert til Holmboe om å få skifte ut til Kong Karl eller Harmon (Halvmåneøya) og håpet å få svar før "Isbjørn" gikk fra oss igjen, så vi kunne begynne å rive og pakke våre saker som jo ikke var noe småtter. Herskapet kom da på land og besøkte huset og Fia. Fia var merkelig nok like vennlig ovenfor dem som for oss. En av damene tok en sukkerbit i munnen og lot Fia ta den. Fia gjør det også så fint og forsiktig at det var en lyst. Vi hadde jo vent den med sukker så den viste hva det gjaldt. Avguden* var ville baronen kjøpe. Vi slo til på 450 for Fia og noe lignende for avguden.

Kl. 07.00 efm. gikk "Isbjørn". Straks før avgang kom det beskjed fra Holmboe om at vi kunne skifte til hvor vi ville. "Isbjørn" skulle gå til Virgoamna hvor jakten «Heliopolis» lå og ventet på herskapet. Etterpå skulle den komme og hente oss.

På turen til Virgoamna likte Fia seg godt og Knoph forteller hva det ble fortalt ham om den:

Fia ble tatt om bord og fikk gå løs, og den fant det vist trivelig om bord, det lå nemlig 30 reinskrotter på dekk. Resultatet av baronens ulovlige reinjakt. Fia fikk det i imidlertid travelt med å omgruppere reinskrottene. Den tok skrottene i fanget og bar dem rundt på de utenkeligste steder på fartøyet for å gjemme dem. Da den forstod det ikke lykkedes å finne plass til alle, la den seg på resten av dongen og det var uråd for noen å komme nær den. Først da den kom om bord på yakten "Heliopolis" som lå i Danskegatt falt den til ro.

Nå ble det noen travle dager for de to i Rijpfjorden med pakking og riving av hytter. De var omtrent ferdige da skutene *Isbjørn* og *Vesteris* kom. Den 10. august var alt om bord og de var på vei sørover. De hadde vært nøyaktig ett år i Rijpfjorden og det står i dagboken:

*Avguden var en flott gallionsfigur de hadde funnet i fjæra.

Takk og lov for det. Her har ingenting vært å gjøre, vi er sjeleglade for å komme oss til en ny plass.

Fangst: Her er ikke fangsten i Murchisonfjorden tatt med. 10 bjørn, 1 levende bjørn, 12 hvite- og 1 blårev. 21 rein, 5 kobber, 30 snadd, 1 rype og 3 gjess. Med spekk og gallionsfiguren utgjorde vinterens fangst 2.512,- kr.

Rudi oppgir vinterfangsten til 11 bjørn og 27 rev.

Kilde:

Knoph, Gunnar: Dagbok Rippfjorden 1934-35. Norsk Polarinstitut.
Sørensen, Lars Normann 1958: Henry Rudi, isbjørnkongen.

Dunérbukta 1934-35

Høsten 1934 ble Julius Nilsen Nøis og Helge Stenersen satt opp til Dunérbukta i Storfjorden av en skøyte. De hadde med seg materialer til en bistasjon som skulle settes opp i Agardhbukta, men den ble ikke satt opp.

De satte opp feller fra Mohnbukta i nord til Agardhbukta i sør. Men Stenersen brøt av overvintringen i slutten av september og gikk til Longyearbyen og tok seg arbeid der. Nilsen fortsatte alene.

I begynnelsen av februar fikk Helge Ingstad beskjed av en fangstmann at det stod dårlig til med Nilsen i Dunérbukta. Tilstanden ble vurdert så alvorlig at han burde ha snarlig hjelp.

Ingstad reiste straks av sted med hundespann for å yte ham hjelp. Det var på slutten av mørketiden. Turen gikk først til Sassen til de tre som lå der. Her fikk han med seg Skoglund, og de gikk over til nordsiden av Dunérbukta hvor de hadde fått oppgitt at hytta lå. Men der var ingen hytte, og de fortsatte nordover langs kysten i fire døgn før de snudde. Hele tiden hadde de hatt vind og dårlig vær. På sørsiden av Dunérbukta fant de hytta, og i hytta fant de Nilsen. Det sto dårlig til med ham og det var tydelig at han hadde store nerveproblemer.

Skoglund fulgte Julius over til Sassen og videre til Longyearbyen. Julius reiste ned med kullbåt om våren. Ingstad tok veien om Van Mijenfjorden til Longyearbyen.

Skoglund fikk ikke alt utstyret med, men det ble hentet av Hilmar Nøis og Schjølberg Nilsen i april.

Fangst: 24 hvite- og 2 blårev.

Kilder:

Nøis, Edvin: pers. med.

Ingstad, Helge 1948: Landet med de kalde kyster. Gyldendal norsk forlag.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstitut.

Hoel, Adolf: Dagbok 1936. Norsk Polarinstitut.

Kvalpynten 1934-35

M/K Vesteris, som først hadde satt i land tre mann på Hopen, gikk videre til Kvalpynten for å sette i land Harald Wallum og Andreas Brandeggen. Før de skulle begynne å losse, skjedde det et stygt uhell. Luftflasken som ble brukt til å starte maskinen, eksploderte. Trykket var så voldsomt at dekkshjelkene knakk. Splinter fra luftflasken fløy til alle kanter. Brandeggen, som tilfeldigvis var i maskinrommet, ble truffet av en splint i den ene foten og ble alvorlig skadet. Det oppsto brann i maskinrommet og ilden brant hull i dekket. Mannskapet fikk etter en tid slukket brannen.

Foten til Brandeggen hovnet kraftig opp og de var ikke sikre på om det kunne være brudd. Skipperen på *Vesteris*, Jens Olsen, ville gå til Longyearbyen så han kunne få legehjelp. Men Brandeggen mente det var unødvendig og at han ville bli bra igjen om et par uker. Etter at de hadde fått alt på land, satte Olsen igjen en mann som skulle hjelpe Wallum med arbeidet på hytta og i terrenget.

Senere fikk de besøk av *M/K Thor*, som kom med 15 selvsquadd de hadde glemt igjen i Tromsø. På hjemturen fra fangsten kom *Vesteris* innom Kvalpynten. Avtalen var at de skulle ta med Brandeggen til Tromsø hvis han ikke ble bedre. Brandeggen valgte å bli og mannen som var satt i land gikk om bord igjen.

Brandeggen laget seg en krakk som han støttet kneet på når han arbeidet rundt hytta. Ellers hinket han rundt med et par selvlagede krykker. Først langt ut på vinteren kunne han delta i fangsten. De så omtrent ikke dravis på Kvalpynten den vinteren, og Wallum kunne ikke huske å ha opplevd en mildere vinter på de 16 årene han hadde overvintret.

Moberg, som besøkte dem før de reiste ned i august, forteller om Brandeggen:

Han så velfødd ut, men vinteren hadde likevel ikke gått sporløst henover ham. Han var trett, likeglad, lutlei det hele, en opplagt aspirant til skjorbuk hvis ikke Wallum hadde hatt så rikelig forsyning av pressede sitroner.

Fangst: 11 bjørn, 11 hvit- og 2 blårev. Annen fangst ikke oppgitt.

Kilder:

Nordlys, 9. august 1934.

Tromsø, 7. juli 1934 og 16. juli 1935.

Blomli, (ukjent fornavn): pers. med.

Moberg, A. 1960: Svalbards sønner.

Trøhaug, Børre, Dagbok 1934-35. Norsk Polarinstitutt.

Hopen 1934-35

Børre Trøhaug, som hadde vært hjemme i Tromsø et år etter to år på fangst på Grønland, reiste sammen med Sigurd Storstad (34) fra Tromsø med *Vesteris* for å overvintre på Hopen. Trøhaug hadde med sin 17 år gamle sønn Birger. Sønnen hadde en god læremester i sin far som nå reiste opp til sin 14. fangstsesong. De hadde fem hunder med. De var rustet ut av Alberto Fumagalli og Nino Bussoli, de to italienerne som i noen år drev forretning i Tromsø.

Den 12. juli var de utenfor Husdalen på Hopen og losset alt godset i land. Her bygget de et nytt hus og reparerte to av de gamle bistasjonene. Den ene på Koefoedodden og den andre i Hermanseskaret. Det ble et fangstfelt som utnyttet den sørlige halvpart av øya.

Den 13. august sprang fjæra i lommeuret til Trøhaug, så resten av tiden måtte de bruke en gammel vekkeklokke. Den bar de med seg når de lå over på bistasjonene. Da de så sola for første gang 13. februar, rettet de klokken etter sola. Klokken var fire timer for snar.

For å få ferskmat skjøt de fugl. Det ble mest havhest og noen alker. Alker er det masser av på øya, men de forlot fjella straks etter at mennene kom på land. De lagret fugler til senere bruk, men ikke alle fikk de godt av, for en dag de kom hjem, så hoppet det fem rever ut av sjåa; De hadde fest på fangsten. Nå, de tok det som et godt tegn på at det var rev i terrenget. De satset på bjørnefangst og hadde 29 selvskudd. Den første bjørnen fikk de 13. desember. Ti dager tidligere hadde det vært ei binne med en unge på et selvskudd, men skuddet hadde klikket. Dårlige selvskudd reduserte fangsten en del, for flere skudd klikket.

En helt uvanlig måte å fangste på opplevde de 4. april. Sør på øya fikk de ei binne i et selvskudd. Etter å ha flådd den, så de over noen revefeller. Forbaset ble de da de fant en liten bjørneunge under en av fellene. Binna hadde på sin vei ut av hiet havnet i selvskuddet, og ungen hennes hadde snuset seg fram til åtet under revefella og endt sine dager der.

Rev fikk de noen av i begynnelsen av sesongen, men da det etter mørketiden lysnet var det ingen som gikk i fellene eller saksene. Fjellene på

Hopen fylles på den tiden opp med fugl, og reven har rikelig med mat. En dag fant de 50 døde alker under fuglefjellet. I sterk vind blir alkene slått i fjellet idet de skal lande.

I slutten av januar fikk Storstad feber og ble liggende. De trodde det var influensa, men den ble langvarig med stivhet i ledd og han fikk blå flekker på leggene. Storstad mente selv at det måtte være skjørbuk. De andre ga ham ferskt kjøtt og kokte erter som hadde spiret. Dette hjalp, men det var ikke før ut i mai at han var fullgod igjen.

I slutten av juni hadde Birger kraftig tannverk og måtte holde sengen. En dag hadde han slike smerter at de forsøkte å lindre disse med varme omslag. Dagen etter gikk det hull på byllen og det bedret seg.

Mens de gikk uvirksomme og kikket lengselsfullt etter ei skute som kunne ta dem til Tromsø, ble det slutt på røyken. Sigurd gikk og forbannet han som solgte dem sigaretter, for halvparten av dem var mugne.

Våren og sommeren hadde de store mengder av is rundt øya og de kom ikke i kontakt med ei skute før den 16. august. Det var *Fakstind* som tok dem med til Tromsø.

Fangst: 35 bjørn, 10 hvite- og 7 blårev, 5 kobber og 1 snadd.

Kilde:

Trøhaug, Børre: Dagbok, Hopen 1934-35. Norsk Polarinstitutt.

SAMMENDRAG

I årene 1930-1935 er omtalt 73 fangstekspedisjoner med 134 deltagere, derav 7 kvinner (en tysk), to barn (ett og åtte år) og to unge gutter.

Det er også omtalt 9 ekspedisjoner med 12 deltagere som har vært vakter for gruveselskapene. De drev lite fangst, bortsett fra to som gjorde brukbare fangster. En ekspedisjon med to tyskere er ikke talt med, selv om hensikten antagelig var å drive fangst.

Perioden var preget av lite is, både drivis og fjordis. Fangstmannen Georg Bjørnnes uttalte etter sin vinter i 1933 at vinteren hadde vært den med minst is på alle hans 14 overvintringer. Det ga seg utslag på fangstene av isbjørn og rev.

To fangstmenn omkom i en ulykke, tre mener å ha hatt en begynnende skjærbuk. To skadet seg alvorlig, men fullførte vinteren.

Bare en ekspedisjon brukte egen båt. Den ble så sterkt skadet under vinteren at den ble etterlatt i Longyearbyen som ubrukelig. En båt som ble slept opp ble knust i fjæra.

De fleste ekspedisjoner har vært å finne på vestkysten og nordkysten av Spitsbergen.

FRA POLARFRONTEN

JAKTEN PÅ SVALBARD

Opplysninger fra Sysselmannen:

<i>Reinsdyrjakten</i>	2002	2003
Fellingstillatelser	288	277
Antall skutte rein	150	166

Småviljakten:

Viltkort tatt ut	255	231
Derav fastboende	182	191
Derav tilreisende	73	40
Kort for revefangst	26	26

Småvilt:

Ryper	824	1125
Kortnebbgås	164	183
Havhest	15	11
Polarlomvi	18	20
Teist	180	136
Polarnåke	32	51
Rev (inkl. tatt av fangstmenn)	167	101

I juli 2002 ble det talt 700 reinsdyr i Adventdalen. Det var en nedgang på 30% fra året før.

Valget til lokalstyret:

Den 26. og 27. oktober 2003 var det valg på nytt lokalstyre for Svalbard. Resultatet ble (valget i 2001 i parentes):

Antall	Stemmer	Mandater
Ap.	236 (236)	6 (6)
Felleslista	164 (298)	5 (8)
Høyre	64 (63)	2 (1)
Frp.	65	2

Det ble avgitt 547 stemmer, derav 18 blanke. Det var 1334 stemmeberettigede. Det gir valgdeltagelse på 41,1 prosent. Valgdeltagelsen i 2001 var 51,5 prosent.

FANGSTFOLK:

Kilde: Sysselmannen hvis ikke annet er nevnt.

Sesongen 2002-2003

Kapp Wijk. Harald Soleim overvintret. Han kunne feire sitt 50 års fødselsdag, som fangstmann.

Bellsund. Louis Nielsen overvintret.

Mushamna. Eero Lindberg overvintret. Hans kone Gerd kom etter mørketiden. De hadde 60-70 besøk av isbjørn ved hytta. Den 17. mai fikk de besøk av en bjørn om natten og Eero gikk ut for å skremme den vekk. Han forteller til Svalbardposten 13. juli:

Jeg syntes det var en bra avstand for å bruke signalpennen. Da snudde plutselig bjørnen seg og angrep. Den fikk skikkelig fart. Jeg rakk å fyre av signalpennen, og så ta hagla. Jeg skjøt et skudd foran labbene på den, men den reagerte ikke. Jeg skjøt enda et skudd foran den. Da først snudde den seg og løp vekk. Avstanden ved det siste skuddet var om lag 30 meter. Jeg fulgte sporene og fant den død 170 meter fra hytta. Den hadde fått flere haggel i kroppen da den løp inn i skuddet.

Fangst: Det eneste oppgitt er 50 kg røye om høsten.

Kilder:

Svalbardposten 13.07.2003.

Aasheim, Stein P. 2003: Svalbard.

Austfjordneset. Stein P. Aasheim med hele familien overvintret. Aasheim og hans eldste datter Eline (13 år) ble først satt ut fra Longyearbyen med «Polarsysse» og satt i land på Austfjordneset den 23. juli. Et par uker senere kom hans kone Ragnhild og datteren Ingvil (6 år) med motorseilbåten «Barca». Noe senere kom igjen «Polarsysse» med resten av vinterforsyningene. De hadde 11 hunder.

Vinteren forløp på beste måte og familien gjennomførte en vinter hvor de levde som fangstfolk. Riktignok med mange moderne hjelpemidler som GPS-posisjonering av revefeller, Internett-samband med Longyearbyen og andre fangststasjoner o.s.v.

Summen av det hele var et meget vellykket år hvor alle fire deltok i fangstlivet. De fikk besøk av mange bjørner, og en måtte skytes da den holdt på å ta seg inn i hytta.

Fangst: 16 hvitrev, 3 blårev, 5 rein, ca. 30 snadd, 1 kobbe, og noen få ryper og gås, noe dun og egg.

Kilde:

Aasheim, Stein P. 2003: Svalbard, fangstfamilien på 79°N.

2003-2004

Kapp Wijk. Harald Soleim var å finne på sin stasjon. Han forteller lite om sine opplevelser, men en hendelse har han fortalt om. Han fikk besøk av en bjørn. Han forteller til Aftenposten 31. juli 2004:

Jeg lå og sov min uskyldigste søvn da jeg våknet av et brak. Den erfarne fangstmannen skjønnte kjapt at det var en isbjørn som hadde kommet på et uanmeldt nattlig besøk. Ytterdøra var nemlig knust og bjørnen hadde kommet seg helt inn i gangen. Fangstmannen hadde da to valg: - Enten en hurtig strategisk retrett inn i stua og lukke døra. Men siden våpnene ikke var ladd, satte han i stedet i et redselsfullt vræl. Det fungerte. Bjørnen rygget ut av døra, og la på sprang.

Bellsund. Her vintret igjen Louis Nielsen.

Mushamna. Her overvintret Tommy Sandal alene. Han hadde en god vinter, men var plaget av mye bjørn i terrenget. Han forteller:

I Mushamna og Woodfjorden hadde jeg bjørn rundt meg fra første dag. På det meste lå det syv bjørn rundt stasjonen. Med kobbe og snadd på kjøttstativet lar det jo seg forstå . . . Mine syv grønlandshunder både varslet og jaget bjørn . . . Under revefangsten hadde jeg problemer med en mager ungbjørn som fulgte sledesporet og ødela fellene. Bjørnen spiste opp cirka ti rever for meg.

Sandal forteller videre om en sjelden hendelse:

Særlig husker jeg en binne med to små årsunger som kom rett syd for stasjonen. Bjørnefamilien kom først til en bratt skrent som de måtte forsere. Det gikk greit for binna sklei baklengs ned med ungene mellom forlabbene. Etterpå kom de til et lite pustehull for snadd. Dette utvidet binna (isen var nokså tynn) ved å støte forlabbene mot iskanten rundt hullet. Deretter dukket binna ned i hullet og ble borte et par minutter. Ungene satt ved siden av hverandre og stirret ned i hullet, men kastet seg bakover i det mora «skjøt» seg opp av hullet.

Straks etter kom en stor hanbjørn mot dem. For å komme unna den faren la binna på svøm med sine to små på ryggen. Som ikke det var nok, så begynte de to små å leike på ryggen til mora. Etter 60-70 meter klatret binna med ungene opp på et isflak. Her var de trygge for hanbjørnen.

Fangst: 20 hvitrev, 6 blårev, 18 storkobber, 32 snadde, 6 rein, 120 ryper, 15 gås, 4 kg urensset dun og 50 egg.

Kilde:

Tommy Sandal, pers.med.

Austfjordneset. Her overvintret Jan Ege alene.

OVERVINTRERE I TERRENGET

I begynnelsen av september 2002 seilte Mark van der Wegs og Marina van Dijk i Wegs selvbygde seilbåt inn Krossfjorden. Begge var fra Nederland. De la seg til i Nilpollen som er en liten bukt sør for Signehamna.

I mørketiden drev Marina med å lage smykker. Da solen viste seg ble det mest uteliv på dem begge.

Kilde: Svalbardposten 4/4-2003.

Tyskeren Hauke Trinks som overvintret 1999-2000 alene i sin seilbåt i Mushamna, overvintret 2002-2003 i Kinnvika på Nordaustlandet. Han hadde dette året med seg den engelske damen Marie Tieche.

Trinks arbeidet som tidligere med sin teori om at livet hadde oppstått i sjøis. Marie drev med forskjellige, bl.a. å sy.

De opplevde mange besøk av isbjørn. De prøvde å skremme dem vekk med varselskudd og signalskudd uten at det hjalp. Trinks forteller til Svalbardposten: «Til slutt måtte jeg gå til angrep og dunket bjørnen i hodet med en snøspade. Da ble den forfjamsset og stakk av». De var i Kinnvika i 13 måneder.

Kilde: Svalbardposten 24/8-2003.

Ny båt til Sysselmannen

I midten av mai fikk Sysselmannen sin nye MS «Nordsyssel II» til Longyearbyen. Den er bygd i 1983 og ombygd til formålet ved Svalbard på et verft i Polen. Skuta er 72 meter lang og har et mannskap på ni. Altså mye større enn den tidligere «Nordsyssel».

Kilde: Svalbardposten 23/6-2003.

Skip på grunn

Den 9. mai gikk forskningsskipet «Lance» på grunn utenfor Gåsøyene i Billefjorden. Den stod hardt på og ble sittende. På flo sjø dagen etter ble den trukket av grunnen av en russisk slepebåt.

Kilde: Svalbardposten 16/5-2003.

Det tyske cruiseskipet «Mona Lisa» var den 25. juli en tur inn i Magdalenefjorden. På veien ut gikk den på grunn. Skipet kom av ved egen hjelp.

Det var skade på skrog og propell, men bare en ubetydelig lekkasje. Forsikringselskapet ville ikke ta noen sjanser og forlangte at alle de 690 passasjerene skulle flys hjem. Fra Tyskland kom fire fly og hentet alle.

«Mona Lisa» gikk direkte til Hamburg.

Kilde: Svalbardposten 1/8-2003.

Forsvarets «H. U. Sverdrup II» var i ferd med å kartlegge Magdalenefjorden da den 4. juli gikk på grunn. Grunnen var ikke merket av på tidligere kart. Etter tre timer, på flo sjø, kom den av ved egen hjelp. Kystvaktskipet «Nordkapp» fulgte båten til Longyearbyen hvor den ble undersøkt. Det var små skader. En bulk i skroget og en av sensorene som ble brukt under arbeidet med kartleggingen ble ødelagt.

Kilde: Svalbardposten 11/7-2003.

Den 31. mai gikk MS «Langøysund» på grunn utenfor Ymerbukta (nordsiden av Isfjorden). Båten hadde 40 passasjerer om bord. Da skuta tok inn vann ble alle 40 evakuert av to helikoptere. «Langøysund» tok seg tilbake til Longyearbyen ved egen hjelp eskortert av «Nordsyssel II».

Kilde: Svalbardposten 4/6-2004.

Hotellskip innfrosset i Tempelfjorden

Basecamp Spitsbergen hadde sesongen 2003-2004 leid den nederlandske skonernten «Noorderlicht» for å fryse den inne i Tempelfjorden som hotellskip. Da det var lite is om høsten så det ut som om den måtte legges ved kai i Longyearbyen. Men kulda kom, og en del forsinket ble «Norderlicht» lagt på plass i Tempelfjorden. Det ble mye tykk is og etter flere forsøk på å brøyte råk lyktes det å få den ut igjen i slutten av juni, en måned etter planen.

Kilde: Svalbardposten 14/5 og 18/6-2004.

Drama i grønlandsisen

Den 2. mai 2004 var ishavsskuta «Havsel» i drivisen mellom Jan Mayen og Grønland. Tidlig om morgenen ble skuta truffet av et stort isflak som laget en flenge i skutesiden under vannlinjen på babord side. Vannet fosset inn og skipperen bad om hjelp da det var fare for at skuta ville forlise. Noen timer senere kunne han meddele at alt var under kontroll.

Da vannet fosset inn ble lensepumpene satt i gang, dieselen på babords tank pumpet over på styrbords tank og bommen svingt ut til samme side. Derved kom flengen over vann og inntrengingen av vann ble betydelig redusert. Mannskapet fikk slått metallet tilbake på plass og en jernplate ble sveiset på innsiden.

Et godt sjømannskap ble utført og skuta reddet.

Kilde: Aftenposten 3/5-2004.

Russere i Polhavet

Som tidligere år har russerne hatt en forskningsstasjon på et stort isflak nær Nordpolen. Den hadde navnet North Pole-32, og var bemannet med 12 mann. Den 3. mars ble stasjonen utsatt for en kraftig isskruing og nesten hele stasjonen ble borte. Alle 12 berget seg i de få hyttene som sto igjen. Stasjonen var da drevet sørover og var 750 km nordvest for Longyearbyen.

Etter bare noen få dager ble situasjonen prekær da de manglet olje. Russerne sendte sin atomisbryter nordover, men da det ville ta for lang tid å komme til unnsetning, sendte russerne et av sine store helikoptere (verdens største) til unnsetning. Det fløy først til Longyearbyen og tanket opp. Derfra fløy helikopteret til isflaket og tilbake. Det hele gikk etter planen og den 6. mars var alle 12 i Longyearbyen.

Kilde: Aftenposten 6/3 og 7/3-2004.

Fiberoptisk kabel til Svalbard

Den 21. juli 2003 startet arbeidet med å legge en fiberoptisk kabel fra Hotellneset i Longyearbyen. Den spesialbygde båten «Maersk Recorder» festet kabelen til land. Straks etter startet båten med å legge kabelen. Båten hadde en spesialbygget plog på slep. Plogen pløyde en opptil to meter dyp grøft, la ned kabelen og gravde over.

Ved Forlandet ble den møtt av et annet spesialbygget fartøy som hadde lagt ut kabel fra Andøya. Her ble kablene skjøtet. Etter at denne kabel er lagt kan en nå formidle data mellom Norge og Svalbard mye raskere enn før. Kabelen består av seksten fibre som hver ikke er tykkere enn et hår.

Prosjektet kostet flere hundre mill. kroner, og ble finansiert av to amerikanske firmaer som nå kan lese opplysninger fra sine satellitter via stasjonen på Platåberget raskt og effektivt.

Kilde: Svalbardposten 18/7 og 25/7-2003.

Rekordsalg av kull

Store Norske skibet i 2003 2,83 mill.tonn kull. Derav 2,75 mill.tonn fra Svea.

Fisk

I september 2002 ble det tatt mye laks i Adventfjorden rett utenfor Longyearbyen. Laks opptil 6 kg ble tatt på garn. Ikke siden 1994 hadde en opplevd en slik begivenhet.

Da laksen ble borte kom det stimer av torsk inn i Adventfjorden. Det var for det meste torsk på under kiloen.

Kilde: Svalbardposten 20/9 og 27/9-2002.

Hvalross på langtur

En hvalross ble sett utenfor Horten den 3. september og ved Løvøya (litt lenger nord) et par dager senere. Ti dager senere igjen lå den på et lite skjær utenfor Middagsbukta i Asker (innerst i Oslofjorden). Her ble den beskuet av mange på kloss hold. Det var en ung han.

Kilde: Gjengangeren 6/9-2003 og Aftenposten 14/9-2003.

Snøskred

Fire personer som var på tur i fjellsiden mellom Gruve 2 og skiheisen fikk seg en forskrekkelse da det kom et ras. To av dem gikk helt klar, den tredje løp i sikkerhet, men den fjerde ble tatt av skredet og fulgte med nedover. Han var flere ganger under snøen, men landet til slutt oppe på snøen. Han pådrog seg noen skader, men ikke verre enn at han klarte å komme til sykehuset ved egen hjelp.

Kilde: Svalbardposten 21/3-2003.

Snøstorm

I 2004 ble det i Longyearbyen observert det verste påskeværet på 30 år. Stormen varte i tre døgn. Før uværet kom hadde mange dratt på tur, inkludert en rekke utlendinger. Flere av turgåerne ba om hjelp da været satte inn, og mange krevende redningsaksjoner ble satt i verk av snøscooterpatruljer og helikopter. Verst gikk det utover en polsk gruppe på fire. En av dem omkom.

Kilde: Svalbardposten 16/4-2004.

Spitsbergen på langs

Tre karer, Erling og Øystein Haarberg og Ole K. Moe gikk i uværet i påsken 2004 på ski fra Sørkapp til Verlegenhuken. De lå værfast bare en dag av de 23 som de var på vei. Det dårlige været trodde de var det normale.

Kilde: Svalbardposten 30/4-2004.

Helikopterulykke

Den 18. desember 2003 styrtet helikopteret til sysselmannen i isen i Adventfjorden. Det var stummende mørkt. Det var bare to mann i helikopteret da det hadde satt av tre mann på sambandsstasjonen på Hiorthfjellet som ligger på den andre siden av Longyearbyen.

Helikopteret ble slått i stykker, men de to pilotene berget seg. Den ene ble sittende fast i setet på den ødelagte cockpiten, men klarte i siste sekund å komme

seg løs. Da hadde han, Valter Tovås, vann til oppunder armene. Den andre piloten, Janne Allebo, hadde da kommet seg ut på isen.

De ble straks funnet av kollegene på det andre Airlift-helikopteret. Det tok ikke mer enn 50 minutter fra det skjedde til de to var på sykehuset.

Kilde: Svalbardposten 19/12-2003 og 2/1-2004.

Blindpassasjerer

I en båt som gikk fra Sør-Afrika ble det oppdaget tre blindpassasjerer som var fra Tanzania. Båten gikk først til England. Her ble de tre avvist. Båten gikk videre til Svea for å laste kull.

Her ble sysselmannen varslet. Det var helt uventet for de tre at de var kommet til Svalbard, og de ville heller ikke bli der. De ble med båten tilbake til Hellas hvor båten var fra.

Dette er annen gang at det er kommet blindpassasjerer med lastebåter. På slutten av 1980-tallet var det også tre menn fra Tanzania som forsøkte seg.

Kilde: Svalbardposten 12/9 og 13/9-2003.

Sykkeltyver

Den 5. desember lå den russiske båten «Professor Kurentsov» ved kaia i Longyearbyen. Om natten hadde flere av mannskapet om bord vandret rundt i byen og tatt med seg det de fant av sykler. En taxisjåfør oppdaget dette og varslet sysselmannen.

Sysselmannen tok kontakt med kapteinen på skipet, og han ryddet straks opp. På et par timer ryddet russerne selv båten tom for sykler, og stablet dem på kaia. Det var et tyvetalls sykler. Sysselmannen foretok ingen strafferettslige forføyninger.

Kilde: Svalbardposten 12/12-2003.

Isbjørnhistorier

I Hornsund fikk de polske forskerne som lå der, besøk av en ung bjørn i desember. De forsøkte først å jage den med skremmeskudd, men den reagerte ikke. Bjørnen gikk til angrep på en av hundene og deretter gikk den løs på neste. Bjørnen ble da skutt.

Kilde: Svalbardposten 13/12-2002.

Den 12. mai ble en ung hanbjørn skutt i Longyearbyen. Dagen før hadde den blitt jaget fra byen av biler, scootere og helikopter ut til Revneset. Men dagen etter kom

den tilbake og Sysselmannen bestemte seg for å avlive den. Bjørnen hadde blitt merket av Polarinstituttet i april året før ved Kapp Thorsden så den hadde bestemt seg for fjordlivet.

Kilde: Svalbardposten 9/5 og 16/5-2003.

Sommeren 2002 ble en isbjørnfamilie på tre som hadde herjet i hyttene i Svea-området skutt og tre andre satt ut til Edgeøya. I august året etter ble minst fem hytter ramponert av bjørn i det samme området. Bjørnene har på flere hytter gått rett gjennom veggene og herjet med inventaret.

Kilde: Svalbardposten 22/8-2003.

Den 18. februar var det flere bjørner i og rundt Longyearbyen. En stor hann hadde om natten gått en tur rundt i byen. Sysselmannen kom til og forsøkte med knallskudd og gummikuler å skremme den vekk, men først når en scooter kom til ble den redd og stakk av.

Kilde: Svalbardposten 20/2-2004.

I slutten av februar ble en ung bjørn skutt på verandaen på en hytte utenfor Longyearbyen (Vestbredden). Det bodde to russere i hytta, og de hadde skutt den gjennom vinduet.

Kilde: Svalbardposten 27/2-2004.

En gravid isbjørnbinne må i vinter ha tatt seg i land på Bjørnøya. Her har hun gravet seg et hi i ei snøfonn ved Nordkapp og født to unger. Da binna gikk av hiet var drivisen rundt øya borte.

Det er uvisst om bjørnene klarer seg over sommeren og høsten før isen igjen er rundt øya. Binna har til nå klart å fange fugl som har sittet på reirene sine.

Ut på sommeren hadde de 3 forsvunnet – antagelig lagt på svøm vekk fra øya.

Kilde: Svalbardposten 14/5 og 25/6-2004.

Kystvaktskipet «Svalbard» brøt seg i mai ut av isen fra Svea. På veien kjørte den forbi ei binne med to små unger. En av ungene må ha fått den ene labben mellom noen store isflak som har vært i bevegelse for den fikk den ene labben nærmest klippet av. Ungen ble skutt. Den veide 18 kilo.

Kilde: Svalbardposten 19/5-2004.

Den 9. juni lå det belgiske turselskapet «Latitude Oceane» i Fridtjovhamna. Tre av turistene var i land sammen med en kvinne som guide, da de oppdaget en bjørn.

Da bjørnen kom mot dem og var på en avstand av 30 meter skjøt guiden mot bjørnen og såret den alvorlig i labben. Bjørnen ble 12 timer senere skutt av folk fra Sysselmannen.

Selskapet fikk 10 000 kr. i bot.

Kilde: Svalbardposten 11/6 og 2/7-2004.

Scooterulykker

Overlege Børge Ytterstad har sammenlignet skadene ved bruk av scootere på Svalbard med Kiruna og Alaska. Hans konklusjon er at Svalbard har den høyeste skadefrekvens og dødelighet. De hyppigste skadene er forstuinger av armer og bein og kompresjonsbrudd på ryggraden.

Kilde: Svalbardposten 2/5-2003.

Den 20. januar 2003 var to mann på hver sin scooter ute for å røkte noen revefeller som de hadde innover mot Sassendalen. Ved Diabasodden gikk den ene scooteren gjennom isen og forsvant i dypet. Føreren ble trukket opp av den andre føreren.

Kilde: Svalbardposten 24/1-2003.

En scooterfører fra Longyearbyen hadde vært en tur med turister i Barentsburg. På veien tilbake hadde han en kvinnelig turist fra Thailand bakpå og han kjørte inn i et dypt vindhull i Grøndalen. Turisten fikk en bruddskade i ryggen og guiden en skade i skulderen.

Kilde: Svalbardposten 2/5-2003.

Isbjørnforskerne, Jon Aars og Magnus Andersen fra Polarinstituttet kjørte med scootere de første dagene i mai fra sin base i Agardhbukta til Dunérbukta. Tilbake kjørte de i sine egne spor for da mente de å være sikre. Plutselig synker den som kjører bakerst ned i isen og straks etter skjer det samme med den andre. Scooterne og sleden forsvant i dypet.

De neste minuttene ble en kamp for livet. De klarte med forenede krefter å komme seg opp på landkallen og i land. De var klissvåte, det var kaldt og det var en kilometer til hytta i Agardhbukta. Den ene hadde klart å få med seg en bag hvor det lå en nødpeilesender. Den utløste de. Signalene ble fanget opp i Hovedredningsentralen for Nord-Norge. Sysselmannen satte i gang en redningsaksjon. De to klarte å ta seg fram til hytta og fikk skiftet klær før hjelpen kom. De kom fra det uten skader.

Kilde: Svalbardposten 9/5-2003.

Nedenfor Longyearbyen kjørte en mann opp en bakke med så stor fart at han fløy gjennom luften 27 meter og traff en bergvegg. Han pådro seg en bruddskade i ryggen.

Kilde: Svalbardposten 16/5-2003

To mann fra Longyearbyen hadde vært en tur med scooter til Kapp Linné. På veien tilbake, den 8. april, ble de overrasket av uvær med null sikt. Mellom Kapp Heer og Kapp Laila kjørte de utfor en skrent og falt seks-åtte meter ned. De ble etter en tid reddet av et helikopter. Den ene pådro seg et kompresjonsbrudd i ryggraden, mens den andre kom fra det med lettere skader.

Kilde: Svalbardposten 11/4-2003.

I den første uken av januar 2003 var to mann på hver sin scooter på vei innover Adventdalen. Den ene scooteren som var helt ny begynte å brenne. Den brant helt opp.

Kilde: Svalbardposten 16/1-2004.

Flere personer på scootere hadde vært en tur til Pyramiden og kjørte hjem igjen i sine egen spor. Men kystvaktskipet «Svalbard» hadde laget en råk over sporet. En av scooterne kjørt i råka.

Kilde: Svalbardposten 3/3-2004.

Egil Brenna kjørte sammen med en kamerat på scooter innover Mælardalen. Brenna kjørte bakerst.

Førstemann så en sprekk, og kjente at snøen sakk sammen. Han ga full gass og unnsnapp skredet. Da han så seg tilbake, så han ikke Brenna. Brenna omkom i skredet og døde antagelig med en gang. Dagen etter ble han funnet dekket av tre meter snø.

Kilde: Svalbardposten 26/3-2004.

Den 7. mai var et følge på 23 personer på hver sin scooter, fem personer som satt på scooterne og fem guider på vei tilbake til Longyearbyen fra en tur til Tempelfjellet. Om lag to mil fra Longyearbyen mistet en kvinne kontrollen og kjørte utfor en fem-seks meter høy skrent. Ingen av de andre i følget merket noe før de var i Longyearbyen.

En mann kom kjørende i det samme sporet cirka 10 minutter etter at ulykken hadde skjedd. Han fant henne, og kjørte den forslåtte kvinnen til Longyearbyen. Da var det satt i gang ettersøkning. Kvinnen kom uten store skader fra uhellet, men scooteren var vrak.

Kilde: Svalbardposten 18/5-2004.

Den 22. mars fikk Sysselmannen melding fra noen UNIS-studenter at de hadde sett en scooter som stupte ned Platåfjellet. Etter kort tid ble Ole-Bertil Sjøfjell Brekken (21) funnet forslått og kjørt til sykehuset. Han var utrolig heldig for dagen etter var han oppegående. Brekken hadde vært en tur i Grumant sammen med noen venner. På veien hjem tok de feil av veien og Brekken kjørte utfor.

Kilde: Svalbardposten 26/5-2004.

Norsk Polarklubb

Klubben har hatt følgende møter 2002 og 2003

2002

6. februar på Polhøgda. Nils Harald Moe: «Vi tar et år til» (om ernæring, helse og miljø hos fangstfolk).

13. mars på Polhøgda. Berner Larsen: «Mannen, Ferdinand R. Arild, som bygget luftskiphangaren i Ny-Ålesund 1925-26». Møtet var årsmøte og styret ble: Formann: Fridtjof Mehlum. Styremedlemmer: Kirsten Sunde Andersen, Susan Barr, Helge Irgens Høeg og Odd Lønø. Varamenn: Trond Eiken og Øystein Wiig. Revisor Otto Salvigsen.

Sommeren 2002 satte Ivar Ytreland opp for Polarklubben en minneplate i Antartichavn på Grønland med innskrift om at Helge Ingstad brukte dette hus da han var sysselmann i Eirik Raudes Land 1932-33.

9. oktober på Polhøgda: Susan Barr: «Deception Island».

31. oktober i Universitetets aula i samarbeid med Fram-komiteen: «100 år for Den 2. FRAM-ferd», med et allsidig program: Det Norske Sjømannskor åpnet og avsluttet med sjømannsviser. Videre var det innlegg av Per Egil Hegge, Asbjørn Aastrøm, G. Søvik og L. Hole og Thoralf Maurstad. Etter møtet var det festmiddag i Oslo Sjømilitære Samfund. Tre av vårt styre var innbudt.

20. november på Polhøgda. Arnoldus Schytta Blix: ”Selforskning i Nansens kjølvann”.

2003

19. februar på Polhøgda. Katinka Mossin: «Med hundespenn over innlandisen på Grønland».

12. mars på Polhøgda. Karin Berg: «Ukjente brev fra Eva Nansen til fortrolige venninner». Møtet var årsmøte. Styret ble gjenvalgt.

22. oktober. Trond Eiken: «Hvordan fant Amundsen Sydpolen – om navigering på tidlige polarferder».

12. november på Polhøgda. Fred Goldberg fra Den svenske Polarklubben: «Drama i Arktis. SOS Italia 75 år. På ettersøkning etter Nobile og Amundsen».

Polarboken 2001-2002 kom ut om høsten. Trykt i 1100 eksemplarer. Godt mottatt.

